

Fornleifaskráning í Kjósarhreppi III:

Káranes, Káraneskot, Laxárnes, Miðdalur, Miðdalskot, Hækingsdalur og Vindás

I. bindi

Ritstjóri: Sólveig Guðmundsdóttir Beck

Höfundar efnis: Sólveig Guðmundsdóttir Beck og Sigurjóna Guðnadóttir

Fornleifastofnun Íslands

FS496-07123

Reykjavík

2012

Forsíðumynd er af Sognsseli GK-347:012 með Sandfellstjörn og Sandfell í baksýn, horft er til SSA. Ljósmynd tók Sólveig G. Beck.

© Fornleifastofnun Íslands 2012

Bárugötu 3

101 Reykjavík

Sími: 551 1033

Fax: 551 1047

Netfang: fsi@instarch.is

Heimasíða: www.instarch.is

Efnisyfirlit

I. Bindi

1.	Inngangur.....	4
2.	Löggjöf um fornleifar.....	5
3.	Byggðarsaga Kjósarhrepps.....	7
4.	Fornleifaskrá.....	21
	GK-320 Káranes.....	23
	GK-321 Káraneskot.....	37
	GK-322 Laxárnes.....	43
	GK-332 Mýdalur/Miðdalur.....	62
	GK-333 Mýdalskot/Miðdalskot.....	80
	GK-338 Möðruvellir (viðbót).....	82
	GK-346 Hækingsdalur.....	83
	GK-347 Vindás.....	107

II. Bindi

	GK-348 Reynivellir.....	127
	GK-348b...Seljadalur/Reynivallasel.....	157
	GK-349 Vesturkot.....	165
	GK-350 Sogn.....	170
	GK-355 Hvítanes.....	181
	GK-358 Þrándarstaðir.....	195
	GK-359 Ingunnarstaðir.....	205
	GK-360 Hrisakot.....	224
5.	Samantekt.....	237
6.	Niðurstöður.....	247
7.	Lokaorð.....	251
8.	Heimildaskrá.....	252
	Viðaukar.....	i
	Hnitaskrá á ISN93.....	ii
	Minjakort.....	viii

1. Inngangur

Vorið 2007 sömdu Fornleifastofnun Íslands og Kjósarhreppur um aðalskráningu allra minjastaða í sveitarfélaginu vegna fyrirhugaðs aðalskipulags en áður hafði Fornleifastofnun gert svæðisskráningu fyrir hreppinn fyrir sama svæði.¹ Aðalskráning hófst sumarið 2007 og lýkur henni sumarið 2011. Ákveðið var að forgangsraða skráningu jarða eftir því sem hentaði sveitarfélaginu best í stað þess að skrá samliggjandi jarðir í hverjum áfanga eins og venja er. Fyrstu tveir áfangarnir voru skráðir sumurin 2007-2008 og voru þá samtals skráðar 532 fornleifar, eða að meðaltali um 25 fornleifar á jörð. Niðurstöður fyrstu áfanganna tveggja komu út vorið 2009 í skýrslu sem Birna Lárusdóttir ritstýrði.² Sumarið 2009 var þriðji áfangi skráður. Þá voru alls skráðar 249 fornleifar eða að meðaltali um 31 fornleif á jörð. Niðurstöður þessa áfanga voru gefnar út í sérstakri skýrslu vorið 2010 sem Sólveig Guðmundsdóttir Beck ritstýrði.³ Fjórdi áfangi skráningar fór fram sumarið 2010 en þá voru skráðar fornleifar á níu jörðum í Kjósarhreppi. Það voru bæirnir Káranes, Káraneskot, Laxárnes, Miðdalur, Miðdalskot, Reynivellir, Reynivallasel, Vesturkot og Hvítanes. Alls voru skráðar 227 fornleifar eða að meðaltali um 25 fornleifar á jörð. Við skráningu er miðað við lögbýli eins og þau koma fyrir í Jarðabók Johnsen frá árinu 1847 en það þýðir að hjáleigur og nýbýli sem byggst hafa síðan þá, fá yfirleitt ekki sérstakt jarðanúmer heldur eru þær skráðar undir því lögbýli sem þær byggðust frá. Frá þessu er þó gerð ein undantekning. Eyðibýlið Reynivallasel og aðrar fornleifar í eyðidalnum Seljadal voru skráðar undir sérstöku númeri, GK-348b, (númer Reynivalla er GK-348) enda er þar að finna fjölbreytta minjaflóru og þótti hagræðing í því að hafa allar minjar á svæðinu undir sérstöku númeri. Fimmti og síðasti áfangi vettvagnsskráningar fór svo fram sumarið 2011. Þá voru skráðar jarðirnar Hækingsdalur, Vindás, Sogn, Þrandarstaðir, Ingunnarstaðir og Hrísakot. Þar voru alls skráðir 200 minjastaðir eða að meðaltali um 33 fornleifar á jörð. Tveir síðustu áfangarnir koma nú út saman í lokaskýrslu haustið 2012. Sólveig Guðmundsdóttir Beck, jarðfornleifafræðingur, sá um skráningu og skýrslugerð. Skrásetjari vill þakka öllum þeim sem aðstoðuðu við verkefnið á einn eða annan hátt en sérstakar þakki fá heimildamenn sem rætt var við meðan á skráningu stóð. Nöfn þeirra er að finna í heimildaskrá aftast í skýrslu.

¹ Sædís Gunnarsdóttir. 2005 (FS266-04241).

² Birna Lárusdóttir. 2008 (FS394-07121).

³ Sólveg Guðmundsdóttir Beck. 2010 (FS394-07122).

2. Löggjöf um fornleifar

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á Íslandi. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenska fornleifafélags, einkum staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin 1900 dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Byggingar sem voru hversdagslegar fyrir hundrað árum eru nú orðnar minjar um horfna lífshætti. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegra upplýsinga um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun, og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning (ýmist aðal- eða deiliskráning). Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmsar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna (svæðisskráning).

Á undanförunum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Samkvæmt 10. grein þjóðminjalaga (nr. 107, 2001), eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: „Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja ...“ Er þessi fornleifakönnun í anda þeirra markmiða sem sett hafa verið þessari löggjöf. Mat á áhrifum framkvæmda á fornleifar gerir kröfur um fjölþætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn, enda er skilgreining á fornleifum í þjóðminjalögum víðtæk. Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum og öskuhaugum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
- b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
- c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
- d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir,

ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;

- e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
- f. gamlir þingstaðir, meintir hörðgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum;
- h. haugar, dysjar og aðrir greftunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;
- i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar.

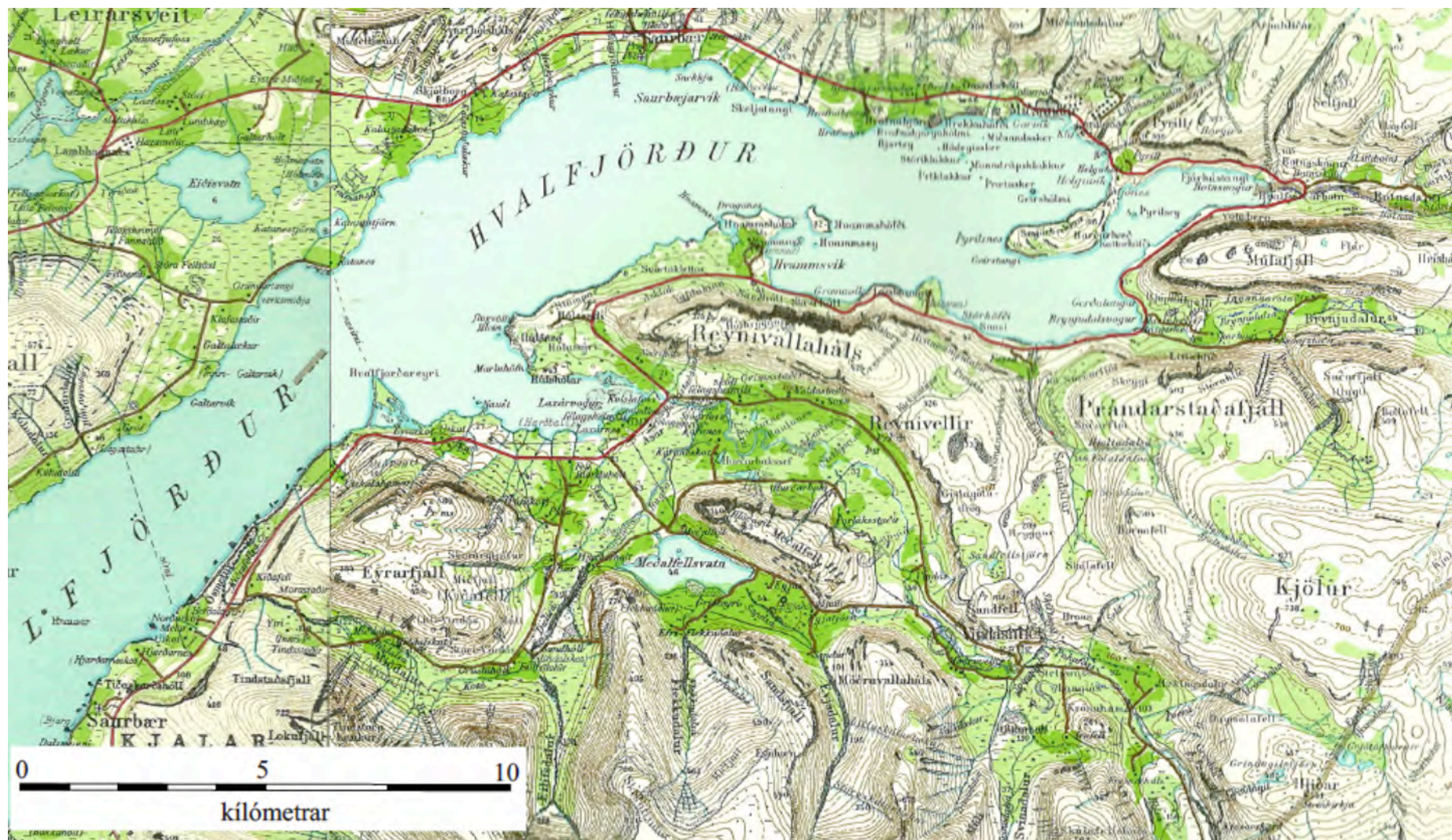
Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari skilgreiningu er fylgt við hefðbundna fornleifaskráningu.

Ef nauðsynlegt er talið að spilla fornleifum eða hylja þær, þarf að leita heimildar Fornleifaverndar ríkisins.

3. Byggðasaga Kjósarhrepps

Kjósarhreppur er í sunnanverðum Hvalfirði. Hreppurinn nær frá Miðdalsá og norðurhlíðum Esju í suðri, að suðurbakka Botnsár í Botnsdal í Hvalfjarðarbotni, Hvalfells og Hvalvatns í norðri. Að austan marka svo fjöllin Hlíðar, Kjölur, Leggjabrjótur og Botnssúlur skil á milli Kjósarhrepps og Þingvallasveitar. Syðst í Kjósinni í norðurhlíðum Esjunnar eru fimm dalir sem liggja gróflega norður-suður. Vestastur er Hrútagalur, þá Eilífsdalur, Flekkudalur, Eyjadalur og loks Svínadalur austast. Innan hreppsins eru fimm fjöll; Eyrarfjall, Meðalfell, Reynivallaháls, Þrándarstaðfjall og Múlafjall, sem skipta svæðinu niður í sex stóra dali til viðbótar. Miðdalur sunnan við Eyrarfjall, Kjósardalur milli Eyrarfjalls og Reynivallaháls, Laxárdalur milli Meðalfells/Möðruvallaháls og Reynivallaháls, Hlíða- og Skálafellsháls, Fossárdalur milli Reynivallaháls og Þrándarstaðfjalls, Brynjudalur milli Þrándarstaðfjalls/Suðurfjalls og Múlafjalls og svo loks Botnsdalur milli Múlafjalls og Selfjalls/Háafells. Upp af Fossárdal er svo Seljadalur á milli Reynivallaháls og Kjalar. Flesta bæi Kjósarhrepps er að finna í þessum dölum en þó eru nokkrir bæir dreifðir eftir Hvalfjarðarströnd. Eitt stórt vatn er í Kjósinni vestanverðri milli Esju og Meðalfells sem kallast Meðalfellsvatn og hefur þar myndast á síðustu áratugum stór sumarþústaðabyggð. Slíka byggð er einnig að finna við mynni Eilífsdals litlu vestar og á Hvalfjarðarströnd vestan við Hvammsvík. Laxá í Kjós er ásamt Meðalfellsvatni eitt stærsta aðdráttarafl Kjósarinnar enda áin ein vinsælasta laxveiðiá landsins.

Helstu bæir sem skráðir voru í Kjósarhreppi dreifast misjafnt um svæðið en flesta þeirra má þó finna í Kjósar- og Laxárdölum (sjá *kort 1*). Í Miðdal eru nú bæirnir Kiðafell, Morastaðir og Miðdalur, sem og bærinn Eilífsdalur við mynni samnefnds dals. Kjósardalur er skipt í tvennt af Dælísá og Bugðu sem renna saman og mynda eitt langt vatnsfall sem eitt sinn var nefnt Eilífsá. Vestan við Bugðu eru bæirnir Eyri, Þúfa, Bær, Blönduholt og Laxárnes norðaustan undir Eyrarfjalli en bæirnir Sandur, Eyjar, Flekkudalur, Grjóteyri og Meðalfell eru austan við árnar tvær. Flestir bæir eru austan við Meðalfellsvatn á meðan sjálfur Meðalfellsbærinn er norðan við vatnið. Austan við Bugðu í Laxárdal eru svo bæirnir Neðri-Háls, Valdastaðir, Sogn, Reynivellir, Vindás og Hækingsdalur norðan við Laxá. Sunnan við ána eru Fremri-Háls, Írafell, Möðruvellir, Þorlaksstaði, Hurðarbak, Káranes og Káraneskot.

Kort 1 – Kjósarhreppur, herforingjaráðskort 26 og 36 (Landmælingar Íslands).

Vestanvert við norðurmynni Fossárdals var bærinn Fossá og upp og suður af Fossárdal er Seljadalur þar sem má finna leifar bæjarins Reynivallasels. Bæirnir Ingunnarstaði, Þrándarstaði og Skorhagi (Múli) eru í Brynjudal. Á Hvalfjarðarströnd eru bæirnir Útskálahamar norðvestan undir Eyrarfjalli og Hvammur, Hvammsvík og Hvítanes norðan undir Reynivallahálsi og vestan við Fossá. Enginn bær sem tilheyrir Kjósarhreppi er í Botnsdal í Hvalfjarðarbotni.

Þegar saga Kjósarinnar er skoðuð má sjá að talsvert af bæjum hefur þar byggst upp og fallið í eyði í gegnum aldirnar, þó að stærstu jarðirnar hafi verið í stöðugri ábúð. Í *töflu 1* er að finna yfirlit yfir þekkta bæi og býli á svæðinu ásamt upplýsingum um hvenær þeirra er fyrst getið í heimildum.

Frásögnum um landnám í Kjós ber ekki alveg saman. Kjósinn virðist þó sannarlega hafa verið hluti af landnámi Ingólfs Arnarsonar. Samkvæmt Landnámu nam Helgi bjóla, tengdasonur Ingólfs Arnarssonar land á Kjalarnesi en hafði aðeins yfir að ráða svæðinu á milli Mógilsár og Miðdalsár (Mýdalsár).⁴ Kjalnesingasaga áætlar Helga, vinum hans og vandamönnum hins vegar mun stærra svæði eða allt land milli Leiruvogs og Botnsár. Samkvæmt Kjalnesingasögu útteildi Helgi landinu til skipverja “*ok þar hverjum, sem honum þótti fallit vera.*”⁵ Í sögunni eru nefndir þrír bæir í Kjósinni; Þrándarstaðir (GK-358) í Brynjudal, Eilífsdalur (GK-334) og Hækingsdalur (GK-346) í ofanverðum Laxárdal, sem Helgi bjóla útteildi til skipaverja sinna (sjá *kort 2*).⁶ Það er áhugavert að allar þessar jarðir eru í þröngum dölum langt frá hver annarri í útjaðri Kjósarinnar sem gæti gefið til kynna að Helgi bjóla hafi haldið bestu svæðunum fyrir sjálfan sig og fjölskyldumeðlimi.

Bærinn Þrándarstaðir er ekki nefndur aftur í heimildum fyrr en í dómabréfi árið 1509.⁷ Hækingsdals er einnig getið í Sturlungu og í landamerkjabréfi frá árinu 1270 þar sem merkja milli bæjanna Vindáss (GK-347) og Hækingsdals er getið og kemur þar bæjarnafnið Vindás fram í fyrsta skipti.⁸ Vindásjörð hefur því greinilega einnig byggst nokkuð snemma. Eilífsdalur er nefndur um 50 árum fyrr, eða um 1220, í máldaga Saurbæjarkirkju og árið 1478 eru landamerki milli Eilífsdals og Miðdals

⁴ ÍF I, 50-51

⁵ Íslendinga sögur XII, 313

⁶ Íslendinga sögur XII, 313

⁷ DI VIII, 284

⁸ Sturlunga saga I, 406; DI II, 81-82

(Mýdals GK-332) nefnd í fornbréfi.⁹ Munnmæli eru um að bænhús hafi verið bæði í Hækingsdal og að Þrándarstöðum (sjá *kort 2*).¹⁰

Í Landnámu er sagt frá fjórum aðal landnámsmönnum í Kjósinni; Svartkeli hinum katneska, Hvamm-Þóri, Þorsteini Sölmundarsyni og Valþjófi Örlygssyni (sjá *kort 2*). Svartkell nam samkvæmt Landnámu land vestast í Kjósinni frá Miðdalsá að Eilífsá (nú Dælísá og Bugða). Á hann að hafa búið fyrst að Kiðafelli (GK-330) en flutt síðar norðaustur fyrir Eyrarfjall að kirkjujörðinni (Hvalfjarðar-) Eyri (GK-326). Heimildir eru annars þöglar um Kiðafell fyrr en komið er fram til um 1700 en Eyrar er næst getið árið 1198 í Sturlungu og Eyrarkirkja er einnig nefnd í kirknaskrá Páls þegar um 1200 og máldaga Saurbæjarkirkju um 1220.¹¹ Meintur flutningur Svartkels frá Kiðafelli til Eyrar þar sem er betra undirlendi norðaustan og austan undir Eyrarfjalli gæti einfaldlega verið til marks um að landgæði hafi þótt betri þar, sér í lagi þegar fram liðu stundir, en undirlendi við bæjarstæði Kiðafels, suðvestan við Eyrarfjall, er takmarkað þar sem bærinn stendur nokkuð hátt í fjallshlíð stutt frá Miðdalsá og strönd Hvalfjarðar.

Hvamm-Þórir nam land milli Laxár og Fossár og bjó í Hvammi (GK-353) samkvæmt Landnámu. Í Sturlungu er Hvammur orðinn að stórbýli árið 1237¹² og er útkirkja nefnd þar í Hítardalsbók um 1367¹³. Í Harðar sögu er sagt frá því þegar Ormur sonur Hvamm-Þóris gefur Bolla þræl sínum land að Bollastöðum. Bollastaða er annars ekki getið í heimildum fyrr en í Jarðabók Árna og Páls árið 1705 þar sem jörðin er talin upp sem eyðibýli. Mannvistarleifar sem gætu verið leifar af bænum eru rétt austan við landamerkin milli Valdastaða (GK-351) og Neðri-Háls (GK-352) á landsvæði innan landnáms Hvamm-Þóris.¹⁴

Þorsteinn Sölmundarson nam samkvæmt Landnámu land í Brynjudal milli Bláskeggssár og Fossár en ekki er ljóst hvar hann bjó. Hann átti son sem Refur hét og talinn er hafa búið að Múla (GK-357:008) eða á Stykkisvöllum í Brynjudal (Gullhlaðsvöllum GK-359:010)¹⁵ og gæti faðir hans hafa búið á svipuðum slóðum. Þó er ekki útilokað að hann hafi búið í norðanverðum Botnsdal eða jafnvel enn norðvestar í Hvalfjarðarstrandarhreppi. Múla er annars getið í máldaga

⁹ DI I, 402; DI V, 516

¹⁰ JÁM III, 419; Ö-Hækingsdalur, 6; JÁM III, 437-438

¹¹ JÁM III, 390; Sturlunga I, 235; DI XII, 9; DI I, 402

¹² Sturlunga saga I, 405 og 407

¹³ DI III, 218

¹⁴ ÍF XIII, 65, 86-70 og 79; JÁM III, 428

¹⁵ ÍF I, 59 nm; ÍF XIII, 63

Reynivallakirkju árið 1352¹⁶ en bærinn var fluttur að Skorhaga um eða fyrir 1600 þegar skriður grafa eldra bæjarstæði að mestu.¹⁷

Í Kjalnesinga sögu er sagt frá kristnum Íra að nafni Örlygur sem kom til Íslands með konu og uppkomnum syni. Samkvæmt sögunni fékk Örlygur land hjá Helga bjólu frænda sínum, reisir bæ og kirkju að Esjubergi og býr á jörðinni til æviloka.¹⁸ Samkvæmt Landnámu nam Valþjófur sonur Örlygs “*Kjós alla*” og bjó að Meðalfelli (GK-336) við Meðalfellsvatn.¹⁹ Trúlega er þar átt við landsvæðið sem afmarkast af landnámi Svartkels að vestan og Hvamm-Þóris að norðan og austan, milli Eilífsár og Laxár suður að Esju og Skálafelli. Kirkjan að Meðalfelli er nefnd í kirknaskrá Páls um 1200. Innan þessa landsvæðis eru einnig Möðruvellir (GK-343) þar sem Valbrandur sonur Valþjófs er sagður hafa byggt fyrst en hann bjó þar árið 1198 samkvæmt Sturlungu.²⁰

Landnám Örlygs á Kjalarnesi og Valþjófs sonar hans í Kjósinni gefur til kynna að Helgi bjóla hafi sannarlega haft einhver yfirráð yfir landsvæðum í Kjósinni líkt og Kjalnesinga saga greinir frá þótt Landnáma taki ekki beint undir það. Valþjófi hefur trúlega verið úthlutað landsvæði fyrir sína fjölskyldu og vini um leið og föður hans þar sem hann kom til landsins fulltíða. Þeir sem námu fyrst land í Kjósinni hafa því flestir trúlega haft einhver tengsl við Helga bjólu og fjölskyldu hans og fylgt þeim að málum. Því til stuðnings má t.d. nefna frásögn í Kjalnesinga sögu sem greinir frá því þegar Búi Andríðarson erfir eigur tengdaföður síns Þorgríms goða Helgasonar bjólu. Þar segir m.a.: “*Tók þá Búi við mannaforræði. Hafði hann allt út at Nýjahrauni ok inn til Botnsár,*”²¹ sem gefur til kynna að stuðnings- og venslamenn fjölskyldunnar hafi verið til staðar a.m.k. norður í Botnsdal.

Aðrir bærir í Kjósarhreppi sem nefndir eru í elstu heimildum er bærinn Valdastaðir sem nefndur er í Sturlungu árið 1237 og í fornbréfum frá 1352. Í Jarðabók Árna og Páls er getið um munnmæli um að bænhús hafi verið á jörðinni en staðsetning þess er óþekkt.²² Ekki er ljóst hvort Valdastaðir byggjast úr landi Bollastaða, á svipuðum tíma og jörðin Neðri-Háls eða úr óskiptu landi Hvamms.

¹⁶ DI III, 70-71

¹⁷ JÁM III, 442

¹⁸ Íslendinga sögur XII, 313-314; ÍF I, 54-55.

¹⁹ ÍF I, 56-60

²⁰ ÍF I, 57; DI XII, 10; Sturlunga saga I, 235

²¹ Íslendinga sögur XII, 356

²² Sturlunga saga I, 406; DI III, 70-71; JÁM III, 427

Kort 2 – Nokkrir elstu bæir í Kjósarhreppi (rauður – þekktir landnámsbæir; blár – bæir nefndir í Íslendingas.; gulur – kirkjustaðir ónefndir í Íslendingas.; grænn – heimildir um bænhús). Loftmynd fengin af Google Earth.

Bollastaðatóftir eru h.u.b. á merkjum Neðra-Háls og Valdastaða og gætu jarðirnar hafa byggst úr landareign Bollastaða eftir að jörðin leggst í eyði.

Kuml eru talin góð sönnun fyrir byggð á 10. öld en engin slík hafa enn fundist í Kjósarhreppi. Sú kenning hefur verið sett fram að skýringar kumlaleysisins gæti a.m.k. að hluta verið að leita í háu hlutfalli kristinna landnámsmanna á svæðinu en slíkar hugmyndir hafa ekki verið rannsakað neitt frekar.²³

Dreifing kirkna og bænhusa á miðöldum getur einnig gefið mikilvægar vísbendingar um byggðasögu. Slík hús voru víða á bæjum fyrir siðaskipti og talið er að flest slík hús hafi verið reist í heimagrafreitum um eða stuttu eftir kristnitöku í byrjun 11. aldar.²⁴ Gera má ráð fyrir að þeir bæir sem nefndir eru í kirknaskrá Páls²⁵ um 1200 hafa mjög líklega verið sjálfstæðar jarðir í byrjun 11. aldar. Samkvæmt máldaga Saurbæjarkirkju á Kjalarnesi frá 1220 voru sóknarmörk kirkjunnar á miðöldum um Eilífsá og tíundir lögðust til kirkjunnar af öllum jörðum vestan við ána nema af Eyri og Miðdal þar sem einnig voru kirkjur.²⁶ Hálfkirkja var að Eyjum (GK-338:002) en hennar er getið fyrst í máldaga frá 1180²⁷. Miðdalur hefur trúlega byggst út úr landnámi Svartkels en Eyjar út úr landnámi Valþjófs en báðar jarðirnar hafa trúlega verið komnar í byggð snemma á 11.öld, ef ekki fyrr. Örlygur faðir Valþjófs var í Kjalnesingasögu sagður kristinn þegar hann kom til Íslands²⁸ og líklegast hefur Valþjófur sonur hans verið það einnig. Því er ekki útilokað að kirkjan að Meðalfelli hafi verið reist áður en kristni var lögtekin. Kirkjur voru einnig að Reynivöllum (GK-348:002) og á Ingunnarstöðum (GK-359:002) strax um 1180 samkvæmt máldögum.²⁹ Báðar jarðir hafa greinilega orðið til snemma. Reynivellir hafa trúlega byggst út úr landnámi Hvamm-Þóris á meðan Ingunnarstaðir gætu hafa byggst úr landi Múla í landnámi Þorsteins.

Auk þeirra kirkna og bænhusa sem þegar hafa verið nefnd eru munnmæli um bænhus nefnd í Jarðabók Árna og Páls frá árinu 1705, á bæjunum Neðri-Hálsi (Stóri Háls GK-352:002) og Írafelli (GK-344:002)³⁰ en nákvæm staðsetning þeirra er óþekkt. Hafi bænhus verið á þessum jörðum styrkir það hugmyndir um að þessir bæir hafi

²³ Birna Lárusdóttir, 61

²⁴ Birna Lárusdóttir, 80-81

²⁵ sjá DI XII

²⁶ DI I, 402

²⁷ DI I, 267

²⁸ Íslendinga sögur XII, 313-314

²⁹ DI I, 266; DI I, 267; DI XII, 9; DI XII 10

³⁰ JÁM III, 415 og 428

verið komnir í byggð um eða stuttu eftir kristnitöku. Þeir hafa þá byggst úr landnámi Hvamm-Þóris (Háls) og Valþjófs (Írafell). Þess ber reyndar að geta að hvorugs bæjar er að nokkru getið í elstu heimildum. Neðri-Háls er fyrst getið í heimild frá um 1468³¹ og Írafell virðist hvergi nefnt fyrr en í Jarðabók Árna og Páls í byrjun 18. aldar. Samkvæmt Svavari Sigurðssyni³² eru ósamsett náttúrunöfn yfirleitt talin til marks um elsta stig búsetu. Ekki er útilokað að Neðri-Háls hafi í fyrstu aðeins heitið Háls eftir Reynivallahálsi en fengið á sig forliðinn Stóri-/Neðri- eftir að Efri-Háls byggðist (e-ð fyrir 1468?) mun ofar í Laxárdalnum undir Skálafellshálsi. Algengustu ósamsettu liðir í bæjarnöfnum Landnámu eru Fell, Dalur, Holt, Nes, Vík, Hóll, Á og Eyri og eru náttúrunafnaendingar einnig nokkuð algengar³³. Samkvæmt þessu gæti Írafell verið nokkuð gamalt bæjarnafn. Írar koma sannarlega við sögu í Landnámu og ekki er útilokað að Írafell dragi nafn af þeim sem þar reisti fyrstur bær.

Af þessum upplýsingum hér að ofan er greinilegt að mörg af bestu landsvæðum Kjósarinnar voru komin í byggð fljótlega eftir landnám. Vitað er um a.m.k. fjóra aðra bæi (Þúfa GK-342, Sogn GK-350, Hurðarbak GK-319 og Káranes GK-321) sem samkvæmt heimildum hafa verið komnir í byggð fyrir lok 14. aldar en annarra jarða er ekki getið fyrr en síðar. Margar þeirra gætu þó vel hafa verið komnar í byggð á miðöldum, ef ekki fyrr, þó heimildir um það séu af skornum skammti.

Úr landnámi Svartkels hafa byggst jarðirnar Morastaðir (GK-331), Útskálahamar (GK-329), Þúfa (GK-324), Bær (GK-335), Blönduholt (GK-323) og Laxárnes (GK-322). Þúfa er nefnd fyrst í jarðabréfum frá 1352/1397.³⁴ Eins og áður sagði eru bæjarnöfn sem eru ósamsett náttúrunöfn yfirleitt talin til marks um elsta stig búsetu svo ekki er útilokað að Þúfa hafi verið byggð snemma út úr Eyrarlandi. Það sama mætti hugsanlega líka segja um Bæ því þó nafnið sé ekki náttúrunafn er það einfalt og ósamsett.³⁵ Jarðarinnar er þó ekki getið í heimildum fyrr en um 1508.³⁶ Báðir bæirnir eru í Kjósardal austan og suðaustan undir Eyrarfjalli og eru ágætis jarðnæði. Svipaða sögu er að segja um bæina Blönduholt og Laxárnes milli Bugðu og Hvalfjarðarstrandar, fast suðvestan við ósa Laxár. Laxárness er fyrst getið í sölubréfi árið 1483 en Blönduholts í jarðabréfum árið 1616.³⁷ Allar þessar jarðir teljast

³¹ DI V, 516

³² Svavar Sigmundsson, 12

³³ Sama

³⁴ DI III, 70-71

³⁵ Svavar Sigmundsson, 12

³⁶ DI VIII, 207

³⁷ DIV, 800; Jarðabréf frá 16. og 17. öld, 18

meðalstórar (16-20 hdr) og hafa því líklegast flestar byggst út úr Eyrarlandi eftir landnám, en í hvaða röð það hefur gerst er ómögulegt að segja. Að lokum má svo nefna bæina Morastaði og Úskálahamar sem fyrst eru nefndir í heimildum í byrjun 18. aldar.³⁸ Morastaðir hafa mjög líklega verið byggðir úr landi Kiðafells eða Miðdals en hvenær það hefur gerst er óljóst. Bæjarnöfn með endinguna –staðir eru yfirleitt talin tilheyra seinni stigum landnáms.³⁹ Útskálahamar hefur trúlega byggst seint úr landi Kiðafells eða Eyrar enda er bæjarstæðið fremur slæmt, á strönd Hvalfjarðar norðvestan undir Eyrarfjalli þar sem undirlendi er af nokkuð skornum skammti.

Líklegt er að Flekkudalsjarðir (GK-340 og 341) sem upphaflega voru líklega ein jörð, hafi upphaflega byggst úr landnámi Valþjófs Örlygssonar frá Meðalfelli við mynni Flekkudals sunnan við Meðalfellsvatn. Svipaða sögu er að segja um Þorláksstaði (GK-318), Hurðarbak (GK-319) og Káranes (GK-321) og loks Sogn (eða Sofn GK-350), Sand (GK-342) og Fremri-Háls (Litli-Háls GK-345). Flekkudalsbæjar er fyrst getið í sölubréfi frá árinu 1483.⁴⁰ Í Jarðabók Árna og Páls árið 1705 eru bæirnir orðnir tveir en þeir voru þó ætíð taldir saman (40 hdr) fram til ársins 1802.⁴¹ Jörðin Sandur er einnig sunnan undir Meðalfellsvatni og vestan við Sandsá líkt og Flekkudalsbæirnir en jörðin er fyrst nefnd í heimildum árið 1687 og þá metin á 10 hdr.⁴² Ef sett er fram sú tilgáta að jörðin Sandur hafi á einhverjum tímapunkti verið byggð úr landi Flekkudals hefur jörðin upphaflega verið 50 hdr jörð sem myndi þýða að hún hefði verið með dýrustu jörðum í Kjós og mætti ætla að hefði komist mjög snemma í byggð. Bæjarnafnið Sandur gefur til kynna að bærinn gæti tilheyri elsta búsetustigi á svæðinu.

Bæirnir Hurðarbak og Káranes eru báðir nefndir í máldaga Meðalfellskirkju árið 1397.⁴³ Þeir eru h.u.b. hlið við hlið á suðurbakka Laxár norðan undir Meðalfelli ásamt Þorláksstöðum austan við Þorláksstaðaás. Þorláksstaðir eru taldir hafa verið komnir í byggð eitthvað fyrir 1640 en –staðar endingin gæti þó jafnvel gefið til kynna að bærinn verði til á seinni stigum landnáms.⁴⁴ Káranes samkvæmt Jarðabók Árna og Páls dýrasta jörðin af þessum þremur, metin á 30 hdr, en hinar eru metnar á 20 hdr.⁴⁵

³⁸ JÁM III, 389 og 391

³⁹ Svavar Sigmundsson, 12

⁴⁰ DI V, 800

⁴¹ JÁM III, 403; JJ, 100

⁴² JÁM III, 404; Jarðabréf frá 16. og 17. öld, 20

⁴³ DI IV, 115-116

⁴⁴ JÁM III, 413

⁴⁵ JÁM III, 409-410, 411, 413

Ekki er útilokað að í upphafi hafi aðeins ein jörð verið á þessu svæði sem afmarkað er af Bugðu í vestri, Laxá í norðri og austri og Meðalfelli í suðri. Einhvern tíman á fyrstu öldum má svo gera ráð fyrir að jörðinni hafi verið skipt upp í þrennt, annað hvort í einu eða tveimur þrepum. Sé raunin sú að allt þetta svæði hafi upphaflega tilheyrt sömu jörðinni hefði hún verið um 70 hdr og líklega með fyrstu jörðum í Kjósinni til að byggjast úr landnámi Valþjófs. Ekki er þó hægt að útiloka að að jarðirnar þrjár hafi ætíð verið aðskildar og byggst ein og ein úr landi Meðalfells.

Jörðin Sogn (12 hdr) er nefnd í máldaga Reynivallakirkju árið 1352 sem eign kirkjunnar⁴⁶ og hefur jörðin verið byggð eitthvað fyrir þann tíma annað hvort úr landi Reynivalla eða Valdastaða. Fremri Háls (Litli-Háls) er efsti bærin í Laxárdal og í sjálfri Kjósinni, en hans er ekki minnst í heimildum fyrr en í byrjun 18. aldar.⁴⁷ Staðsetning hans svo langt inni í landi og í þröngum dal mætti túlka sem vísbendingu um að hann byggist fremur seint þegar annað og hentugra jarðnæði var á þrotum, og sannarlega eftir að Neðri- eða Stóri-Háls kom til sögunnar. Hvenær nákvæmlega það ætti að hafa verið er óþekkt.

Jarðirnar Hvítanes (GK-355) og Fossá (GK-356) hafa líklega báðar verið byggðar úr landnámi Hvamm-Þóris norðan Reynistaðaháls, en þeirra beggja er getið nokkuð seint í heimildum. Hvítanes er skráð í erfðabréfi frá árinu 1585⁴⁸ en Fossárbæjar er ekki getið nein staðar svo vitað sé fyrr en í Jarðabók Árna og Páls í byrjun 18. aldar⁴⁹. Nöfn beggja þessa jarða (samsett náttúrunöfn) mætti túlka sem vísbendingu um að þær gætu hafa byggst snemma. Báðar jarðirnar eru meðalstórar (metnar á 16 og 20 hdr 1705) en undirlendi er á báðum stöðum takmarkað og verður því að teljast líklegt er að þær hafi byggst úr landi Hvamms (GK-353) og Þrándarstaða (GK-358, landsvæðið norðan við Fossána) eftir að aðrar og landbetri jarðir á svæðinu eru komnar í byggð.

Önnur stærri býli og bæir sem voru í byggð í Kjósarhreppi þegar Jarðabók Johnsens er gerð árið 1847⁵⁰ eru Káraneskot (GK-321), Þúfukot (GK-325), Eyrar-Uppkot (GK-327) og Eyrar-Útkot (GK-328), Miðdalskot (GK-333), Meðalfellskot (GK-337), Eyjahóll (GK-001), Vesturkot (GK-349), Hvammsvík (GK-354) og Hrísakot (GK-360). Býlin draga oftast nöfn af heimajörðinni ef frá er talið Vesturkot

⁴⁶ DI III, 70-73

⁴⁷ JÁM III, 418

⁴⁸ Jarðabréf frá 16. og 17. öld, 18

⁴⁹ JÁM III, 436

⁵⁰ JJ, 1847

Tafla 1 – Bæir, hjáleigur og býli í Kjósarhreppi

Númer	Heiti	Þekktar heimildir um byggð	Guðshús
GK-318:001	Þorláksstaðir	Í byggð eftir 1645	
GK-318:002	Þorláksstaðir (eldri bær)	Snjóflóð tók bæinn af um eða fyrir 1645	
GK-319:001	Hurðarbak	Nefnt í máldaga Meðalfellskirkju 1397	
GK-319:015	Hjáleigutún	Örn., ekki vitað um hvaða hjáleigu er að ræða	
GK-320:001	Káranes	Nefnt í máldaga Meðalfellskirkju 1397, lögbýli árið 1705	
GK-321:001	Káraneskot	Hluti af tvíbýli í Káranesi árið 1705? Hjáleiga frá Káranesi 1847	
GK-322:001	Laxárnes	Jarðar getið í sölubréfi árið 1483, lögbýli árið 1705	
GK-322:010	Flóakot	Hjáleiga frá Laxárnesi í byggð fyrir 1685	
GK-322:012	Melkot	Hjáleiga frá Laxárnesi frá 1843-1849 og frá 1864-1882	
GK-323:001	Blönduholt	Jarðar getið fyrst í jarðabréfum árið 1616	
GK-323:007	Blönduholtskot	Eyðihjáleiga byggð frá um 1665 til um 1700	
GK-324:001	Þúfa	Nefnt í jarðabréfum frá 1352/1397	
GK-324:010	Litlaþúfa/ Lindarbrekka	1885-1897 og 1917-1930	
GK-324:011	Litlibær	1835-1944	
GK-325:001	Þúfukot	Hjáleiga í byggð 1705	
GK-326:001	Eyri (Hvalfjarðareyri)	Landnámsjörð Svartkels, sem fyrst bjó að Kiðafelli en flutti síðar að Eyri, jarðar getið í Sturlungu árið 1198	Kirkja, um 1200
GK-326:021	Þorkelskot	Í byggð 1703, ekki vitað hvenær fer í eyði	
GK-326:024	Blómsturvellir	Í byggð 1703, ekki vitað hvenær fer í eyði	
GK-326:025	Harðbali	1875-1890	
GK-326:026- :030	Tómthúsbýli á Harðbala	Flóðatangi, Oddsbær, Ólafsbær, Þórarinsbær og Þorsteinsbær, 19.öld	
GK-327:001	Eyrar-Uppkot (Efrakot)	Býli 1705 frá Eyri	
GK-328:001	Eyrar-Útkot (Neðrakot)	Býli 1705 frá Eyri	
GK-329:001	Útskálahamar	Í byggð 1705	
GK-330:001	Kiðafell	Landnámsjörð Svartkels, sem fyrst bjó að Kiðafelli en flutti síðar að Eyri.	
GK-330:018	Ós	Býli í landi Kiðafells, byggt um 1856	
GK-331:001	Morastaðir	Konungseign 1705	
GK-331:016	(Rannveigarkot)	1928-1935	
GK-332:001	Miðdalur (Mýdalur)	Fyrst getið um 1220, lögbýli 1705	Hálfkirkja
GK-332:009	Efri-Mýdalur	Eyðibýli árið 1847, hugsanlega hluti af þríbýli í Miðdal árið 1705?	
GK-332:012	(Laufastekkur)	Eyðibýli löngu fyrir 1705	
GK-332:037	Melbær (Mýdalspartur)	Í byggð a.m.k. frá 1848 til 1896	
GK-333:001	Miðdalskot (Mýdalskot)	Fyrst getið um 1802, lagt undir Miðdal árið 1921	
GK-334:001	Eilífsdalur	Bær nefndur í Kjalnesingasögu, nafnið nefnt um 1220 í máldaga Saurbæjarkirkju, 1478 landamerki milli Eilífsdals og Mýdals nefnd	
GK-334:009	Eilífsdalskot/ Eilífsdalshjáleiga	Skráð í byggð frá 1681 fram til 1740 í bókinni Kjósarmenn, sýnt á túnakorti frá árinu 1917	

GK-335:001	Bær	Getið í sölubréfi 1508	
GK-335:005	Litlibær	Hjáleiga frá Bæ 1847	
GK-336:001	Meðalfell	Landnámsjörð Valþjófs Örlygssonar.	Kirkja, um 1200
GK-336:012	Hjarðarholt	Nýbýli frá 1905	
GK-336:013	Meðalfellssel	1859-1868	
GK-336:015	Dæliskot	Komið í eyði um 1640, kannski löngu fyrr	
GK-336:027	Bræðrapartur	1858-1861	
GK-337:001	Meðalfellskot	Hjáleiga 1705, komin í eyði 1917	
GK-338:001	Eyjar	Kirkjan að Eyjum getið um 1180 í fornbréfum	Hálfkirkja, um 1180
GK-338:039	Hvassnes	Í byggð 1705, talið í eyði snemma á 18.öld	
GK-338:046	Gróukot	Í eyði milli 1640 og 1650	
GK-339:001	Eyjahóll	Hjáleiga Eyja fyrst nefnd 1705, fer í eyði eftir 1917	
GK-340:001	Flekkudalur (enn efri)	Getið í sölubréfi 1483. Flekkudalsbæir taldir saman til 1802.	
GK-340:017	Neðri-Flekkudalur	Frá því eitthvað fyrir 1700 fram til 1840	
GK-341:001	Flekkudalur (enn neðri)/ Grjóteyri	Jörðin Flekkudalur talin ein jörð til 1802	
GK-342:001	Sandur	Bæjarstæði um og eftir 1705	
GK-342:002	Sandur (eldri bær)	Jörð fyrst nefnd 1687 í jarðabréfi, færður fyrir 1705 vegna skriðu og vatnsfalla	
GK-342:013	Austurkot	Ekki vitað	
GK-343:001	Möðruvellir	Jarðar getið í Sturlungu 1198 og Valbrandur Valþjófsson bjó fyrst að Möðruvöllum samkvæmt Landnámu	
GK-343:015	Grámói	Sennilega í eyði löngu fyrir 1705	
GK-343:033	Múlakot	Óljóst, sennilega 19.öld af rústum að dæma	
GK-343:039	Svínadalskot	Í byggð á 17.öld, talið í eyði snemma á 18.öld	
GK-344:001	Írafell	Konungseign árið 1705	Bænhús
GK-344:017	Fornaskjól	Sennilega í eyði löngu fyrir 1705	
GK-344:020	Ónefnt býli (Stapi?)	Óljóst, talið í byggð um miðja 19.öld	
GK-345:001	Fremri-Háls	Bændaeign 1705	
GK-345:006	Sauðafell	Hjáleiga frá Fremri-Hálsi byggð löngu fyrir og fram til 1665	
GK-345:008	Hulstaðir	Hjáleiga frá Fremri-Hálsi í byggð eitthvað fyrir 1700	
GK-345:015	Margrétarkot	Hjáleiga frá Fremri-Hálsi í byggð í 4-5 ár eitthvað fyrir 1700 (Maungutóftir)	
GK-346:001	Hækingsdalur	Getið í Sturlungu, Kjalnesingasögu og í landamerkjabréfi frá 1270, skipt upp í Hækingsdal og Hlíðarás 1957	Bænhús
GK-346:014	Bjarnakot/ Háamýri	Í byggð um 5-6 ár e-ð fyrir 1705	
GK-347:001	Vindás	Fyrst getið í landamerkjabréfi frá 1270	
GK-348:001	Reynivellir - Gamlibær	Bær eyðilagðist í snjóflóði árið 1699	Kirkja, um 1180
GK-348:003	Reynivellir – Nýibær	Bær byggðist eftir 1699, bæjarhóll yfirgefinn þegar núverandi íbúðarhús var byggt 1956	Kirkja

GK-348:015	Austurkot/ Reynivallakot	Í byggð fram til 1855, óljóst hvenær kotið byggðist fyrst	
GK-348b:001	Reynivallasel	Seljadalur, í byggð frá 1861-1921	
GK-349:001	Vesturkot (Sólbrekka)	Gömul hjáleiga frá Reynivöllum árið 1705, lagt undir Reynivelli árið 1877	
GK-350:001	Sogn	Jörð eign Reynivallakirkju árið 1352	
GK-351:001	Valdastaðir	Getið í Sturlungu 1237, nefnt í fornbréfum 1352/1397	Bænhús
GK-351:015	Valdastaðir II, Austurbær	Tvíbýli var að Valdastöðum að minnsta kosti frá 1650-1882	
GK-351:036	Býli	Í byggð eitthvað fyrir 1700	
GK-351:037	Bollastaðir	Nefndir í Harðar Sögu, í byggð e-ð fyrir 1600, forn lögbýlisjörð sem Valdastaðir og Neðri-Háls hafa haft afnot af?	
GK-351:039	Kothólar	?	
GK-351:049	Afbýli frá Valdastöðum I	1828-1847	
GK-351:050	Afbýli frá Valdastöðum II	1767-1846	
GK-352:001	Neðri-Háls (Stóri Háls)	Jörðin nefnd í vitnisburðarbréfi 1468	Bænhús
GK-352:015	Ullarhóll	Komið í eyði um 1660	
GK-352:016	Arnarkot	Komið í eyði upp úr 1600	
GK-353:001	Hvammur	Hvamm-Þórir nam land milli Laxár og Fossár og bjó í Hvammi. Stórbýli í Sturlungu 1237	Útkirkja, um 1367
GK-353:014	Naglastaðir	Óvíst, sennilega í eyði löngu fyrir 1705	
GK-353:015	Ásmundarstaðir (tómthús)	Búseta í 3 ár nálægt 1700	
GK-354:001	Hvammsvík	Var hjáleiga frá Hvammi, talin byggð fyrst um 1660, sjálfstætt býli 1847	
GK-355:001	Hvítanes	Getið í jarðabréfum árið 1585, í eyði síðan 1941 vegna hernáms	
GK-356:001	Fossá	Einkaeign 1705	
GK-356:011	Kotatún	?	
GK-357:001	Skorhagi	Í byggð um eða fyrir 1600 þegar Múli hverfur í skriður	
GK-357:008	Múli	Getið í Landnámu, þar bjó Refur hinn gamli sonur Þorsteins landnámsmanns í Brynjudal, getið í málðaga Reynivallakirkju árið 1352, síðast í byggð eitthvað fyrir 1600	
GK-357:009	Þorkötlustaðir	Í byggð eitthvað fyrir 1700	
GK-358:001	Þrándarstaðir	Jörð nefnd í Kjalnesingasögu og í dómsbréfi árið 1509, talin vera sama jörð og Þorbjarnarstaðir sem nefndir eru í Harðarsögu frá fyrri hluta 13. aldar (?)	Bænhús
GK-358:011	Ónefnd hjáleiga	Í byggð um 1675-1700	
GK-359:001	Ingunnarstaðir	Kirkju á Ingunnarstöðum getið í málðaga frá um 1180 og í kirknaskrá Páls frá því um 1200	Hálfkirkja, um 1180
GK-359:010	Gullhlaðsvellir	Í byggð eitthvað fyrir 1705. Landnámsbær?	
GK-359:011	Þórunnarsel	Þar er ætlað að býli hafi verið til forna samkvæmt JÁM III árið 1705	
GK-360:001	Hrisakot	Byggt úr landi Ingunnarstaða, afgömul hjáleiga 1705, fór í eyði um 1964	

sem byggðist út úr landi Reynivalla og Hrísakot sem byggðist út úr landi Ingunnarstaða. Flest þessara býla eru komin í byggð í byrjun 18. aldar (sjá *töflu 1*) fyrir utan Miðdalskot sem nefnt er fyrst um 1802. Auk þeirra bæja og býla sem þegar eru upptalin voru skráð um 50 önnur býli, hjáleigur og tómthús í Kjósarhreppi sem þýðir um 1,2 býli á hverja jörð, sem er rétt neðan við gróft meðaltal (1,6) þegar tölurnar eru bornar saman við sjö aðra hreppi sem áður hafa verið skráðir⁵¹. Flest eiga býlin það sameiginlegt að hafa verið fremur stutt í byggð. Upplýsingar um þau er að finna í *töflu 1* (merktar með gráu) en býlin eru talin upp á eftir lögbýlinu sem þau byggjast frá. Heimildir um eldri býli eru mjög óljósar en þegar nær dregur aldamótum 1900 fjölgar heimildum. Af bústöðunum 50 voru 20 í byggð á 17. öld eða fyrr, sex í byggð á 18. öld og fyrr og 24 í byggð á einhverjum tímamarki frá lokum 18. aldar og fram á 20. öld.⁵² Flest býli voru skráð að Eyri, eða átta, en þar af voru fimm tómthúsabýli ásamt býlinu Harðbala frá 19. öld sem líklega hafa tengst útgerð á þessu svæði. Fimm býli voru skráð frá Valdastöðum (sex ef Valdastaðir II eru taldir með) og fjögur frá Meðalfelli. Á flestum jörðum voru aðeins skráð 0-3 býli. Þegar jarðir skráðar með fleiri en eitt býli voru skoðaðar nánar kom í ljós að oftast en ekki virðist aðeins eitt býli (í mesta lagi tvö) hafa verið í byggð á hverri jörð á sama tíma og sjálft lögbýlið.

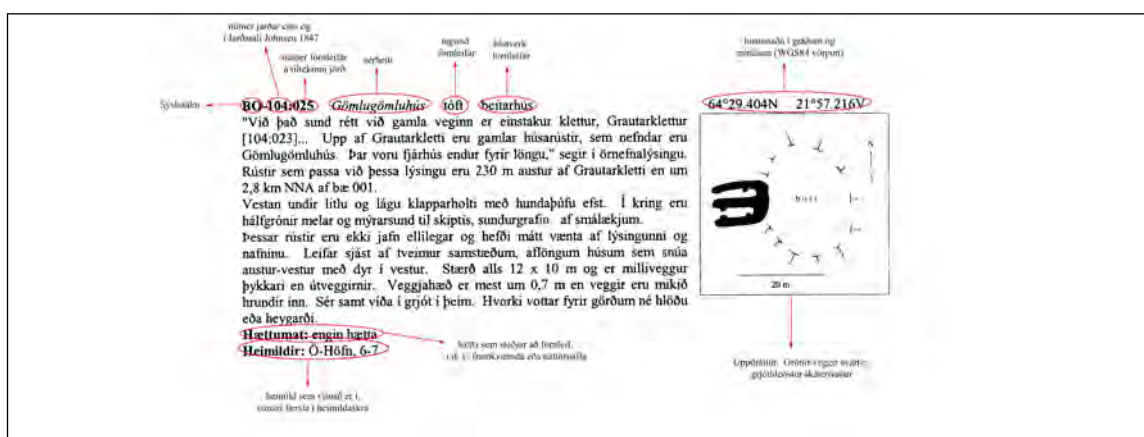
⁵¹ Stefán Ólafsson, 11

⁵² Að auki má geta að tvö örnefni voru einnig skráð sem gefa mannabústaði til kynna, Hjáleigutún GK-319:015 í landi Hurðarbaks og Kotatún GK-356:011 í landi Fossár, en óljóst er hvort um var að ræða raunverulega mannabústaði á svæðinu eða hvenær þeir voru í byggð. Engar ýtarlegri upplýsingar hafa fundist um þessi býli.

4. Fornleifaskrá

Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar hefur hver sýsla skammstafað heiti (ÁR, SP o.s.frv.) og hver jörð hefur þriggja stafa númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Skipting jarða um miðja 19. öld ræður ekki aðeins númerum í skránni heldur er miðað við hana þegar ákvarðað er hvaða jörð ákveðnir minjastaðir tilheyra. Hverjum minjastað er gefin kennitala sem er þriggja stafa númer sem hengt er við sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: ÁR-191:001). Fornleifaskrá hvernar jarðar hefst á stuttu yfirliti yfir skiptingu jarðarinnar, eignarhald hennar og matsverð, og einnig er gefin stutt lýsing á náttúrufari og búskaparaðstæðum og sléttun túna. Þar á eftir kemur listi yfir fornleifar sem fundist hafa heimildir um.

Í skránni fær hver minjastaður eina grein og er framsetning upplýsinganna stöðluð. Í fyrstu línu hvernar greinar eru grunnupplýsingar auðkennisnúmer, sérheiti, tegund, hlutverk og hnattstaða. Á eftir auðkennisnúmeri kemur sérheiti hennar ef eitthvert er og síðan tegund. Með tegundarflokkun er leitast við að skilgreina hvers eðlis fornleifin er, þ.e. hvort um er að ræða mannvirki af einhverju tagi sem enn sést, og þá hverskyns (t.d. tóft, garðlag eða varða), mannvirki sem vitað er um en er horfið (heimild, örnefni) eða fornleif sem ekki hefur verið mannvirki (álagablettur, sögustaður eða nátttröll). Allir fornleifastaðir eru greindir til tegundar en hlutverk þeirra er ekki alltaf hægt að ákvarða.

Dæmi um skráningu á dæmigerðum minjastað

Á eftir hlutverki kemur hnattstaða minjastaðarins í gráðum og mínútum. Mæling hnattstöðu er gerð með GPS staðsetningartækjum (stillingin WGS 84) og er mælt í

miðju hvers minjastaðar. Áætlað frávik frá miðju er oftast ekki meira en 10 metrar að meðaltali. Þar sem getur um „heimild um...“ t.d. útihús, þá er átt við að eingöngu eru til heimildir um staðinn, en minjar hafa ekki fundist á vettvangi við skrásetningu. Þó að engar minjar hafi fundist, er engu að síður tekin hnattstaða staðarins ef unnt hefur verið að ákvarða hann á grundvelli fyrirbyggjandi upplýsinga með um 50 metra fráviki.

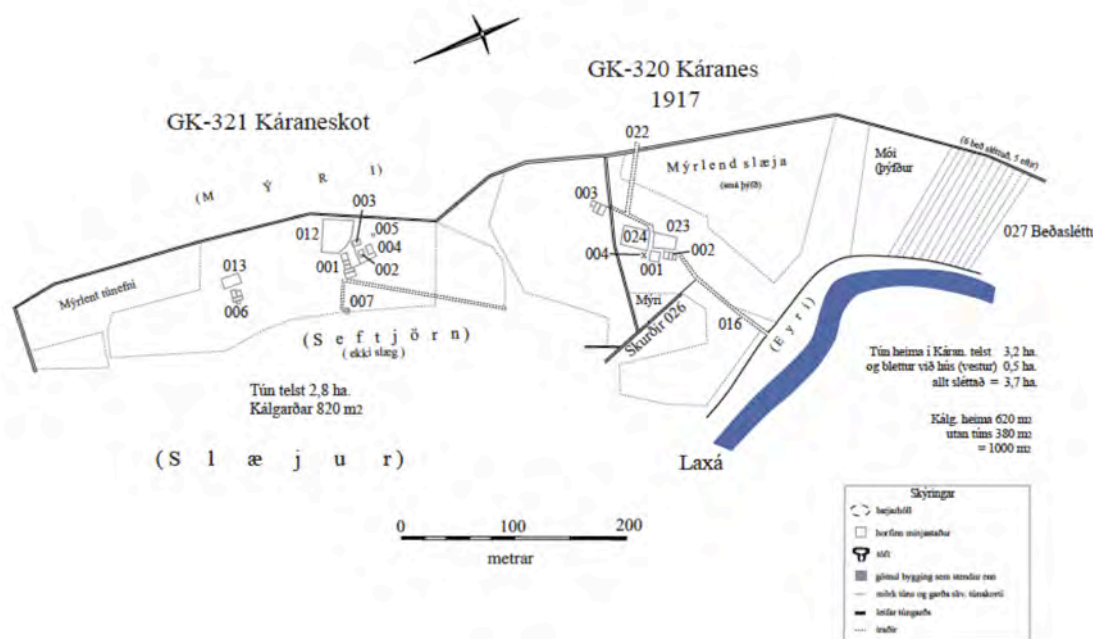
Í annarri línu hefst lýsing minjastaðar oftast á tilvitnun í fyrirbyggjandi heimildir en síðan er staðsetningu hans lýst. Þar á eftir kemur oft lýsing á aðstæðum og síðast lýsing á mannvirkinu sjálfu ásamt öðrum upplýsingum sem við eiga.

Í næstsíðustu línu er lagt mat á þá hættu sem minjastaðurinn kann að vera í. Hættustig eru eftirfarandi: 1) engin hættu, 2) hættu og 3) stórhættu. Þeir minjastaðir sem eru fjarri byggð og öllu því umróti sem hugsanlega gæti skemmt þá teljast ekki í hættu. Minjar á eða við svæði þar sem framkvæmdir eiga sér stað teljast í hættu ef hugsanlegt er talið að þeim verði rótað. Sem dæmi um slíka staði má telja fornleifar í túni en þær teljast í hættu vegna þess umróts sem fylgir ábúð og búskap og minjastaðir sem eru á svæði þar sem framtíðar landnotkun er óráðin. Í stórhættu teljast minjastaðir þar sem miklar líkur teljast á að stöðum kunni að verða raskað vegna áætlaðs eða fyrirsjáanlegs umróts. Sem dæmi um slíka staði má nefna minjastaði sem eru á skipulagssvæði þéttbýlis, inni í skógræktarreitum, innan áhrifasvæðis stórframkvæmda eða sem uppblástur ógnar.

Gerð er grein fyrir hver er hættuorsök hverju sinni. Þá er í síðustu línu getið heimilda ef einhverjar eru, oft með skammstöfunum, en úr þeim er leyst í heimildaskrá aftast í skýrslunni.

GK-320 Káranes

20 hdr 1673, Jarðabréf, 19. 20 hdr 1705. Káranes GK-320 er komið í byggð árið 1705 samkvæmt Jarðabók Árna og Páls en Káraneskot, hjáleiga GK-321, virðist ekki í byggð þetta sama ár. Þó er vísbending í texta um að þar sé engu að síður tvíbýli. Þar segir: "Ábúandinn Grímur Magnússon, býr á hálfri. Annar Loftur Bjarnason, býr á hálfri." JÁM III, 409-410. Árið 1397 segir í máldaga Meðalfellskirkju: "a xxc j heimalandi. Leiguland þat er að Hurdarbaki heitir. ...Þar liggja vnder tiunder af Hurdarbaki oc Karanesi oc lysitollar. So gropttur." DI IV, 115-116. Rjórnabú var á jörðinni. Örnefnaskrá, 2. 1705: Landþröng er mikil, og bólgna vötn yfir mestallan haga um vetur, og gjörist því jörðin vetrarpúng í mesta máta." JÁM III, 410. 1840: "Heyskapur er þar nokkur á bökkum líkt og á hinu kotinu og landslag sama." SSGK, 258. Túnakort 1917: Tún 3,7 teigar, garðar 1000 m². Allt sléttað.

Túnakort Káraness GK-320 og Káraneskots GK-321 frá árinu 1917

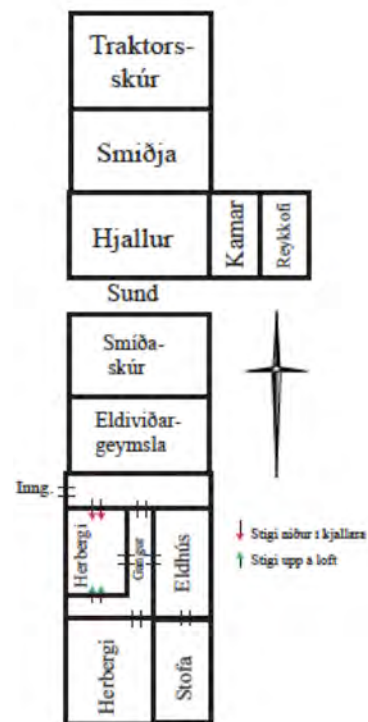
GK-320:001 Káranes bæjarhóll bústaður 64° 20.055N 21° 35.133V

"Fyrir austan bæjarhúsin er Áarhóll við vað [Höfðavað 010] á ánni, og svo er hóll heima við bæ, sem heitir Bæjarhóll," segir í örnefnaskrá. Káranes er um 2 km austan við Laxárnes 322:001, um 1,8 km NNA við Meðalfell 336:001 og um 300 m suðvestan við Laxá. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var gamli bærinn fast SSV við núverandi íbúðarhús (2010). Káranes var byggt úr landi Meðalfells. Káranesbær er í

Bæjarhóllinn í Káranesi GK-320:001, horft til ANA

miðjum Laxárdal á lágu holti sem stendur 2-10 m upp úr mýrinni og snýr NNA-SSV. Á bæjarhólnum er íbúðarhús sem byggt var 1965-1967 og sléttað tún. "Hann [Hestgangur 004] var sunnan við gamla íbúðarhúsið, sem var sunnan við núverandi íbúðarhús," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá. Í grein eftir Halldór Jónsson um Jón Halldórsson í Káranesi segir m.a.: "Íbúðarhús 10x12 al. með veggjum að hálfu leyti steiptum og að hálfu leyti úr timbri, járnvarið með kjallara undir (einlyft)," . Bæjarhóll Káraness er um 40 m á lengd, um 20 m á breidd, 1-3 m á hæð og snýr NNA-SSV. Hóllinn er að mestu sléttað grasigróið tún/lóð umhverfis núverandi íbúðarhús (2010). Útihús 002 voru nyrst í bæjarröðinni og hestgangur 004 syðst. Íbúðarhúsið var byggt á árunum 1965-1967 og stendur á miðjum hólnum þar sem útihús 002 voru áður. Þegar húsið var byggt komu í ljós í grunni þess gólfskánir og hleðslur eldri bæjar. Ekki virðist vera kjallari undir nýja húsinu. Á meðan verið var að byggja nýja húsið stóð gamli bærinn fast sunnan við það. Gamli bærinn var svo rifinn árið 1968 en grunnur hans finnst enn undir sverði. Gamli bærinn var byggður um 1896 og lá bæjarröðin NNA-SSV með framhlið til VNV. Bærinn var timburhús með hlöðnum kjallara en seinna voru steiptir veggir utan um bæinn. Húsið var um 60 m² að flatarmáli á þremur hæðum þ.e. Kjallari, jarðhæð og ris. Þegar bærinn var rifinn voru lítil eldiviðargeymsla og smíðaskúr áföst honum að norðanverðu (sem höfðu verið byggð við húsið eftir 1896). Gengið var um aðalinngang til austurs inn í eldiviðargeymsluna. Þegar inn var komið var gengið til hægri inn í bæinn sjálfan til suðurs. Framdyr og kjallaratröppur voru hlið við hlið vestarlega á norðurhlið bæjarins. Tröppur voru vestar og dyr inn á gang á jarðhæð austar. Þegar Pétur Lárusson, bóndi í Káranesi, man fyrst eftir sér voru þrjú herbergi í kjallara. Kartöflugeymsla, þvottahús og mjölgeymsla. Mjölgeymslan varð seinna baðherbergi. Á tímabili var einnig olúkynding í kjallaranum. Á jarðhæð voru tvö herbergi til vesturs og eldhús og stofa til austurs. Gangur var á milli eldhúss og nyrðra herbergis og herbergjanna tveggja. Þar var gengið upp í ris. Í risinu voru geysluloft og eitt svefnherbergi. Eina loftræstingin í húsinu voru litlar túður í veggjunum sem fylltar voru með tuskum á vetrum.

*Herbergjaskipan gamla
bæjarins í Káranesi GK-320:001,
hlutföll ekki nákvæm*

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Káranes, 1; Ö-Káranes svör við sp, 3; Óðinn 1924, 46

GK-320:002 heimild um hjall

64° 20.061N 21° 35.115V

Á túnakorti frá árinu 1917 eru merkt útihús 002 um 3 m NNA við bæ 001. Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi var lítið sund milli bæjar og útihúsa. Þar sem hjallurinn stóð er núverandi íbúðarhús í Káranesi, byggt á árunum 1965-1967. Samkvæmt túnakorti voru útihúsin þrískipt, um 12 m á lengd, um 6 m á breidd og snéru eins og bærinn NNA-SSV. Síðan Pétur Lárusson man eftir sér var útihúsunum skipt í hjall næst bæ, smíðju og dráttarvélaskúr nyrst. Fast austan við hjallinn voru

einnig kamar og reykkofi yst en þau voru byggð eftir að túnakortið var teiknað 1917. Ofan á reykkofanum var vindmylluturn. Öll þessi hús voru rifin um 1965 áður en núverandi íbúðarhús var byggt. Samkvæmt Péttri stóð dráttarvélaskúrin þar sem eldhús íbúðarhússins er nú (2010) í NNA enda íbúðarhúss. Líklega hefur nyrsta húsið haft annað hlutverk áður en dráttarvélar komu til sögunnar.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-320:003 heimild um fjós 64° 20.042N 21° 35.206V
"...og kringum fjósið er Aukatún," segir í örnefnaskrá. Umrætt fjós er líklega það sama og merkt er inn á túnakort frá 1917 um 80 m suðvestan við bæ 001. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var fjósið um 65 m VSV við bæ 001. Á þessum stað er malarplan fyrir heyrúllur og steinsteyp t fjós sem byggt var milli 1960-1970 um svipað leyti og núverandi íbúðarhús. Um fjósið segir í grein eftir Halldór Jónsson frá 1924: "... fjós og hesthús fyrir 18 stórgripum með áfastri heyllöðu fyrir 350 hesta, steyp á 3 vegu, heyllöðu með járnþaki og veggjum úr torfi og grjóti, er tekur um 300 hesta. Fjárhús á hann yfir 140 fjár. Nú er hann að undirbúa áburðarhús úr steinsteypu, sem mun komast upp í sumar." Fjósið var byggt árið 1914 og skiptist í fjós, hlöðu og haughús. Grunnur þess var hlaðinn og svo steyp ofaná. Timbur var milli hlöðu og fjóss og þakið var klætt bárujárn. Fjósið sjálft var nyrst, næst var hlaðan og svo súrheysgryfja syðst. Haughúsið var vestan við fjósið. Tryppakofa var seinna bætt við vestan við hlöðu og súrheysgryfju. Gengið var inn að vestan. Fjósið var rífið um 1960-1970 þegar steinsteyp t fjós var byggt á sama stað.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Káranes, 2; Óðinn 1924, 46

GK-320:004 *Hestagangur* heimild um strokk 64° 20.049N 21° 35.136V
"Flöt suður af húsinu er nefnd Hestagangur. Hún var hlaðin upp, þegar rjómabúið [004] var hér. Var hestaflíð notað og gengu þeir þennan gang," segir í örnefnaskrá. "Hestagangur var þannig hlaðinn upp að hestar gætu gengið í hring og snúið strokk rjómabúsins," segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var Hestagangur fast SSV við bæ 001 í bláenda bæjarhólsins. Bæjarhóllinn er á þessum stað vel grasigróinn, ávalur og sléttaður. Brekkan í enda bæjarhólsins hallar 5-10° í SSV. "Hestgangur, eins og við notum orðið, sést ekki lengur. Hann var sunnan við gamla íbúðarhúsið, sem var sunnan við núverandi íbúðarhús. Engin ummerki eru sjáanleg nú um rjómabúið. Þar var starfrækt á árunum 1909-1920 að við höldum," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá. Samkvæmt Péttri Lárussyni var Hestgangur slétt flöt með grjóthlöðnum kanti sem byggður var 1896. Flötin var um 6 m á lengd og um 5 m á breidd. Strokur stóð í miðri flötinni og var hann knúinn af hestum. Strokurinn var notaður til að búa til smjör. Sveitungar komu með rjóma en fóru með smjör heim. Svæðið var sléttað um leið og gamli bær var rifinn um 1968.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Káranes, 2; Ö-Káranes aths og viðb; Ö-Káranes svör við sp, 3

GK-320:005 *Hesthústún* heimild um hesthús 64° 20.067N 21° 35.318V
"Fyrir vestan kelduna er Hesthústún, og Fjárhústún er við Fjárhúsin [009]," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var hesthús um 150 m VSV við bæ 001. Á þessum stað er nýtt gríðarstórt hátækni fjós á sléttu malarplani byggt árið

2005. Um hesthúsið segir í grein eftir Halldór Jónsson frá 1924: "[...] fjós og hesthús fyrir 18 stórgripi með áfastri heyhlöðu fyrir 350 hesta, steipt á 3 vegu, heyhlöðu með járnþaki og veggjum úr torfi og grjóti, er tekur um 300 hesta." Ekkert sést til fornleifa. Hesthúsið var rífið milli 1970 og 1980 en það stóð þar sem nú er suðurendi austurgafls hátæknifjóssins. Hesthúsið var torf- og grjóthlaðið garðahús með bárujárnsþaki. Í húsinu voru hýst um 12 hross en það var upprunalega fjárhús.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Káranes, 2; Óðinn 1924, 46

GK-320:006 frásögn öskuhaugur 64° 20.088N 21° 35.130V
Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var stór öskuhaugur um 60 m norðan við bæ 001. Á þessu svæði er sléttað tún fast norðan við bæjarhólinn. Ekkert sést til fornleifa. Sléttað var úr öskurhaugnum til SSV, yfir brunn 007 milli 1940 og 1950.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-320:007 frásögn brunnur 64° 20.057N 21° 35.181V
Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var hlaðinn brunnur um 40 m vestan við bæ 001. Á þessu svæði er sléttað tún. Brunnurinn var grjóthlaðinn að minnsta kosti 2 m niður en hann var grafinn alveg niður á klöpp. Aðeins sést ógreinileg lítil dæld í túni sem mælist um 0,5x0,5 m að flatarmáli og <0,2 m á dýpt. Brunnurinn var notaður fyrir 1937. Sléttað var yfir brunninn þegar rutt var úr öskuhaug 006, milli 1940 og 1950. Þá höfðu vatnleiðslur löngu verið lagðar heim í bæ. Tekið var vatn úr brunninum fyrir bæ og fjós.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-320:008 *Grafarvöllur* náma mógrafir 64° 20.143N 21° 35.491V
"Fyrir vestan Káranesásana heitir Grafarvöllur," segir í örnefnaskrá. Í svörum við spurningum um örnefni í Káranesi segir um grafirnar: "Mógrafirnar eru sem sagt mýrastykki milli Holtanna og Grafarvallar. Þær eru rúmlega 1 ha. að stærð, allar útgrafnar í gömlum mógröfum, uppgrónum að mestu þegar ég var krakki. Það var löngu hætt að taka upp mó þar, þegar ég [Pétur Lárusson] fór að muna eftir mér." Grafarvöllur er fast vestan við Káranesása um 350 m norðvestan við bæ 001 og um 80 m VSV við mókofa 017. Á þessu svæði er stórþýft og sundurgrafið graslendi nýtt sem hrossahagi. Grafirnar eru um 250x100 m að flatarmáli og snúa NNA-SSV. Svæðið er hæðótt og skurðir hafa verið grafnir til að ræsa það fram. Skurðirnir eru samsíða, langir og mjóir og 0,5-1 m djúpir. Hlíðar þeirra hafa brotna mjög niður og eru nú (2010) aflíðandi. Grafirnar sjálfa eru hér og þar á milli þessara skurða og snúa bæði norður-suður og austur-vestur. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var mórinn skorinn í 20x15x15 cm stóra

Grafarvöllur GK-320:008, horft til norðausturs

köggla. Mönnum var hraukað í nokkrar vikur til þerris og svo raðað upp í hlaða á Káranesásunum (sjá 017). Hætt var að taka mó á þessum stað þegar Pétur fór fyrst að muna eftir sér.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Káranes, 1; Ö-Káranes svör við sp, 1

GK-320:009 *Fjárhústún* tóft beitarhús

64° 20.014N 21° 35.565V

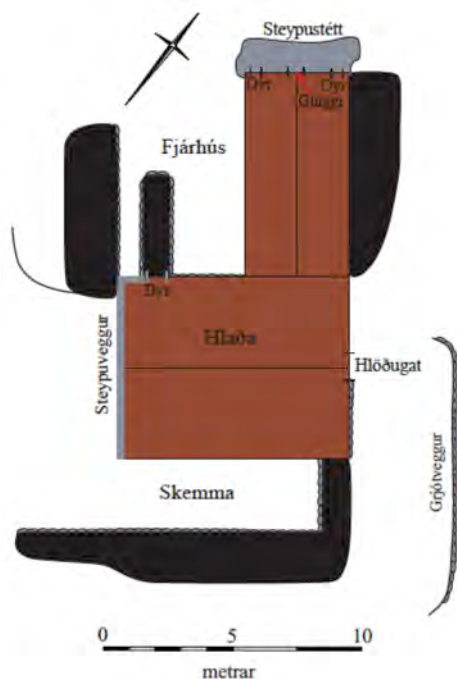
"Fyrir vestan kelduna er Hesthústún [005], og Fjárhústún er við Fjárhúsin," segir í örnefnaskrá. "Húsaflöt er sunnan við gömlu fjárhúsin og er nafnið dregið af þeim," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá. Gömlu beitarhúsin eru um 360 m vestan við Káranes 001 og um 310 m norðvestan við Káraneskot GK-321:001.

Umhverfis beitarhúsin er smápýft graslendi og sléttuð tún. Um beitarhúsin í Káranesi um 1924 segir í grein eftir Halldór Jónsson: "... Fjárhús á hann [Jón Halldórsson bóndi í Káranesi] yfir 140 fjár."

Húsin skiptast í fjögur hólf (skemma, hlaða og 2 fjárhús) og ná yfir svæði sem er um 21 m á lengd, um 17 m á breidd. Þau snúa norðvestur-suðaustur. Í miðjunni er stór bárujárnsklædd hlaða úr timbri. Suðvesturgafi og vesturhorn hlöðunnar eru steinsteypt og 0,3-0,4 m þykk. Hlaðan er um 9 m á lengd, um 7 m á breidd, um 4 m á hæð og snýr norðaustur-suðvestur. Fast suðaustan við hlöðuna var skemma. Þar er aðeins grjótt- og torfhlaðin tóft. Tóftin er um 8 m á lengd og um 3 m á breidd að innanmáli. Hlaðan er norðvesturveggur skemmunnar en norðaustur- og suðausturveggir hennar eru grjótt- og torfhlaðin. Trúlega hefur verið timburpil að suðvestan. Veggir skemmunnar eru 1-2 m á breidd og 0,5-1,5 m á hæð. Um 4 m norðaustan við skemmuna er um 0,5 m hár og um 10 m langur grjóthlaðinn veggur, eða bakki, sem snýr norðvestur-suðaustur. Hlutverk hans er óljóst. Tvö samhliða beitarhús voru fast norðvestan við hlöðuna en aðeins eystra húsið er enn uppistandandi. Húsin voru um 8 m á lengd, um 13 m á breidd samanlagt og snéru norðvestur- suðaustur. Gengið var inn í húsin um timburpil að norðvestan og innangengt var inn í hlöðuna úr báðum húsum um timburdyr að suðaustan. Húsið sem er enn uppistandandi er um 4 m á

Beitarhús GK-320:009, horft til ANA

Beitarhús og skemma GK-320:009

breidd, byggt úr timbri og klætt með bárujárn á þaki og suðvesturhlíð. Norðausturhlíð er 1-2 m breiður og 0,5-1 m hár grjóthlaðinn veggur. Beitarhúsið er um 3 m á hæð undir mæni. Ekki er ólíklegt að um 2 m breiður grjótveggur hafi verið milli húsanna en hann er horfinn ásamt stórum hluta af garðaundirstöðu og suðvesturvegg vestara húss vegna sléttunar. Einu leifar vestara hússins eru um 5 m löng, 1 m breið og <0,5 m há garðaundirstaða og um 7 m langur, um 2 m breiður og <0,5 m hár mjög siginn grjótveggstubbur sem bæði liggja norðvestur-suðaustur. Garðaundirstaðan liggur beint undir timburdyrum inn í hlöðu. Krærnar hafa verið 1-1,5 m á breidd. Svæðið er grasigróið. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi voru húsin garðahús sem tóku um 120 kindur og voru þau byggð um 1914. Strangt til tekið eru húsin enn örfáum árum frá því að teljast til fornleifa en þau eru talin með í fornleifaskrá enda byggð að stórum hluta að fornri byggingarhefð.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Káranes, 2; Ö-Káranes svör við sp, 3-4; Óðinn 1924, 46

GK-320:010 Höfðavað heimild um vað 64° 20.098N 21° 34.966V
 "Fyrir austan bæjarhúsin [001 og 002] er Áarhóll við vað á ánni," segir í örnefnaskrá. Þar segir einnig: "Vöð úr landinu eru Höfðavað, beint norður frá bæ, þá Laxavað [skráð í landi Valdastaða GK-351:029], þar sem er eyri í ánni." Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi lá Höfðavað yfir Bugðu um 160 m ANA við bæ 001. Á þessu svæði er Bugða ekki stígvélafer en þó virðist hún vera straumlítill. Áin er 4-12 m á breidd á þessum slóðum og engin greinileg leið yfir. Káranesmegin er árbakkinn lágur og grasigróinn. Valdastaðamegin er bakki árinna hár og brattur eða 1-2 m á hæð og nokkuð rofinn á köflum. "Um Höfðavaðið finnst mér einkennilegar upplýsingar frá Á. Þ., því það var einmitt hann, sem sagði mér hvar það var. Var þetta vað yfirleitt ekki notað frá þessum bæjum, nema helst af afa mínum [P.L], sem bjó hér á undan foreldrum mínum. ... Er í landi Káraness," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá. Vaðið tengir Káranesland við Valdastaðaland GK-351 en engar greinilegar leiðir eða götur sjást yfir ána þar sem vaðið var.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Káranes, 1; Ö-Káranes, 2; Ö-Káranes svör við sp., 2

GK-320:011 álagablettur 64° 20.197N 21° 35.170V
 "Vestan við Fitina er mýrarrönd, austan við Hólavöll sem ekki mátti slá, það hafði einu sinni verið brotið gegn þessu, eftir því sem sagnir herma, og hafði þá drepist besta kýrin í fjósinu og reiðhestur húsbóndans. Síðan hefur hún ekki verið slegin," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi er mýrarröndin sem um ræðir fast suðaustan við Káranesáa, um 380 m norðan við bæ 001. Á þessu svæði er

Álagablettur GK-320:011, horft til norðausturs

þýft og ófært graslandi eða órækt milli tveggja sléttra túna. Engar fornleifar eru á svæðinu svo vitað sé.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Káranes svör við sp, 3

GK-320:012 *Móvað* heimild um vað 64° 20.096N 21° 35.683V
"Móvað er á Bugðu móti fjárhúsunum [009], rétt ofan við sumarbústaðinn Árnes," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var Móvað á Bugðu um 450 m vestan við bæ 001 og um 180 m NNV við beitarhús 009. Á þessu svæði í Káraneslandi er sléttað tún. Bakki Bugðu er 1-2 m á hæð og brattur en samkvæmt Péttri Lárussyni er áin búin að rjúfa mikið efni burt. Botn árinna er malarbotn. Straumur er ekki mjög harður og hugsanlega er stígvélaferð á þessum stað. Malarbakki er Laxárnesmegin. "Á þeim tíma var tekinn upp mór í landi Laxaness [GK-322], vestan Bugðu. Að því er komið örnefnið Móvað á Bugðu. Það er til enn og notað sem örnefni, en ekki sem vað á ánni. Móvaðið: staðsetning þess er ónákvæm í örnefnaskránni. Það er ekki rétt fyrir ofan Árnes, heldur rétt ofan við afleggjarann, sem liggur frá bænum beint út að Bugðu," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá. Samkvæmt Péttri Lárussyni var áin grynri þegar vaðið var í notkun en nú (2010) sést ekkert til götu til eða frá vaði. Farið var yfir vaðið af veg 022 þegar farið var í mógrafir GK-322:026 í Laxárneslandi.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Káranes, 2; Ö-Káranes svör við sp, 1

GK-320:013 *Ármótavað* vegur vað 64° 20.392N 21° 35.538V
"Rétt ofan við Grafarvöll [008] neðan við Fagurhól er Ármótavað," segir í örnefnaskrá. "Ármótavað er við ármót Laxár og Bugðu, Bugðumegin," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá. Ármótavað er yfir Bugðu um 700 m NNV við bæ 001 fast sunnan við ármót Bugðu og Laxár. Á þessum stað er botn Bugðu grunnur malarbotn, vel stígvélaferð. Malareyri er í miðri á, 2-5 m á breidd, en áin er 0,2-0,5 m djúp. Malarvegur 022 liggur á þessu svæði yfir Bugðu á leið frá Káranesi yfir í Laxárnesland. Leiðin lá frá Káranesi yfir ásana og meðfram Bugðu í norður, yfir Ármótavað í vestur meðfram bakka Laxár að Hvalfjarðarvegi GK-322:036 í landi Laxárness.

Ármótavað GK-320:013, horft til norðvesturs

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Káranes, 2; Ö-Káranes svör við sp, 2

GK-320:014 *Boltaeyri* heimild um leikvöll 64°19.896N 21° 36.123V
"Á einum stað gengur greið eyri fram að ánni, sem heitir Boltaeyri. Þar var

fótboltavöllur þeirra, sem nú eru um sextugt, þegar þeir voru ungir," segir í örnefnaskrá. Í ævisögu Einars Ólafssonar frá Lækjarhvammi (1896-1991) Af Halamiðum á Hagatorg segir m.a. um eyrina: "Knattspyrnuvöllurinn var á eyri á Bugðubökkum og eftir að við fórum að hittast þar kölluðum við eyrina Boltaeyri." Samkvæmt Einari Ólafssyni kom fótboltinn fyrst í Kjósina 17. júní árið 1901. Í ævisögu hans segir einnig: "Einn sunnudag seint í júlí [1915] gengu þeir Guðsveinn [Jónsson] og Þorleifur [Guðmundsson] sem oftast um land Káraness, og staðnæmdust niðri á Bolteyri til þess að horfa á blóma sveitarinnar snúast í kringum boltann. Þeir sáu sem var að við vorum ekki langt komnir í félagsþroskanum. ... Hann [Þorleifur] horfði á okkur hugsi og sagði síðan: "Þið ættuð frekar að stofna ungmennafélag en að asnast við að elta bolta allan daginn stefnulaust." Við gripum hugmyndina á lofti og hvíldum boltann um stund, ...samþykkt var samstundis þarna á eyrinni að stofna ungmennafélag." Ungmennafélagið Drengur var svo stofnað formlega á eyrinni 1. ágúst árið 1915. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var Boltaeyri á austurbakka Bugðu um 850 m VSV við bæ 001. Á þessu svæði er sléttað tún. Samkvæmt Péttri í Káranesi notuðu ungmenni í Kjós slétta eyrina til að spila fótbolta. Engin mannvirki voru á staðnum og nú (2010) er búið að slétta eyrina í tún. Eyrin var þó skráð þar sem hún er mikilvægur og áhugaverður partur af sögu Ungmennafélagsins Drengs og almennar útbreiðslu knattspyrnuíðkunar á Íslandi.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Káranes, 1; Af Halamiðum á Hagatorg, 81-83

GK-320:015 vegur leið

64° 20.325N 21° 35.018V

"Laxavað [GK-351:029] er ca. 100 m neðan við Fitina, sem er tún í Káranesi. Það er aðalvaðið á Laxá í Laxárdalnum neðanverðum, í Káraneslandi. Akvegur liggur að því beggja megin. Það var mikið notað af ábúendum Káranesbæja og sveitafólki hér áður fyrr og farið þar með hestvagna, síðar á ökutækjum. Það er gott vað, oftast fært að sumri til," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá.

Vegur GK-320:015, horft til norðausturs

Malarvegur liggur frá Laxavaði GK-351:029 í átt að Káranesi 001 um 500 m norðan við bæ. Vegurinn liggur um grasigróna móa á Káranesásum. Vegurinn er greinilegur, 3-4 m breiður malarvegur sem enn er notaður. Vegurinn liggur um 550 m frá Laxavaði á Laxá meðfram Káranesásum í suðvestur. Þar tengist vegurinn vegi 022 sem liggur á þessum stað niður af ásunum bæði í VNV og ASA. Vegur 022 liggur í ASA um 350 m heim að Káranesbæ. Laxavað var skráð árið 2009 í landi Valdastaða undir númeri GK-351:029. Framhald þessarar leiðar var einnig skráð í landi Valdastaða undir númeri GK-351:046.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Káranes svör við sp, 2

GK-320:016 vegur traðir

64° 20.074N 21° 35.093V

Á túnakorti frá árinu 1917 er merktur vegslóði frá Káranesbæ 001 í norðaustur að Höfðavaði 010 á Laxá og lá vegurinn yfir vaðið yfir í Reynivallaland GK-348.

Núverandi vegur (4827) heim að bæ liggur hins vegar úr suðri frá Þorláksstaðavegi (4824) og var samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi ekki lagður fyrr en árið 1947. Vegurinn liggur um grasigróinn bæjarhól út í ANA framhjá núverandi íbúðarhúsi að norðvestanverðu. Vegurinn er malarvegur sem liggur ANA-VSV niður að Laxá og inn á tún Káraness. Vegurinn er um 3 m á breidd og um 70 m á lengd. Samkvæmt Péttri Lárussyni var vegurinn hlaðinn upp með torfið og grjóti vegna votlendis en hann er nú að mestu aðeins malarvegur. Hleðslur sjást þó ennþá ógreinilega beggja megin við veginn. Hleðslurnar eru um 0,5 m á breidd og 0,3-0,5 m á hæð en illa rofnar vegna stækkunar og mikillar notkunar vegar. Girðing er beggja megin við veg. Svæðið er um 4 m á breidd alls.

Vegur GK-320:016, horft til ANA

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-320:017 þúst leifar móhrauka

64° 20.155N 21° 35.399V

Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var mόνum sem skorinn var fyrir bæinn staflað á ógróinni klöpp á Káranesásum um 280 m norðvestan við bæ 001 og um 40 m SSV við sumarbústað sem stendur á ásnum. Á þessu svæði er ásinn nú (2010) afgirtur, grasigróinn og búið er að planta mikið af trjágróðri á svæðinu. Mόνum var staflað á ásnum og hann þurrkaður. Á þessum stað sjást ummerki um að minnsta kosti einn móstafla. Með tímanum myndaðist

Þúst GK-320:017, leifar móhrauka, horft til norðvesturs

samsafn af leifum móhrauka sem mynduðu saman e.k. afmörkun eða þúst umhverfis svæðið þar sem mόνum var staflað. Þústin er um 7 X 4 m stór og snýr norðvestur-suðaustur. Hliðar hennar eru 1-2 m á breidd, <0,4 m á hæð og vel grasigrónar. Þústin er orðin mjög óljós og er við það að hverfa í gras og þúfur. Samkvæmt Péttri Lárussyni heimildamanni, var klöppin ógróin þegar breytt var úr mόνum til þerris á ásnum.

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

GK-320:018 frásögn mógrafir 64° 19.909N 21° 35.565V
Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi átti Káranes mótak í Káraneskotslandi um 450 m suðvestan við Káranes 001 og um 250 m vestan við Káraneskot GK-321:001. Á móti fékk Káraneskot að veiða í Laxá. Ekki er ljóst hversu lengi mór var tekin á þessu svæði en hætt var alveg að taka mó í Káranesi um 1960. Á þessu svæði er nú (2010) sléttað tún. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: engin hætta

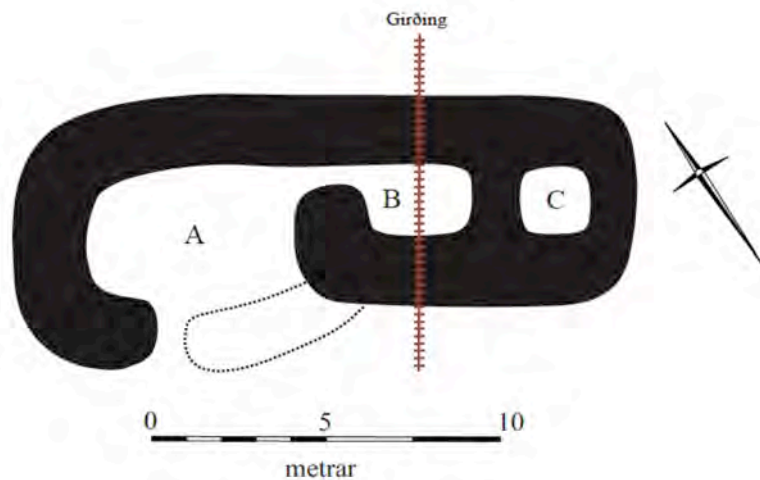
GK-320:019 tóft stekkur 64° 20.308N 21° 35.338V
"Það eru gamlar tóttir sjáanlegar ennþá vestan í Stórhól. Þar var stekkur," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá. Í bókinni Ljósmyndir II eftir Halldór Jónsson segir m.a.: "Hjeldust þó fráfarur alllengi í sveitinni á flestum bæjum, en lögðust þó að lokum alls staðar niður fyrir fullt of allt vegna breyttra ástæðna og vaxandi dýrleika á vinnuafl. Lengst héldust fráfarur í Eilífsdal og Miðdal. Þar var fært frá fram að 1930." Stekkur 019 er í NNA-enda Káranessáss, norðvestan undir ásnum um 500 m NNV við bæ 001. Á þessu svæði er stórbýft graslandi í brekku sem hallar um 2-5° í norðvestur. Girðing liggur NNA-SSV yfir stekkjartóftina miðja. Stekkurinn er þrískiptur, um 19 x 8 m stór og snýr VNV-ASA. Veggir hans eru grjót- og torfhlaðnir og vel grasigrónir en nokkuð signir. Veggirnir eru um 2 m á breidd og <0,5 m á hæð. Stekkurinn skiptist í stórt hólfa austast (A) og tvö minni hólfa (B og C) að vestan. Hólf A er um 6 X 4 m að innanmáli og snýr VNV-ASA. Veggir hólfsins að norðan og vestan eru skýrir en suðurveggur er mjög ógreinilegur. Þó virðist þúfnaröð mögulega vera síðustu ummerki um vegg sem var um 1 m breiður með opi í miðju. Gengið var inn í hólfa B að VNV úr austurhorni hólfs A. Hólf B er um 3 X 2 m að innanmáli og snýr VNV-ASA. Gengið var inn í hólfið um 0,5 m breitt op á VNV-vegg fast upp við NNA-vegg. Engin merki eru um op á milli hólfa B og C vegna sigs og gróðurs. Hólf C er um 2 m ASA við hólfa B. Hólf C er 2x2 m að innanmáli. Tóftin virðist hafa verið grafin að hluta inn í Káranessás að ASA-verðu. ASA-veggur hólfs C er aðeins um 1 m á breidd.

Stekkur GK-320:019, horft til NNV

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Káranes svör við sp, 3; Ljósmyndir II, 175

Stekkur GK-320:019

GK-320:020 þúst rétt

64° 19.829N 21° 35.876V

"Það eru gamlar tóttir sjáanlegar ennþá vestan í Stórhól. Þar var stekkur [019]. Einnig vestan við Einbúann, þar var fjárrétt," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá.

Rétt var VNV í Einbúa um 730 m suðvestan við bæ 001 og um 520 m VSV við Káraneskot GK-321:001.

Vestan í Einbúa er stórbýft graslendi í brekku sem hallar 5-10° í VNV. Umhverfis Einbúa er sléttuð tún. Réttin er nú (2010) mjög óljós. Hlíðar Einbúa eru mjög þýfðar og grasigrónar og veggir réttar eru útflattir svo erfitt er að gera sér grein fyrir stærð hennar og lögun.

Klettaveggur Einbúans hefur trúlega myndað austurvegg réttarinnar. Í grasinu glittir

víða í hleðslur en þær eru of hrundar og signar til að hægt sé að greina eiginlegt lag réttarinnar. Réttin hefur þó trúlega verið um 14 X 4 m stór og snéri norðaustur-suðvestur. Brot af vegghleðslum sjást fast upp við klettaveggina í báðum endum réttarinnar. Innanmál hennar hefur verið um 12x3 m. Vesturveggur réttarinnar hefur trúlega hrunið niður brekkuna til vesturs. Óljóst er hvar gengið hefur verið inn en trúlega hefur það verið í öðrum hvorum enda. Réttin var ekki notuð í tíð Péturs Lárussonar.

Réttarþúst GK-320:020, horft til norðausturs

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Káranes svör við sp, 3

GK-320:021 þúst uppsátur
Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi var uppsátur fyrir einæring Jóns í Káranesi við Laxá um 300 m norðaustan við bæ 001 og um 10 m norðvestan við Laxá (sjá ferju 025). Á þessu svæði er grýtt graslendi rétt utan við sléttað tún, á norðvesturbakka Laxár. Ekkert eiginlegt skýli var byggt fyrir bát Jóns og því sést aðeins ógreinileg dæld í grasinu á bakkanum á þessum stað. Dældin er um 3x2 m að flatarmáli, snýr austur-vestur og er um 0,3 m á dýpt.

64° 20.194N 21° 34.931V

Þúst GK-320:021, uppsátur, horft til austurs

Hættumat: engin hætta

GK-320:022 hleðsla traðir

64° 20.058N 21° 35.144V

"... er hann í Laxaneslandi [Fagrihóll], vestan Bugðu, beint vestur af tröðunum, sem liggja héðan frá bænum vestur að Bugðu," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá. Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi lá vegurinn heim að bæ 001 lengi í vestur yfir Káranesásana frá Bugðu heim að bæjarhólnum suðvestanverðum og má sjá þennan veg á túnakorti frá 1917. Núverandi vegur heim að bæ var ekki lagður fyrr en 1947 en þar sem hann liggur úr suðri að Káranesi framhjá Káraneskoti GK-321:001 vestanverðu voru áður illa færir mýraflákar. Vegurinn lá um deigar mýrar og yfir lítt gróinn Káranesás niður að austurbakka Bugðu. Samkvæmt túnakorti lá vegurinn frá suðvesturhorni bæjar 001 í VNV um 20 m. Þar beygði hann í SSV og hélt áfram um 25 m áður en hann beygði aftur í VNV í átt að Káranesásunum. Samkvæmt Pétri Lárussyni var vegurinn hlaðinn upp með grjóti og torfi vegna votlendis. Vegurinn lá yfir Káranesásana að Móvaði 012 og frá Móvaði meðfram austurbakka Bugðu í norður að Ármótavaði 013. Þessi vegur er að mestu horfinn undir núverandi heimreið og mikið notaðan malarborinn veg í útihúsin í Káranesi og niður að Bugðu og Laxá. Óljósar leifar má þó greina í grasinu fast norðvestan við heimreiðina um 30 m VNV við grunn gamla bæjarins 001. Þar er greinanlega vel gróin en mjög óljós röð af grjóti í grasinu í vegkantinum á um 4-5 m löngum kafla.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917, Ö-Káranes svör við sp, 2

GK-320:023 heimild um kálgarð

64° 20.059N 21° 35.138V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður fast norðvestan við bæjarröðina 001 og 002. Heimreið 022 lá heim að bæ 001 fast SSV við kálgarðinn. Á þessu svæði er malarbílastæði og malarvegur fast norðvestan við núverandi íbúðarhús. Ekkert sést til fornleifa en kálgarðurinn var horfinn um miðja 20. öld þegar Pétur Lárusson bóndi í Káranesi man fyrst eftir sér. Samkvæmt túnakorti var kálgarðurinn um 20 x 15 m stór og snéri NNA-SSV. Garðlag hefur trúlega afmarkað kálgarðinn.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-320:024 hleðsla kálgarður

64° 20.052N 21° 35.156V

Samkvæmt túnakort frá árinu 1917 var kálgarður fast SSV við heimreið 022 og um 5 m suðvestan við bæ 001. Leifar af gerði sem var umhverfis kálgarðinn sjást ennþá um 18 m vestan við grunn gamla bæjar 001 fast suðaustan við heimreið að bæ. Á þessu svæði er sléttað tún suðvestan undir bæjarhól. Grjótveggur gerðisins sést enn í vegkantinum. Hleðslan er um 8 m löng og sigin. Hún er grjóthlaðin og um <0,3 m á hæð og <0,5 m á breidd. Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi var þetta VNV-hlið kálgarðsins. Hleðslan snýr NNA-SSV. Samkvæmt túnakorti var kálgarðurinn um 25 X18 m stór og snéri NNA-SSV.

Leifar af kálgarði GK-320:024, horft til NNA

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-320:025 Laxárferja heimild um ferju

64° 20.197N 21° 34.909V

Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi var ferja yfir Laxá um 320 m norðaustan við bæ 001 og um 20 m austan við uppsátur 021. Á þessu svæði er Laxá ekki stígvélafer. Áin er straumlítill, um 0,5 m á dýpt og um 10 m á breidd. Bakkar beggja vegna árinna eru lágir og grasigrónir. Botn árinna er flöt klöpp á þessum slóðum. Bakki árinna Káranesmegin er aflíðandi og 0,2-0,4 m á hæð. Ekkert sést til fornleifa (en sjá einnig 021). Samkvæmt Pétri Lárussyni kom Laxárferja í Káranes rétt fyrir aldamótin 1900. Ferjan var einæringur og var hann notaður frá því um 1900 til 1940. Heimilisfólk notaði ferjuna aðallega á vorin og haustin til að komast til kirkju á Reynivöllum GK-348:001. Labbað var um 3 km frá ferjustað til kirkju.

Hættumat: engin hætta

GK-320:026 mannvirki skurður

64° 20.040N 21° 35.133V

Af túnakorti frá 1917 mætti ætla að vegslóðar hafi verið sunnan, vestan og austan við bæjarhól 001 og bæjarhól Káraneskots GK-321:001. Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda eru umræddar merkingar þó af handgröfnum skurðum sem sjást enn 5-20 m sunnan og austan við bæjarhól 001. Á þessu svæði eru sléttuð grasigróin tún og deig mýri austan við bæjarhólinn. Fast sunnan við bæjarhól 001 er skurður A sem snýr austur-vestur um 35 m sunnan við núverandi íbúðarhús. Þessi skurður er nú (2010) um 90 m á lengd. Samkvæmt túnakorti var skurðurinn árið 1917 alls um 160 m á lengd en vestasti hluti skurðarins er horfinn undir malarveg og útihús um 40 m suðvestan við bæ 001. Skurðurinn tengdist bæjarlæknum sem nú er fast vestan við útihúsin. Í austri tengist skurður A skurði B um 70 m ASA við 001 og þannig er það einnig á túnakorti. Skurður B er um 80 m á lengd og snýr NNV-SSA. Skurðurinn endar í NNV við norðaustanverðar rætur bæjarhóls um 30 m austan við núverandi íbúðarhús. Í SSA hverfur skurður B í mýri um 85 m suðaustan við núverandi íbúðarhús. Út frá þeim

enda lá annar skurður C í SSV samkvæmt túnakorti um 30 m. Hugsanlega sjást leifar af þessum skurðstubbi ennþá en hann virðist þó hafa verið lengdur til muna eftir 1917 í áttina að Káraneskoti GK-321. Leifar um 130 m langs skurðar D sem snýr austur-vestur sjást einnig í graslendi og mýri um 310 m sunnan við Káraneskot GK-321:001. Að vestan beygir skurðurinn í norður við veginn heim að bæjunum en að austan stoppar hann í Illukeldu. Þessi skurður er einnig sýndur á túnakorti en hann hefur trúlega verið endurgráfin með vélum. Skurðirnir eru 3-4 m á breidd, 0,2-1 m á dýpt og hafa líklega verið grafnir til að beina vatni niður í Laxá um bæjarlækinn og í mýrarnar austan við bæjarannann til að þurrka landið kring um bæjarhól Káraness og Káranesskots. Hlutar af þeim virðast ekki hafa verið endurgráfnir nýlega.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-320:027 heimild um beðasléttur 64° 20.182N 21° 35.085V
Samkvæmt Pétri Lárussyni voru beðasléttur um 200 m norðan við bæ 001 á vesturbakka Laxár. Beðslétturarnar eru teiknaðar á túnakort frá árinu 1917 um 240 m NNA við bæ 001. Í grein í Óðni frá árinu 1924 eftir Halldór Jónsson segir: "Nú er hann [Jón Halldórsson bóndi í Káranesi] búinn að sljetta túnið og bæta við það 8 dagsláttum. Af þeim 8 dagsláttum eru 3, sem verða fullgerðar nú í sumar, að nokkru leyti sáðsljetta." Á þessu svæði eru sléttuð tún. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt Pétri Lárussyni voru beðaslétturarnar gerðar þannig að langar 0,1-0,2 m djúpar og <0,5 m breiðar vatnsrásir voru grafnar samsíða í tún með 4-5 m millibili og fylgdu þær brekkunni í suðaustur svo að vatnið rann í rásunum niður í átt að Laxá. Á túnakorti sjást 11 beð og voru þau gerð af Jóni Halldórssyni bónda sem bjó samkvæmt bókinni Kjósarmenn í Káranesi frá 1890-1931.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Óðinn 1924, 46; Kjósarmenn, 458

GK-321 Káraneskot

Hjáleiga Káraness GK-320, ekki í byggð árið 1705 þegar Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns er skrifuð. JÁM III, 409. Í Jarðabók Johnsens frá 1847 er Káraneskot skráð sem hjáleiga. Þar segir í neðanmálgrein. "Sýslumaður skiptir dýrleikanum jafnt niður á milli Káraness og kotsins, 10 h.á hvoru." JJ, 99. 1840: "... niður á flatlendi, á flötum hávaða við lítið seg; hefir allsæmilegan heyskap og mýrlendi til beitar, ekki mikið." segir í Sýslu- og sóknalýsingum Gullbringu- og Kjósasýslna. SSGK, 257. Túnakort 1917: Tún 2,6 teigar, allt slétt, garðar 820 m².

GK-321:001 Káraneskot bæjarstæði bústaður 64° 19.917N 21° 35.255V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var Káraneskot um 290 m SSV við Káranes 320:001. Það var nálægt því sem núverandi íbúðarhús í Káraneskoti stendur, um 280 m SSV við Káranes GK-320:001. Á þessu svæði er nýlegt íbúðarhús ásamt umfangsmiklum útihúsum og malarplani fast norðan við íbúðarhúsið. Sunnan við íbúðarhúsið er sléttað tún. Enginn greinilegur bæjarhóll er sjáanlegur á svæðinu vegna bygginga, sléttunar og trjágróðurs. Samkvæmt Péttri Lárussyni heimildamanni stóð eldri torfbær á svipuðum stað og yngri steinsteypt hús sem byggt var um 1930. Í steinhúsinu var kjallari, jarðhæð og ris en fjósið og hlaðan voru stakstæð og byggð úr torfi og grjóti. Þessi hús voru rifin á seinni hluta 20. aldar þegar núverandi hús voru byggð. Samkvæmt túnakorti virðist svæðið sem torfbærinn stóð á vera um 40x40 m að stærð. Bærinn sjálfur var um 22 m á lengd, um 10 m á breidd og snéri austur-vestur. Um fimm hús/rými virðast hafa verið í gamla bænum en nákvæmt hlutverk þeirra er óþekkt. Ekki er alveg ljóst hversu lengi hefur verið búið í Káraneskoti en hugsanlega hefur byggð ekki verið það lengi á þessum stað að náðst hafi að byggjast upp greinilegur bæjarhóll.

Bæjarstæði Káraneskots GK-321:001, horft til NNA

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-321:002 heimild um útihús 64° 19.926N 21° 35.265V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús um 20 m norðan við bæ 001. Á þessu svæði er nú (2010) steinsteypt fjós, hlaða og malarplan ábúenda í Káraneskoti. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var útihúsið um 5x4 m stórt og snéri austur-vestur.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-321:003 heimild um útihús 64° 19.926N 21° 35.277V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús um 25 m norðvestan við bæ 001 og um 5 m vestan við útihús 002. Á þessu svæði er steinsteypt fjós, hlaða og malarplan

ábúenda í Káraneskoti. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var útihúsið um 8 x 5 m stórt og snéri norður-suður.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-321:004 heimild um útihús 64° 19.930N 21° 35.266V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús um 25 m norðan við bæ 001 og um 5 m norðan við útihús 002. Á þessu svæði er steinsteypt fjós, hlaða og malarplan ábúenda í Káraneskoti. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var útihúsið um 8 x 6 m stórt og snéri austur-vestur.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-321:005 heimild um útihús 64° 19.934N 21° 35.281V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús um 35 m NNV við bæ 001 og um 10 m norðan við útihús 003. Á þessu svæði er steinsteypt fjós, hlaða og malarplan ábúenda í Káraneskoti. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var útihúsið mjög lítið eða um 2 x 2 m að stærð og snéri norður-suður.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-321:006 heimild um útihús 64° 19.860N 21° 35.260V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús um 100 m sunnan við bæ 001. Það hefur staðið nálægt því þar sem gamalt fjárhús á steiptum grunni er nú, um 105 m sunnan við bæ 001. Á þessum stað er sléttað tún og lítið bárujárnsklætt fjárhús á steinsteyptum grunni. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti skiptist útihúsið í fjögur hólf, var um 14 x 10 m stórt og snéri austur-vestur. Ekki er ólíklegt að húsið hafi verið fjárhús.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-321:007 heimild um brunn 64° 19.905N 21° 35.213V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var brunnur um 40 m ASA við bæ 001. Hann var um 40 m ASA við bæ 001. Á þessu svæði er sléttuð lóð, trjágróður og þýfður mói í austurjaðri rimans sem bærinn stendur á. Á þessum stað er 1-1,5 m djúp hola sem er 1,5 m í þvermál. Úr holunni er óljós skurður í austur. Tré hefur verið gróðursett í holuna. Ekki er víst að umrædd hola séu leifar brunnsins en það verður að teljast líklegt.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-321:008 heimild um rist 64° 19.747N 21° 35.135V

"Torf- og reiðingsrista var sameiginleg hjá báðum Káranesbæjum. Var víða til nota á báðum bæjum, en nú er lítið um hana í landi Káraness, nema á engjum [ekki skráð sérstaklega]. Besta ristan áður var í Illukeldu í landi Káraneskots ...," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá. Torfrista var í Illukeldu um 330 m SSA við bæ 001 og um 570 m sunnan við Káranes GK-320:001. Á þessu svæði er sléttlend mýri með þúfnaklösum hér og þar. Mýrin er grasi- og mosagróin en lítt deig. Í svörum við spurningu um örnefnaskrá segir einnig: "Áður var torf notað á hey, sem geymt var úti,

og á torfhús. Það var hætt að nota torf á hey þegar ég fór að muna eftir mér, ennþá notað á nokkur torfbök." Illakelda sjálf er um 300 x 100 m að stærð og snýr norður-suður en ekkert sést lengur til ummerkja um torfristu.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Káranes svör við sp, 3

GK-321:009 *Langabru* heimild um leið 64° 19.605N 21° 35.263V
"Langabru er engjavegur, heldur austan bæjar yfir forirnar og niður á engjarnar," segir í örnefnaskrá. "Langabru var engjavegur frá Meðalfelli," segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá. Engjavegurinn lá áður í sléttuðu graslendi um 850 m SSV við Káranes 320:001 og um 580 m sunnan við Káraneskot 001. Á þessu svæði er þýfð mýri og sléttuð tún. Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi lá engjavegurinn frá Meðalfellsbænum meðfram fjallsrótum Meðalfells í norðaustur niður í mýrarnar um brekkurnar suðvestan við Löngutjörn. Þar í mýrinni má rétt svo greina einu leifar vegarins en þær eru mjög óljósar. Norðan við tjörnina er vegurinn horfinn undir vegslóða út á engjarnar sem nýttur er til að keyra inn á sléttuð túnin í mýrinni. Farið var yfir lækinn frá Löngutjörn fast vestan við vesturenda tjarnarinnar þar sem áður var vatnshlið (sjá 011).

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Káraneskot, 2; Ö-Káraneskot ath og viðb, 1

GK-321:010 *Hóllinn* tóft stekkur 64° 19.778N 21° 35.261V
"Þá er Hóllinn, sem er gamall rústarhóll, og vestast er Nýjatún, nýrækt vestan við veginn," segir í örnefnaskrá.

Tvískipt tóft er á Hólnum um 260 m sunnan við bæ 001, um 50 m austan við heimreið 4827 (gerð árið 1947) heim að Káranesi og um 525 m SSV við Káranes GK-320:001. Á þessu svæði er grasigróinn hóll í sléttuðu túni. Hóllinn er aflangur, 1-1,5 m á hæð, um 35x30 m stærð og snýr NNA-SSV. Tóftin á hólnum er tvískipt, um 12 x 6 m stór og snýr austur-vestur. Tóftin er grasigróin og veggir hennar eru mjög signir og

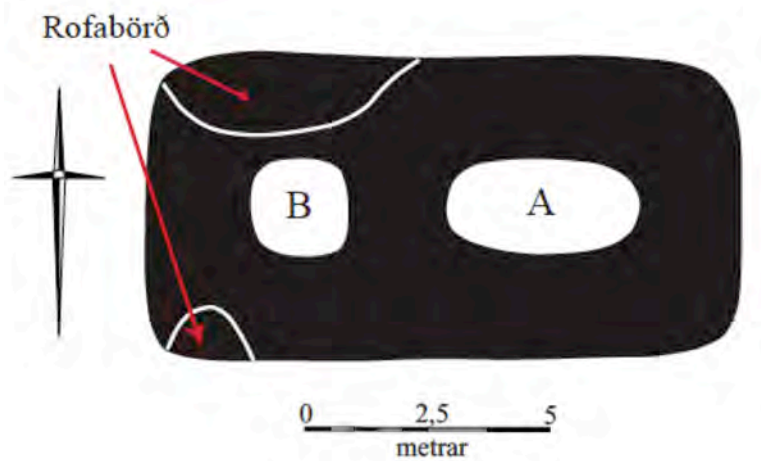

Stekkur GK-321:010 á Hólnum, horft til norðvesturs

ógreinilegir, um 2 m á breidd og 0,2-1 m á hæð. Utanmál tóftarinnar er skýrast en ekkert op er greinanlegt. Hólf A er um 4 x 2 m að innanmáli og snýr austur-vestur. Hólf B er 2 m vestan við hólf A, er um 2 x 2 m að innanmáli og snýr eins og hólf A. Rofabörð eru tekin að myndast í norðvestur- og suðvesturhornum tóftar vegna ágangs búpenings. Engar heimildir eru til um hlutverk þessarar tóftar en staðsetning, stærð hennar og byggingarlag bendir til að hún sé stekkur.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Káraneskot, 2

Stekkur GK-321:010 á Hólnum

GK-321:011 *Flóðgarður* garðlag áveita 64° 19.716N 21° 35.058V
Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var umfangsmikið áveitukerfi á flóðsléttum Laxár í Kjós norðan Hurðarbaks yfir allan dalbotninn milli Meðalfells og Reynivallaháls vestan frá Káranesi GK-320:001 austur dalinn í átt að Vindási GK-347:001. Í heimildum má finna hér og þar örlitlar upplýsingar um áveiturnar. Í örnefnaskrá Káraness segir svo: "Engjarnar liggja fyrir austan Káranesef og norðan við Hurðarbakssef. Austur af Káranesefjum heita Skákir, sem þeir eiga hver fyrir sig. Svo heitir þar Flóðgarður, og austur af því er Kolsengi." Í örnefnaskrá Sogns segir svo:

"Austurflóð og Vesturflóð: Þessar áveitur voru gerðar í minni Guðmundar [f. 1907], þannig að Kíllinn var stíflaður. Kíllinn er farvegur með pyttum, sem liggur eftir mýrunum þvert yfir landið." Í bókinni *Ljósmyndir II* eftir Halldór Jónsson segir um áveitur í Laxárdal: "Nokkur eftir 1920 var hjer að Reynivöllum hafizt handa um að byggja flóðgarða á engjum prestseturssins með láni úr kirkjujarðasjóði." Halldór talar aðeins um að gerðir hafi

Affallsskurður GK-321:011, horft til NNV

verið flóðgarðar í landi Reynivalla GK-348, Sogns GK-350, Suðurness (nes í landi Reynivalla) og Káraness GK-320. Ekkert kemur fram í frásögn hans um áveitugarða í landi Hurðarbaks GK-319 en þó er ekki óvíst að garðlög eða áveituskurðir hafi verið gerð þar líka um leið og unnið var í Káraneslandi. Ef svo hefur verið hefur Gunnar Holm bóndi á Hurðarbaki (1939-1946) þó trúlega fjarlægt þá fljótlega aftur þegar hann lét slétta mikið land með vélum (*Ljósmyndir I*). Smá partar af þessu mikla áveitukerfi hafa verið skráðir hér og þar í Laxárdalnum í landi Þorláksstaða (GK-318:027), Káraneskots (GK-321:011), Hurðarbaks (GK-319:017), Sogns (GK-350:014) og Reynivalla (GK-348:037). Litlar sem engar greinilegar leifar áveitunar finnast í undirlendi Valdastaða GK-351 eða Hurðarbaks GK-317 vegna mikillar sléttunar.

Engin skýr heildarmynd hefur náðst af kerfinu vegna rasks á 20. öld. Í landi Káraneskots sjást ennþá leifar affallsskurðar og neðsta flóðgarðs áveitukerfisins. Affallsskurðurinn er um 400 m SSA við bæ 001. Flóðgarðurinn er um 300 m suðaustan við bæ 001. Á þessu svæði eru sléttuð tún, deigar, vel grasigrónar og þýfðar mýrar og Langatjörn. Langatjörn er um 800 m löng og 50-200 m breið tjörn í mýrinni um 500 m

Áveitugarðlag GK-321:011, horft til suðvesturs

suðaustan við bæ 001. Í vesturenda tjarnarinnar er um 3 m breiður og 1-1,5 m djúpur affallsskurður sem liggur í bugðum og sveigjum norður í Laxá. Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi var vatnshlið efst í affallsskurðinum en engin greinileg ummerki eru um hlið þar nú (2010). Þar sem skurðurinn tengist tjörninni er hann <0,5 m á dýpt en fjarar út við tjarnarbakkann. Á norðurbakka skurðarins, um 30 m norðan við vatnshliðið, er SSV-endi flóðgarðs sem eitt sinn

var neðsti flóðgarðurinn í neðsta flóðhólfinu á áveitukerfinu í Laxárdal. Garðlagið er vel greinilegt ennþá en er illa farið á köflum vegna hrossabeitar. Garðlagið liggur í NNA um 410 m áður en það hverfur í sléttuð tún. Suðaustan við garðlagið er sléttuð tún en grasigróin mýri að norðvestan. Garðlagið er torfhlaðið, sigið og vel grasigróið. Það er 0,5-1 m á breidd, <0,5 m á hæð og um 410 m á lengd. Girðing liggur með öllu garðlaginu. Samkvæmt Pétri Lárussyni var vatn leitt úr Laxá ofarlega í dalnum og voru áveitur yfir allan dalinn milli fjalla, alveg vestur að Káranesi. Mikið graslendi er á flóðasléttum Laxár sem bændur vildu nýta og voru verkfræðingar fengnir til þess að mæla hæðarmun í landi og byggja áveitukerfið. Var landið hallamælt nákvæmlega og vatni úr Laxá var veitt þangað sem landið var hæst (hugsanlega í Kílinn, sjá örnefnaskrá fyrir Sogn). Áveituskurðir voru grafnir undan halla landsins á meðan garðlög voru hlaðin þvert á hallann og mynduðu þau flóðhólf sem lokuðu inni vatnið. Hvert flóðhólf var lægra en það næsta. Vatnshlið voru á öllum hólfum frá áveituskurðunum sem héldu vatni inni meðan vatni var hleypt á en úti þegar því var veitt af fyrir sláttu. Áveitan jók grassprettu til muna fyrir kindur og kýr en vatnið var haft á í um tvo mánuði. Veitt var á þegar voraði, yfirleitt í byrjun apríl, og veitt af síðast í maí. Slegið var í júní í fyrstu með orfi og ljá en seinna með vélum. Auðvelt var að heyja með vélunum þegar sumur voru þurr en mjög erfitt þegar þau voru blaut. Samkvæmt lögum er hér ekki um fornleif að ræða en var þessum upplýsingum þó skellt með vegna þess hversu ógurleg vinna og peningar fór í þessa framkvæmd á sínum tíma og sýnir þetta afrek hversu vinnusamir og hugrakkir Íslendingar geta verið. Síðast var veitt af milli 1960 og 1970.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Káraneskot, 2; Ö-Sogn PB, 2; Ljósmyndir II, 191; Ljósmyndir I, 186-187

GK-321:012 heimild um kálgarð

64° 19.915N 21° 35.290V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður um 2 m vestan við vesturenda

bæjarraðar 001. Á þessu svæði er malarplan og húsagarður núverandi íbúðarhúss í Káraneskoti. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var kálgarðurinn um 30 x 28 m stór og snéri VNV-ASA. Hlaðið gerði hefur trúlega verið umhverfis garðinn.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-321:013 heimild um kálgarð 64° 19.855N 21° 35.300V
Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður 120 m SSV við bæ 001 og um 10 m vestan við útihús 006. Á þessu svæði er sléttað tún. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var kálgarðurinn um 16 x 10 m stór og snéri norður-suður. Gerði hefur trúlega verið umhverfis garðinn að norðan-, sunnan- og vestanverðu.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

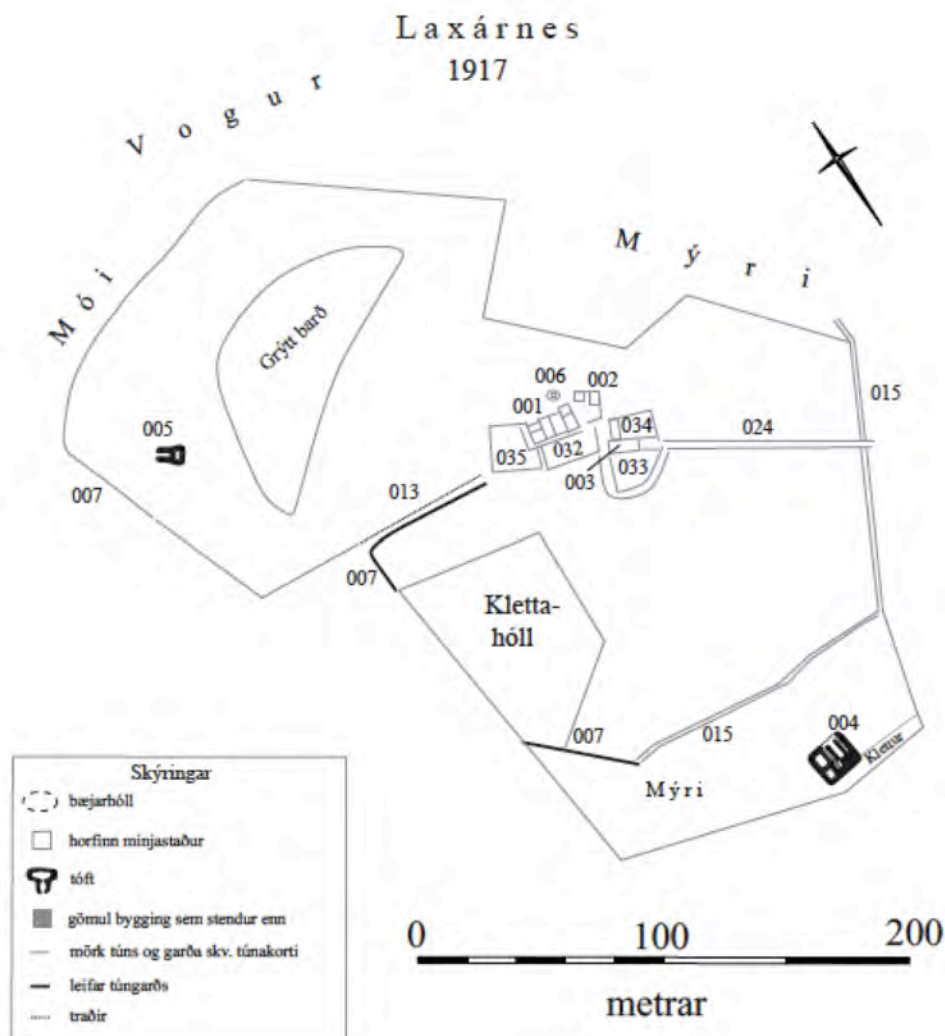
Heimildir: Túnakort 1917

GK-321:014 frásögn vegur 64° 19.923N 21° 35.284V
Samkvæmt Péttri Lárussyni, heimildamanni, lá heimreið úr NNV niður af Káranesásunum heim að Káraneskoti 001 að norðvestanverðu. Hún lá um grasigróin tún og móa. Núverandi heimreið var ekki lögð fyrr en um 1947. Á þessu svæði eru sléttuð tún og núverandi heimreið heim að Káranesi og Káraneskoti. Ekkert sést til eldri heimreiðar lengur.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-322 Laxárnes

16 hdr 1705. Laxveiði góð árið 1705, þá sagt að áður hafi selveiði verið til hlunninda. JÁM III, 397-398. 1483: Jarðarinnar er getið í sölubréfi. DI V, 800. 1507: Jarðarinnar er getið í dómabréfi, þá virðist jörðin vera í Saurbæjarkirkjusókn. DI VIII, 146. Flóakot GK-322:010: Hjáleiga í byggð fyrir 1685 samkvæmt Jarðabók Árna og Páls. Í bókinni Kjósarmenn segir frá því er kotið er aftur byggt upp um 1861 og var í byggð til 1870. Þar hefur ekki verið búið síðan. JÁM III, 398; Kjósarmenn, 451. Melkot GK-322:012: Hjáleiga frá 1843-1849 og frá 1864-1882. Kjósarmenn, 444. HÞ telur Laxárnes réttara en Laxanes. HÞ: "Rannsókn og leiðrjettingar á nokkrum bæjanöfnum á Íslandi" Árbók 1923, 34. 1705: "Engjar eru öngvar, so annarstaðar þarf til að kaupa ut supra." JÁM III, 398. Túnakort 1917: Tún 3,8 teigar, allt sléttað, garðar 820 m². "Móinn við voginn er kargþýfður, kaffloðinn með háum bökkum við sjó, og brotnað því nokkuð. Mjóst er orðið milli bakkans og vestur túnsins við garðlagshornið um 16 metra. Þaðan norður eftir er túnefnið mikið og gott. Túnið alt afgirt."

Túnakort Laxárness GK-322 frá árinu 1917

GK-322:001 *Laxárnes* bæjarhóll bústaður 64° 20.150N 21° 37.615V

Bærinn Laxárnes var um 2 km vestan við Káranes GK-320:001, um 200 m norðvestan og neðan við Hvalfjarðarveg 47 og um 50 m NNA við Sauðhól þar sem nú (2010) eru mikil steinsteypt útihús. Í bókinni Ljósmyndir segir svo: "Hús voru mjög ljeleg á jörðinni, er Ingvar [Bjarni Ingvar Jónsson] tók við [1928]. Kom hann sjer upp íbúðarhúsi úr timbri, steinsteypta heyhlöðu væna með áföstu fjósi, og eina steinsteypta votheys-

Bæjarstæði Laxárness GK-322:001, horft til vesturs

hlöðu reisti hann. Enn fremur hefir hann byggt litla heyhlöðu við fjárhús með veggjum úr torfi og grjóti og með járnþaki. Kom þessi hlaða í stað lítillar og mjög lélegrar heyhlöðu, er þar var áður." Á því svæði sem gamli bærinn stóð eru slétt malarplan, gamalt timburhús frá 1934 og umfangsmikil steinsteypt útihús með bárujárnþaki. Ekkert sést til bæjarhóls vegna sléttunar og þeirra miklu útihúsa sem risu árið 1977. Laxárnes er ekki lengur í byggð en landið er nýtt fyrir hrossabeit. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var hefðbundnum kúabúskap hætt í Laxárnesi í kring um 1980 en jörðin er enn leigð út og landið vel nýtt.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ljósmyndir I, 61

GK-322:002 heimild um útihús 64° 20.153N 21° 37.588V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 voru tvö lítil, samsíða útihús 2-5 m austan við bæjarhús 001. Á þessu svæði stendur stórt steinsteypt útihús og malarplan umhverfis þau. Ekkert sést til fornleifa á þessum slóðum lengur en útihúsin hafa trúlega staðið fast NNA við steinsteypt útihús sem nú (2010) eru á þessum slóðum. Samkvæmt túnakorti voru bæði húsin frekar lítil. Vestara húsið var um 4x4 m stærð en það eystra um 6x4 m. Bæði húsin snéru líklegast NNA-SSV og voru þau tengd saman að NNA að því er virðist með litlu garðlagi. Nákvæmt hlutverk er óþekkt.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-322:003 heimild um útihús 64° 20.140N 21° 37.586V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var tvískipt útihús 30 m suðaustan við bæ 001. Þar sem húsið stóð er stórt steinsteypt útihús og malarplan umhverfis þau. Ekkert sést til fornleifa. Útihúsin hafa trúlega staðið um 15 m sunnan við suðurhorn steinsteyptra útihúsa. Samkvæmt túnakorti voru bæði hólfin nokkuð aflöng og mynduðu L. Nyrðra hólfið snéri NNA-SSV og það syðra snéri VNV-ASA. SSV-endi nyrðra húss tengdist vestanverðri norðurhlið syðra húss. Nákvæmt hlutverk er óþekkt.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-322:004 *Fjárhústún* tóft fjárhús+hlaða 64° 20.057N 21° 37.554V
 "Vestur frá túni ofanverðu sunnan við bæ [001] er stór klettahóll, sem heitir Sauðhóll, og austan hans er Suðurkinn. Þar ofar nær vegi er Fjárhústún. Þar hafa verið fjárhús," segir í örnefnaskrá. Þar segir einnig: "Suður af Stekkjarás [sjá 022 og 023] er Sandskarð í Ásana, og sunnar er Stöðulskarð [sjá 019], sem er upp af fjárhúsunum í Laxárnesi." Tóftir fjárhúsanna sjást enn um 180 m SSA við bæ 001 og 5-10 m norðan við Hvalfjarðarveg. Á þessu svæði er sléttað þýft graslendi sem samkvæmt örnefnaskrá er nefnt Fjárhústún. Landi hallar um 5° í norður. Fjárhústóftin er mjög sigin og erfitt að greina útlínur veggja. Ekki er ólíklegt að veggir hafi að hluta verið jafnaðir út og fyllt uppí hólfin eftir að hætt var að nota húsin. Hlutar veggja hafa greinilega verið steinsteyptir. Tóftin er vel grasigróin, um 18 x 16 m stór og snýr austur-vestur. Veggir eru mjög óljósir og aðeins 0,2-0,4 m á hæð. Gengið hefur verið inn í húsin að norðan. Í austanverðri tóftinni eru tvær greinilegar grjóthlaðnar garðaundirstöður. Garðaundirstöðurnar eru um 8 x 1 m að stærð og 0,3-0,5 m á hæð og snúa norður-suður. Um 3 m eru á milli garðanna. Hólfin austan og vestan við garðana voru um 1,5 m á breidd og 8-10 m á lengd. Trúlega hafa verið fjórar 1,5 m breiðar krær í húsinu og því skipt upp í tvö rými með timburpili í miðju. Sunnan við krærnar er slétt 6 m breitt svæði þar sem hugsanlega gæti hafa verið hlaða en ekkert sést lengur til hennar. Vestan við krærnar er einnig 8 m breitt slétt vel grasigróið svæði sem gefur vísbendingar um húsbyggingar. Mögulegt er að þarna hafi staðið timburhlaðan sem getið er í bókinni Ljósmyndir eftir Halldór Jónsson (sjá 001) sem byggð var upp við torf- og grjóthlaðin fjárhús.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Laxárnes, 2, 4

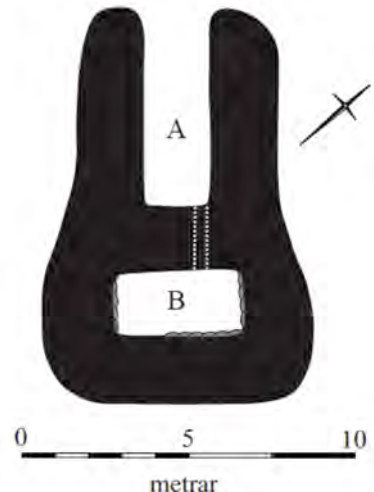
Fjárhús GK-322:004, horft til norðvesturs

GK-322:005 tóft fjárhús+hlaða 64° 20.203N 21° 37.786V
 Tvískipt fjárhús eru um 170 m norðvestan við bæ 001 og 20-30 m suðaustan við sjó. Tóftin er merkt á túnakort frá 1917 um 160 m VNV við bæ 001. Umhverfis eru sléttuð tún sem hallar um 5° til suðaustur. Tóftin er tvískipt, vel grasigróin og hlaðin úr torfi og grjóti. Hún er um 12 x 6-8 m stór og snýr norðvestur-suðaustur. Veggir tóftar eru um 2 m á breidd og 0,3-1 m á hæð, hæstir í hólfi B eða um 1 m, en annars 0,3-0,8 m á hæð. Gengið hefur verið inn í hólfi A að norðvestan, trúlega um dyr á timburpili. Engar garðaundirstöður eru sjáanlegar í hólfi A og líklega hefur það verið jötuhaus. Hólfi A er um 6 x 2 m að innanmáli og snýr norðvestur-suðaustur. Trúlega hefur verið gengið inn

í hólfi B úr hólfi A en það er óljóst vegna þess hversu signir millivegurinn er. Hólf B er um 4 x 2 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur, þvert á hólfi A. Grjóthleðslur eru aðeins greinanlegar hólfi B en annars eru veggir mjög grasigrónir. Ekki er ólíklegt að hólfi B hafi verið hlaða.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

Fjárhús GK-322:005, horft til ASA

GK-322:006 heimild um brunn

64° 20.155N 21° 37.606V

Á túnakorti Laxárness frá árinu 1917 er merktur brunnur fast norðan við bæ 001. Á þessu svæði er nú (2010) slétt malarplan og umfangsmikil steinsteypt útihús með bárujárnsþaki. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-322:007 garðlag túngarður

64° 20.145N 21° 37.711V

Á túnakorti frá árinu 1917 er merktur túngarður í útjaðri heimatúns suðvestan og vestan við bæ 001, norðan og sunnan við Sauðhól (merkt Klettahóll á túnakorti). Einnig er túngarður norðvestan við bæ 001 í L-laga boga um 25 m vestan og 60 m norðan við útihús 005. Hlíðar Sauðhóls eru vel grasigrónar en grýttar. Toppur hólins er flatur og grýttur en lítt gróinn. Umhverfis tóft 005 er sléttáð tún sem hallar um 5-10° í VNV. Túngarðurinn er grjóthlaðinn og samtals um 145 m á lengd, 0,5-1,5 m á breidd og 0,2-0,4 m á hæð. Hleðslur hans eru mjög signar til útflattar. Aðeins syðri hluti túngarðsins sem liggur yfir Sauðhól er enn sjáanlegur. Garðlagið sést fyrst við traðir vegslóða 013 norðan við Sauðhól um 80 m vestan við bæ

Garðlag GK-322:007, horft til SSA

001. Garðlagið liggur í suður upp á hólinn. Á toppi hans er um 20 m eyða í túngarðinum þar sem hólinn er sendinn og gróðurlaus. Garðlagið heldur áfram til suðurs og SSA og endar í þýfðum móa sunnan við Sauðhól, um 135 m SSV við bæ 001 og um 7 m norðvestan við vesturenda skurðar 015. Nyrðri hluti túngarðs sem sýndur er á túnakorti við tóft 005 er horfinn og hefur sá partur trúlega verið sléttaður í tún og jafnvel brotnað í sjó á kafla. Samkvæmt túnakorti tengdist túngarður tröðum 013 í norðri. Nú sjást hins vegar aðeins leifar hleðsla sunnan við heimreiðina.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-322:008 garðlag vörslugarður

64° 20.063N 21° 37.892V

Grjóthlaðið garðlag er vestan undir Arnarþúfu, um 280 m suðvestan við bæ 001 og um 50 m austan við Þvottavað 323:021. Garðlagið er í grýtttri grasi-, mosa- og lúpínugróinni brekku vestan undir hárri klettabungu sem kallast Arnarþúfa. Brekkunni hallar 5-20° til VNV. Garðlagið er grjóthlaðið, um 95 m á lengd, 0,5-1 m á breidd, 0,2-0,4 m á hæð. Það snýr gróflega VNV-ASA. Hleðslur eru signar. Í VNV kemur garðlagið í ljós í þéttum breiðum af lúpínu. Ekki er útilokað að garðlagið nái lengra í VNV, niður að vegi 013 en ómögulegt er að segja til um það vegna lúpínunnar. Garðlagið liggur um 60 m í ASA áður en það beygir upp í brekku í austur og heldur áfram um 35 m alveg upp undir Arnarþúfu vestanverða. Staðsetning garðsins bendir til að hann sé vörslugarður.

Garðlag GK-322:008, horft til SA

Hættumat: hætta vegna ábúðar

GK-322:009 heimild um lendingu

64° 20.365N 21° 37.229V

Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi lögðu áætlunarbátar stundum við grjótbryggju við Grafarnef um 500 m norðaustan við bæ 001, við norðaustanverðan munna Húsavogs. Sagt er frá þessari lendingu í skáldsögunni Kári litli í sveit eftir Stefán Júlíusson en þar kemur m.a. fram að ekki var hefðbundin bryggja á þessu svæði, aðeins náttúrulegur klettur og all mikið af skerjum var úti fyrir lendingunni. Samkvæmt Pétri lá Copelandsvegur 028 eitt sinn niður að þessari lendingu. Grýtt fjara austan við Grafarnefið, sem er að rofna smátt og smátt í burtu. Grafarnefið er grasgrænt og um 2 m hátt. Ekkert sést til mannvirkja á þessu svæði í nú (2010).

Hættumat: hætta, vegna rofs

GK-322:010 Flóakot tóftir býli

64° 19.561N 21° 37.144V

"Hjáleiga hefur hjer til forna verið, kölluð Flóakot, bygð um ein tvö eður þrjú ár, þar sem aldrei hafði fyrr býli verið, og hefur það nú undir 20 ár í eyði legið," segir í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. Í bókinni Kjósarmenn segir um kotið: "Síðan reisti Benjamín [Jónsson] nýbýli í landi Laxárness og nefndi það Flóakot. Þar bjó hann til æviloka [1869], en ekkja hans afgreiddi kotið til jarðareigandans í fardögum 1870." Flóakot er á miðju Langholti, um 1,2 km SSA við Laxárnes 001. Kotið er um 1,9 km VSV við Káranes 320:001 og um 200 m suðvestan við

Meðalfellsveg 461. Langholt er langt og mjótt holt sem snýr norðaustur-suðvestur í Suðurflóa á vesturbakka árinna Bugðu. Meðalfellsvegur liggur yfir holtið um 300 m norðvestan við brúna yfir Bugðu. Langholt er malarholt. Hlíðar holtsins eru vel grasigrónar en hvirfill þess er mjög rofinn, trúlega vegna umgangs hrossa og ágangs vatns og vinda. Copelandsvegur 028 lá um hríð um holtið fram hjá Flóakoti og hefur sú umferð trúlega aukið rof til muna. Þrjár tóftir eru ennþá greinilegar í Flóakoti en hleðslur þeirra eru signar og niðurtroðnar vegna ágangs búpenings. Tóftirnar ná yfir svæði sem er um 60 m á lengd, um 20 m á breidd og snýr NNA-SSV. Tóft A er um 18x12 m stór og snýr norðvestur-suðaustur. Tóftin er mjög niðurtroðin og hólfi óljós. Veggir eru 0,2-1 m á hæð, 1-2 m á breidd og nokkuð grasigrónir en hvergi sést glitta í hleðslugrjót. Ekki er lengur hægt að greina op á hólfin nema á einstaka stað. Í tóftinni sjást nokkur hólfi og hafa þau a.m.k. verið 5 eða 6 talsins. Hólfi I er stærst, um 9 x 5 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Líklega hefur það verið kálgarður. Hólfi II er suðvestast í tóftinni, suðaustan við hólfi I og er annað stærsta hólfið. Hólfið er um 9 x 1-3 m að innanmáli og snýr norðvestur-suðaustur. Hugsanlega hefur verið gengið inn í hólfið að norðvestan úr hólfi I. Hólfi III er um 3 m norðaustan við hólfi II í suðausturenda tóftar. Hólfi III er um 4 x 1 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Hólfi IV er um 2 m suðaustan við hólfi I fyrir miðri í tóftinni. Hólfið er 2 x 2 m að innanmáli. Hólfi V er um 3 m norðaustan við hólfi IV og 2 m norðvestan við hólfi III. Hólfið er um 2 x 1,5 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur eins og hólfi III. Hólfi VI er um 1 m norðvestan við suðvesturhelming hólfs V. Hólfið er 2 x 1 m að innanmáli og snýr norðvestur-suðaustur. Hugsanlega hefur verið gengið inn í hólfið að norðvestan úr hólfi I líkt og hólfi I. Ekki er vitað hvaða hlutverki tóftin gegndi en ekki er ólíklegt að hún hafi verið mannabústaður. Tóft B er um 4 m norðaustan við tóft A. Tóftirnar eru samsíða. Tóft B er einföld, 14x14 m að flatarmáli og 12x12 m að innanmáli. Ekki er ólíklegt að hún hafi einnig verið kálgarður eða einhvers konar aðhald. Veggir tóftarinnar eru mjög rofnir og hleðslur eru signar. Veggirnir virðast hafa verið torfhlaðnir, eru um 2 m á breidd og 0,2-1 m á hæð. Veggirnir eru greinilegastir í suðurhorni tóftar. Hugsanlega hefur suðurhorn tóftar B verið tengt austurhorni tóftar A með garðlagi. Enginn greinilegur inngangur er í tóft B. Tóft C er um 50 m NNA við tóft A. Hún er tvískipt, um 9 x 8 m stór og snýr norðvestur-suðaustur. Veggir hennar eru niðurtroðnir, 0,2-0,5 m á hæð og 2-3 m á breidd. Víða glittir í hleðslugrjót í grasinu. Rofabörð eru í norðausturhlíð tóftar. Hólfi I er austar. Það er um 5 x 1 m að stærð og snýr norðvestur-suðaustur. Hugsanlega hefur verið gengið inn í hólfið að norðvestan. Hólfi II er um 2,5 m suðvestan við hólfi I. Hólfið er um 2,5 x 1 m að innanmáli og snýr norðvestur-suðaustur. Hólfið er aðeins framar (norðvestar) en hólfi I. Enginn greinilegur inngangur er sjáanlegur. Hlutverk tóftar er óþekkt en hugsanlega gæti hún hafa verið útihús. Ekki er víst hvort fleiri tóftir voru á holtinu en ef svo var eru þær horfnar í þúfur og

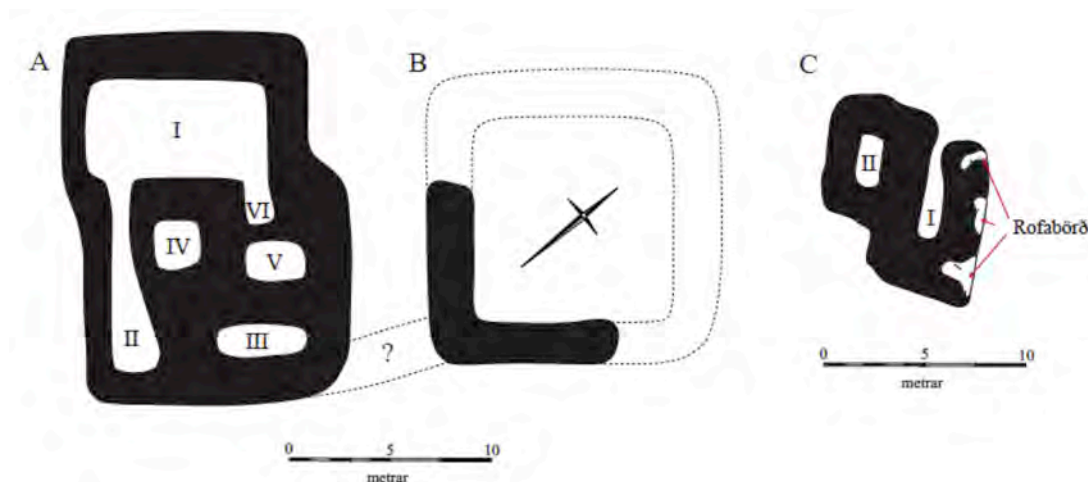

Flóakot GK-322:010, tóftir A og B, horft til NNV

rofabörð.

Hættumat: stórhætta, vegna rofs

Heimildir: JÁM III, 398; Kjósarmenn, 451

Flóakot GK-322:010, tóftir A-C

GK-322:011 *Valdastaðagrafir* náma mógrafir 64° 20.389N 21° 35.847V "Þar á bakkanum, nokkuð neðan Ármóta [Bugðu og Laxár], heita Valdastaðagrafir, grafahringur á milli ána," segir í örnefnaskrá. Í örnefnaskrá Valdastaða segir einnig: "Móvað [351:030] er rétt á móti Káranesi [320:001] móti Ásunum. Þetta er gamalt vað, meðan mór var sóttur bæði yfir Laxá og Bugðu." Valdastaðagrafir eru í landi Laxárness um 1,5 km ANA við Laxárnes 001 og um 1,9 km VSV við Valdastaði 351:001. Frá Valdastöðum var farið um Móvað á Laxá þegar mór var sóttur í Valdastaðagrafir. Grafirnar eru um 200 m sunnan við Laxá og um 300 m vestan við Bugðu. Valdastaðaland er fast norðan við Laxá á þessum slóðum á meðan grafirnar eru sunnan við Laxá. Á þessu svæði er deig mosa- og grasigróin mýri fast sunnan við vegslóða sem veiðimenn keyra við veiðar í Laxá. Birkihríslum hefur víða verið plantað í mýrinni. Mógrafasvæðið hefur trúlega verið um 200 x 200 m að stærð. Mógrafir eru á við og dreif um svæðið en þær eru smám saman að sökkva í mosa og gras. Nokkrar eru enn greinanlegar en barmar þeirra eru signir. Stærð þeirra er mismunandi en flestar virðast vera aflangar og gróflega ferkantaðar þó þær snúi sitt á hvað. Dýpt virðist vera 0,2-0,5 m og fífur vaxa í botni þeirra. Dýpstu grafirnar eru mjög deigar.

Valdastaðagrafir GK-322:011, horft til norðausturs

Hættumat: hætta, vegna skógræktar

Heimildir: Ö-Laxárnes, 4

GK-322:012 Melkot tóftir býli

64° 19.414N 21° 37.642V

Í Jarðabók Johnsen frá árinu 1847 segir í neðanmálsgrein: "Prestur nefnir Melkot, sem nýbýli, en þarð þess hvorki er getið 1802 né af sýslumanni, er því hér sleppt." Melkot er einnig nefnt í örnefnaskrá Laxárness: "Eftir holtinu liggur nýr vegur. Suður af austurenda þess við Skorá eru rústir eftir Melkot, og þar aðeins neðar með ánni er hvammur, sem oft var matazt í á engjum. Hann heitir Matarbolli [021]." Í bókinni Ljósmyndir I eftir Halldór Jónsson segir: "Í Saurbæjarsókn í Laxárnesslandi voru áður fyrr bæirnir Flóakot [010] og Melkot, hvorttveggja þurrabúðir." Í Kjósarmenn segir um Melkot: "Árni Jónsson og kona hans Guðrún Einarsdóttir bjuggu í Melkoti, húsmannsbæ í Blönduholtsslandi, 1843-49. [...] Guðmundur [Guðmundsson] bjó í Melkoti 1864-82, en fluttist síðan til Reykjavíkur [...]." Samkvæmt Kjósamönnum var Melkot í Blönduholtsslandi en þar sem það er allsstaðar annarsstaðar talið með Laxárnesi er þetta líklegast bara villa. Það er um 1,4 km sunnan við Laxárnesbæ 001, um 80 m austan við Skorá og um 400 m suðvestan við Meðalfellsveg 461. Melkot var byggt á 1-3 m háu grasigrónu holti á austurbakka Skorár sem liggur norðaustur-suðvestur. Fast norðaustan við holtið eru 5-6 samsíða skurðir og tún sem liggja

Melkot GK-322:012, horft til VSV

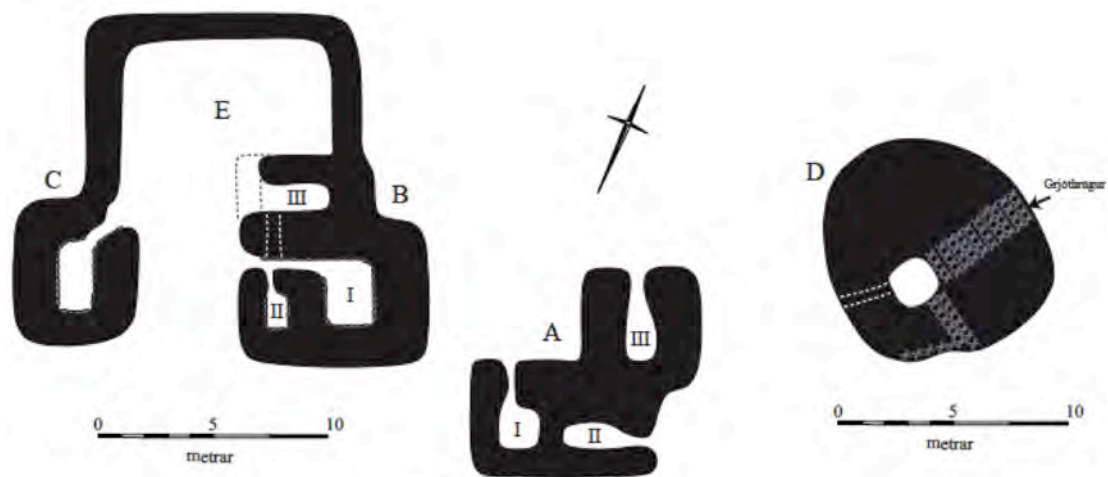
norðvestur-suðaustur. Skurðurinn næst Melkoti skilur hálfpartinn tóft D frá tóftum A-C en skurðurinn var aðeins grafinn upp að rótum holtsins beggja megin svo hægt er að ganga frá tóftum A-C yfir að D um þetta hlé á skurðinum efst á holtinu. Einn skurður í viðbót er svo fast SSA við holtið sem liggur þvert á hina skurðina eða norðaustur-suðvestur. Melholt er vel grasigróið þó víða séu rofabörð bæði á holtinu

sjálfu og í umhverfinu norðan og sunnan við það. Melkotstóftir eru í NNV-verðu holti. Tóftirnar eru fjórar (A-D) og ná yfir svæði sem er um 70 m á lengd, um 40 m á breidd og snýr ANA-VSV. Tóftir B og C eru tengdar saman að NNV af torfhlöðnu garðlagi E sem myndar eitt stórt hól sem hugsanlega gæti hafa verið kálgarður. Tóftirnar eru grjót- og torfhláðnar og voru byggðar í nokkuð beinni röð ANA-VSV. Veggir tóftanna eru 1-3 m á breidd, 0,2-1 m á hæð og flestar snúa þær gróflega eins, NNV-SSA eða ANA-VSV. Grjóthleðslur eru víða greinanlegar en tóftirnar eru nokkuð signar og vel grasigrónar. Tóft A er þrískipt, um 10 x 9 m stór og snýr ANA-VSV. Veggir hennar eru 1-3 m á breidd. Hólf I er vestast, um 2x2 m að innanmáli og snýr NNV-SSA. Gengið hefur verið inn í hólfið að norðanverðu um 0,5-1 m breiðar og 2 m djúpar dyr. Hólf II er um 1 m ANA við hólfið I. Það er um 3 x 1-1,5 m stórt og snýr ANA-VSV. Hólfið er nokkuð samfallið en gengið hefur verið inn í það að austanverðu um 0,5 m breiðar og 1 m djúpar dyr. Hólf III er um 3 m norðan við hólfið II. Það er um 3 x 1 m að innanmáli og snýr NNV-SSA. Gengið hefur verið inn í hólfið að norðanverðu um 0,5 m breiðar og um 1 m djúpar dyr. Veggir austan og vestan við hólfið III eru um 2 m á breidd. Milli hólfa II og III er um 3 m breiður veggur en suðurveggir hólfa I og II eru um 1 m á breidd. Vesturveggur hólfs I er 1-1,5 m á breidd. Tóft B er vestan við tóft A.

Norðvesturhorn tóftar A er um 2 m ANA við suðausturhorn tóftar B. Tóft B er þrískipt, um 9 x 8 m stórt og snýr NNV-SSA. Gengið er inn í hólfi I um 4 m langan og 0,5 m breiðan gang sem liggur ANA-VSV. Af ganginum er komið inn í hólfi I í norðvesturhorni þess. Hólfíð er um 3 x 2 m að innanmáli og snýr NNV-SSA. Hólf II er um 2 m VSV við hólfi I. Gengið er inn í hólfi II af áður nefndum gangi til SSA um 1,5 m innan við inngang. Hólf II er um 1,5 x 1 m að innanmáli snýr eins og hólfi I. Inngangur í hólfið er um 0,5 m breiður og 1 m djúpur. Hólf III er um 2 m NNV við hólfi I og II. Mögulegt er að þessi tóft hafi verið mannbústaður. Tóft C er um 5 m VSV við tóft B. Tóft C er einföld, um 6 x 5 m stór og snýr NNV-SSA. Innanmál hennar er 3 x 1,5 m. Inngangur hefur trúlega verið í norðurhorni tóftar. Veggir hennar eru 1-2 m á breidd. Garðlag tengir tóftir B og C og myndar hólfi E á milli þeirra og NNV við þær. Garðlagið er um 1-2 m á breidd og um 25 m á lengd. Garðlagið byrjar við norðurhorn tóftar C. Þaðan liggur það í NNV um 7 m áður en það beygir 90° í ANA. Í ANA liggur það um 9 m áður en það beygir aftur 90° í SSA. Í SSA liggur garðlagið um 5 m þar sem það tengist norðurhorni hólfs III í tóft B. Tóftir B og C og garðlag E mynda breitt L-laga hólfi sem er um 14 m á lengd, 5-9 m (5 m milli tófta B og C, 9 m inni í garðlagi) á breidd og snýr NNV-SSA. Garðlagið gæti hugsanlega hafa verið hlaðið umhverfis kálgarð. Tóft D er um 40 m ANA við tóft A. Hugsanlega ætti frekar að kalla þetta mannvirki þúst því það virðist illa farið og er að mestu 0,5-1,5 m hár, 10 m langur og 9 m breiður, eggjala hólfi sem snýr VNV-ASA. Í hólnum sunnanverðum er 2x2 m ferköntuð dæld sem snýr norðvestur-suðaustur. Dældin er um 0,4-1 m á dýpt og hugsanlega hefur verið gengið inn í hana að suðvestanverðu. Norðaustan og suðaustan við dældina eru miklar grjóthrúgur í hólnum sem virðast of reglulegar (aflangar og nokkuð jafn hliða) til að vera náttúrulegar. Ekki er alveg ljóst hvers konar mannvirki er hér um að ræða og hlutverk er óþekkt.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: JNm, 99; Ö-Laxárnes, 3; Ljósmyndir I, 265; Kjósarmenn, 444

Melkot GK-322:012

GK-322:013 hleðsla traðir 64° 20.148N 21° 37.691V
Gamllivegur 025 heim að Laxárnesi 001 sést að hluta á túnakorti frá árinu 1917. Á kortinu eru greinilegar upphlaðnar traðir báðu megin við veginn síðustu 60 m heim að bæ. Þessar traðir eru nú aðeins greinanlegar við veginn að sunnanverðu en sá hluti traðanna á að hafa tengst túngarði 007 að vestanverðu og gerir enn. Vegurinn liggur

um þýft graslendi þegar nær dregur bæjarhól 001. Ummerki um upphlaðnar traðir eru litlar nú (2010). Þó sést um 20 m langur, <0,5 m breiður og <0,3 m hár grófur grjóttgarður enn um 60 m vestan við bæ 001 sunnan við malarveg sem kallaður er Gamlivegur (025). Aðrar leifar traðanna virðast vera horfnar líklega vegna lagfæringar á Gamlavegi á 20.öld.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Laxárnes, 2; Teikning - Laxárnes

GK-322:014 garðlag áveita

64° 20.302N 21° 35.959V

Umfangsmikil áveitukerfi eru í Norður- og Suðurflóum í landi Laxárness, um 600 m suðaustan við Laxárnesbæ 001, suðaustan við Ásana. Flóarnir eru mjög víðáttumiklar og flatlendar mýrar. Mýrarnar eru deigar, þýfðar og mjög grasigrónar. Langholt og Skrokkhólar skipta flóunum gróflega í tvennt á langveginn. Margir torfhlaðnir áveitugarðar liggja þvers og kruss um flóana í Laxárneslandi sunnanverðu frá Laxá suðvestur að Skorá. Flóarnir eru um 2,3 km að lengd, um 0,5-1 km á breidd og snýr svæðið norðaustur-suðvestur. Vatn virðist hafa verið leitt úr Dælisá suðaustan við landamerki Blönduholts GK-323 (Skorá) yfir í flóann vestan við Langholt. Úr ánni liggur langur skurður gróflega í NNA yfir mýrarnar að austanverðu Melholti. Þar beygir hann í norðvestur norðan við Melholt að aðalskurðinum. Aðalskurðurinn í vestari flóanum liggur gróflega norðaustur-suðvestur um miðjan flóann. Sitt hvoru megin við skurðinn mynda garðlög mörg misstór ferköntuð hól sem snúa flest annað hvort norðaustur-suðvestur eða norðvestur-suðaustur. Hólfín raða sér öll meðfram skurðinum sitt hvoru megin frá Melholti norður að Stekkjarás. Af loftmynd má telja 18-20 hól á þessu svæði. Í flóanum austan við Langholt virðist vatn hafa verið leitt úr Bugðu í NNV um 220 m neðan og norðaustan við brúna í Meðalfellsvegi (GK-366) sem liggur yfir Bugðu. Austan við Langholtið er bara ein löng röð af óreglulega löguðum hólum sem liggur NNA-SSV og nær hún frá Meðalfellsvegi í suðri norður að Mjóeyrarholti. Af loftmynd má telja a.m.k. 7-8 hól. Svæðin tvö virðast hafa verið tengd með skurðurm/garðlögum á milli Langholts og Skrokkhóla. Trúlega hefur allt vatnið svo verið leitt aftur af flóunum sunnan við Ármótaholt neðar í Bugðu norðvestan við Káranesland GK-320 en þar virðast vera 1-2 skurðir sem liggja í norðaustur úr flóunum niður að ánni. Áveitugarðarnir eru allir torfhlaðnir en hleðslur þeirra eru signar. Garðarnir eru 1-3 m á breidd og 0,2-1 m á hæð. Samsíða gördunum eru einnig grunnir ræsiskurðir. Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi voru áveitukerfin byggð á tímabilinu 1915-1920 af þáverandi eiganda Laxárnes sem hét Copeland. Copeland seldi hey af flóunum til Reykjavíkur. Copeland átti Laxárnes, Neðri-Ás og Hvamm um tíma en bjó aldrei á bænum í Laxárnesi. Árið 1918 kaupir Copeland Árnes af afa Péturs í Káraneslandi og byggir þar sumarbústað. Copeland fór á hausinn rétt fyrir 1925.

Áveitugarðlag GK-322:014, horft til norðurs

Hættumat: engin hætta

GK-322:015 heimild um handgrafinn skurð 64° 20.076N 21° 37.622V
Inn á túnakorti frá árinu 1917 er merktur skurður í heimatúni Laxárness, 120-140 m sunnan, suðaustan og austan við bæ 001. Á þessu svæði eru sléttuð grasigróin tún og malarvegur 024. Samkvæmt túnakorti var skurðurinn að minnsta kosti um 250 m á lengd innan heimatúns og um 2 m á breidd. Í heimatúni Laxárness sjást nú (2010) aðeins óljósar mjóar og grunnar dældir 140-150 m sunnan og suðvestan við bæ 001. Ekki er ólíklegt að þessir skurðir hafi verið handgrafnir.

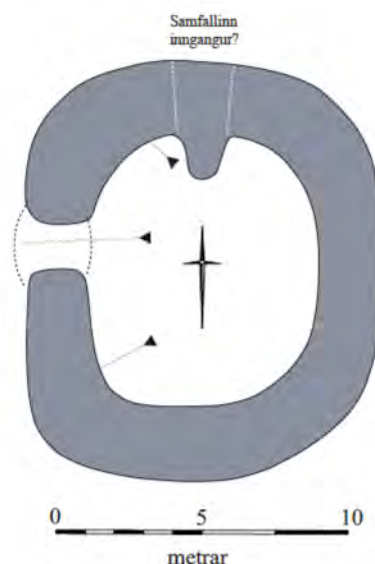
Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-322:016 tóft naust 64° 20.226N 21° 38.121V
Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá árinu 1705 segir: "Heimræði má vera um vor, sumar og haust, þá fiskur er á Hvalfirði, og þó alls ótækt, nema sætt hjer sjáfarfalli, því útgrynni er mikið." Í örnefnaskrá segir einnig: "Norður með Laxárvognum er svokallað Vesturnes. Á því eru Naustin. Þar var skiparétt." Naust er vestast á Vesturnesi um 430 m VNV við bæ 001. Á þessu svæði er grasi- og mosagróinn mói á nesinu austan við tóft en grýtt fjara norðan, vestan og sunnan við tóftina. Naustið er gróflega hringlaga og einfalt. Það er um 16 x 14 m stórt og snýr norður-suður. Innanmál þess er 14x12 m og vel grasigróið. Veggir naustsins eru grjóthlaðnir en nú (2010) að mestu útflattir. Veggirnir eru 2-3 m á breidd og <0,3 m á hæð. Vesturhlíð þess er byrjuð að hverfa í sjávarrof. Bátar voru trúlega settir inn í naustið að vestan um 2 m breiðan inngang. Hugsanlega hefur einnig verið hægt að ganga inn í það að norðan en þar má sjá hleðslur sem minna á samfallinn inngang eða jafnvel þrep.

Hættumat: hætta, vegna rofs

Heimildir: JÁM III, 398; Ö-Laxárnes, 2

Naust GK-322:016, horft til norðvesturs

GK-322:017 þúst útihús

Þúst GK-322:017, útihús

timburhúss eða mjög signar leifar húss úr torfi og grjóti.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

GK-322:018 Stöðull heimild um kvíar

64° 20.125N 21° 37.821V

"Stöðull var fyrir vestan Vesturkinn. Þar voru mjólkaðar bæði ær og kýr," segir í örnefnaskrá. Stöðullinn fannst ekki. Hann var vestan við Vesturkinn, um 170 m VSV við bæ 001. Á þessu svæði er grýttur mói norðvestur undir Sauðhól. Landið hallar 0-5° í norðvestur. Ekkert sést til fornleifar. Hugsanlega hafa verið færiskvíar á þessum stað eða jafnvel aðeins náttúrulegt aðhald.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Laxárnes, 2

GK-322:019 Stöðulskarð tóft kvíar

64° 20.026N 21° 37.518V

"Suður af Stekkjarás [sjá 022 og 023] er Sandskarð í Ásana, og sunnar er Stöðulskarð, sem er upp af fjárhúsunum í Laxárnesi," segir í örnefnaskrá. Grjóthlaðin rétt eða stöðull er norðvestan undir Stöðulskarði í Ásunum um 245 m SSA við bæ 001. Réttin er um 65 m SSA við fjárhús 004 og 10-20 m suðaustan við Hvalfjarðarveg. Á þessu svæði er grasi- og mosagróinn mói í brekku sem hallar í 5-10° í norður. Fast ofan við tóftina eru 1,5-3 m háir klettur í Ásunum. Stöðullinn er einfaldur og grjóthlaðinn, um 12 x 6 m að stærð og snýr norðvestur-

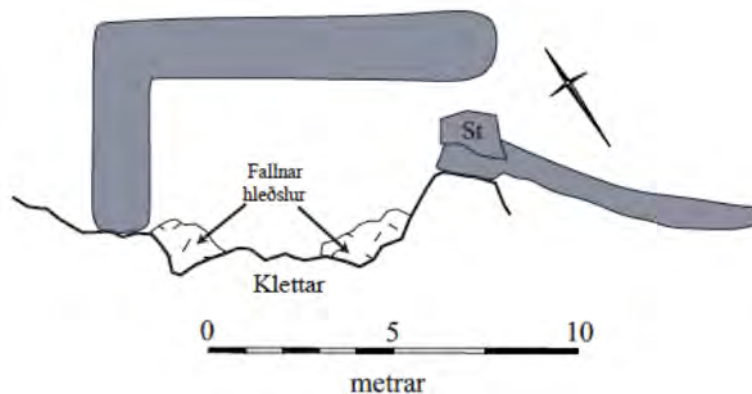

Stöðull GK-322:019, horft til VNV

suðaustur. Veggir stöðulsins eru um 1,5 m á breidd, 1-1,5 m á hæð og standa enn að mestu þó þeir séu teknir að siga í norðurhlið hans. Einnig hafa verið einhverjar hleðslur upp við 1,5-3 m háan klettavegginn sem markar af suðausturhlið en þær hleðslur eru að mestu hrundar. Gengið er inn að suðaustan um 1 m breiðan inngang. Innan hólfsins er vel grasigróið. Hólfíð er 8 x 4-5 m að innanmáli. Utan við tóftina glittir einnig í ógreinilegan lágan grjóttgarð í grasinu meðfram hliðinni suðaustan við suðausturenda hólfsins. Garðlagið liggur í suðaustur frá vegg stöðulsins suðvestan við innganginn. Það er um 0,5 m á breidd, um 7 m á lengd og <0,4 m á hæð. Hugsanlega hefur það beint búpening inn í stöðulinn.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Laxárnes, 4

Stöðull GK-322:019

GK-322:020 *Bollastaðavað*

"Rétt fyrir neðan brúna er vað á Laxá sem heitir Bollastaðavað [Bollastaðir GK-351:037]," segir í örnefnaskrá. Bollastaðavað var á Laxá um 950 m norðaustan við bæ 001 og 50-100 m NNV við núverandi brú yfir ána. Áin er breið á þessu svæði en frekar grunn, 0,2-0,5 m djúp. Botn hennar er sléttar basaltklappir sem eru víð grýttar. Áin er hér að mestu stígvélafer. Ekki er greinilegt hvar Bollastaðavað var nákvæmlega á ánni en samkvæmt Pétri Lárussyni

heimild um vað

64° 20.477N 21° 36.715V

Bollastaðavað GK-322:020, horft til austurs

bónda í Káranesi lá þjóðvegur 036 yfir Laxá um vaðið á leið að Neðri-Hálsi í norðvestri og Valdastöðum og Bollastöðum í austri. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Laxárnes, 2

GK-322:021 *Matarbolli* heimild um áfangastað 64° 19.513N 21° 37.964V
"Eftir holtinu liggur nýr vegur. Suður af austurenda þess við Skorá eru rústir eftir Melkot [012], og þar aðeins neðar með ánni er hvammur, sem oft var matazt í á engjum. Hann heitir Matarbolli," segir í örnefnaskrá. Staðsetning Matarbolla er ekki alveg ljós líklega var hann um 320 m norðvestan við Melkot 012, um 1,2 km sunnan við Laxárnes 001 og um 15 m norðaustan við Skorá. Á þessu svæði er grasigróin grunn hvílt á austurbakka Skorár. Hvilftin er um 30x10 m að flatarmáli og snýr NNV-SSA. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Laxárnes, 3

GK-322:022 *Gamlistekkur* heimild um stekk 64° 20.223N 21° 36.912V
"Gamlistekkur var í hæð undir Ásnum nyrzt, þar sem nú er samkomuhúsið Félagsgarður. Þar norðan við er lækur í sveit, sem fer í Laxá rétt ofan við brúna. Þessi lækur heitir Stekkjarlækur," segir í örnefnaskrá. Gamlistekkur er horfinn en hann var um 580 m austan við Laxárnesbæ 001. Á þessu svæði er samkomuhúsið Félagsgarður, malarplan og trjálundur. Brekkan við húsið hallar í um 5° í VNV. Ekkert sést til fornleifa því leifum stekkjarins var rutt út við byggingu Félagsgarðs.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Laxárnes, 3

GK-322:023 *Nýistekkur* tóft stekkur 64° 20.280N 21° 36.477V
"Ofar er Laxfoss við Fossás. Um það bil við upptök Stekkjarlækjar og austur frá Gamlastekk heitir Nýistekkur," segir í örnefnaskrá. Nýistekkur er um 950 m norðaustan við bæ 001 efst í nyrsta toppi Stekkjaráss að suðvestanverðu og um 370 m ANA við Gamlastekk/Félagsgarð 022. Á þessu svæði er ásinn grasi- og mosagróinn smápýfður mói. Stekkurinn er í brekku sem hallar í <5° til suðvestur. Nýistekkur er grjót- og torfhlaðinn, um 11 x 7 m stór og snýr norðaustur-suðvestur. Stekkurinn er þrískiptur og mjög greinilegur en hleðslur hans eru signar. Veggir eru um 1 m á breidd og 0,2-1 m á hæð. Gengið er inn í tóftina að suðvestan. Fremst í tóftinni er um 1 x 5 m stórt svæði sem snýr norðvestur-suðaustur og er partur af hólfi I að suðaustanverðu. Gengið er inn í aðal hluta hólfs I til austurs. Hólf I er um 9 x 2 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Norðvestan við hólf I eru hólf II og III. Hólf II er mjög óljóst og virðist fullt af grjóti. Hólfið hefur trúlega verið um 2x2 m að innanmáli. Líklega hefur verið gengið í gegn um hólf II til að komast inn í hólf III en engir inngangar eru greinanlegir, hvorki inn í hólf II eða III. Hólf III er um 4 x 2 m að innanmáli og snýr eins og hólf I, norðaustur-suðvestur. Út frá suðurhorni tóftar í suðvestur er ógreinilegur garður sem hugsanlega hefur beint búpeningi inn í stekkinn. Garðlagið er J-laga, um 1 m á breidd, <0,2 m á hæð og um 8

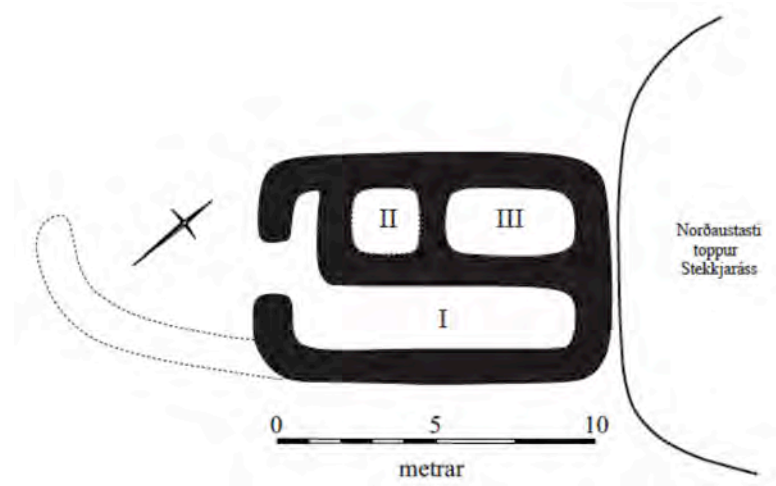

Nýistekkur GK-322:023, horft til norðausturs

m á lengd. Um 6 m suðvestan við tóftina beygir garðlagið í VNV og endar 2 m vestar um 6 m SSV við vesturhorn stekkjarins.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Laxárnes, 3

Nýistekkur GK-322:023

GK-322:024 vegur leið

64° 20.133N 21° 37.571V

Inn á túnakort af Laxárnesi frá árinu 1917 er merktur beinn vegur heim að Laxárnesi 001 úr ASA. Á þessu svæði er nú (2010) malarvegur, skurðir og sléttuð tún. Samkvæmt túnakorti var vegurinn í heimatúni um 90 m á lengd innan heimatúns og 3-4 m á breidd. Þessi vegur er ennþá til staðar og er hann um 4 m breiður og alls um 300 m langur malarvegur sem liggur gróflega í VNV niður að Laxárnesi frá Hvalfjarðarvegi. Þessi vegur hefur trúlega verið gerður á sama skeiði og þegar Nýivegur 030 var tekinn í notkun og ekki var lengur almennt ekið um Gamlaveg 013 þó heimamenn hafi þó án efa haldið áfram að nota hann.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-322:025 Gamlivegur vegur leið

64° 20.137N 21° 37.861V

"Neðan vegar frá fossi og norður fyrir heita Neðribugar, mýrarstakkar og móar niður að á. Neðan þeirra, þar sem gamli vegurinn lá yfir ána, er vað á henni, sem heitir Þvottavað [sjá 323:020, 323:021 og 323:022]. Frá því lá vegurinn niður allmikla brekku, sem hét Fagrabrekka," segir í örnefnaskrá. Gamli vegurinn heim að Laxárnesi 001 sést að hluta á túnakorti frá árinu 1917 (sjá 013) og er að hluta til vel greinilegur í landi Laxárness í dag (2010). Vegurinn liggur

Gamlivegur GK-322:025, horft til suðvesturs

upp Fögrubrekku í norðvestur frá Skorá norðvestan meðfram Arnarpúfur og Sauðholti um grýtta hálfgróna móa og þýft graslendi þegar nær dregur bæ 001. Austan við bæ hefur vegurinn trúlega legið um grasigróna og þýfða móa, mýrar, mela og klapparholt í Laxárneslandi fast norðvestan undir Ásunum þar sem Hvalfjarðarvegur er í dag (2010). Hann gæti einnig hafa legið að hluta um Ásana sjálfa þó lítil ummerki um slíkt sjáist nú (2010). Frá Þvottavaði á Skorá í norðaustur heim að bæ 001 er vegurinn um 400 m langur. Hann er um 4 m breiður malarvegur. Vegurinn er merktur sem Gamllivegur á grófu örnefnakorti af Laxárnesi og var hann hluti af gömlu þjóðleiðinni 036 um Hvalfjörð. Leið þessi hefur einnig verið skráð í landi Blönduholts GK-323:001 undir númeri GK-323:022. Þjóðvegurinn hefur verið 1,5-2 km á lengd í Laxárneslandi frá Skorá í suðvestri að Bollastaðavaði [020] á Laxá í norðaustri. Meirihluti vegarins er horfinn vegna vegagerðar á 20.öld.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Laxárnes, 2

GK-322:026 náma mógrafir

64° 20.119N 21° 35.894V

"Um móinn [vestan Bugðu] er það að segja, að hann þótti góður úr Laxanessflóanum og voru margar stungur niður. Mógrafir þar voru mannhæðar djúpar eða meir. Það voru ca. 2 stungur af rofi niður á móinn. Það voru margir bæir hér í dalnum sem fengu

mótekju í Laxanessflóanum þegar ég fór fyrst að muna eftir mér," segir í svörum við spurningum um örnefnaskrá Káraness. Svæðið sem nefnt er í svarinu, er samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi, í landi Laxárness á vesturbakka Bugðu til móts við Káranesland, um 1,4 km austan við bæ 001 og um 620 m vestan við Káranes 320:001. Svæðið er deig mýri sem er gríðarlega vel gróin grasi- og mosa. Svæðið er fast norðan við Vörðuholt [027] í

Mógrafir GK-322:026, horft til norðausturs

norðausturenda Laxárnesflóanna að suðvestanverðu um 200 m vestan við Bugðu. Mógrafirnar eru á um 200 x 100 m svæði sem snýr norðaustur-suðvestur. Þar er eitt stórt, 0,5-1 m djúpt grafarsvæði sem trúlega inniheldur margar minni og misdjúpar grafir. Erfitt er þó að greina þær þar sem svæðið er falið í háu grasi og hugsanlega hefur verið fyllt upp í einhverjar. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi var síðast tekinn mór fyrir Káranes í Laxárneslandi um 1960 til að reykja kjöt. Mórinn á þessu svæði var djúpt og voru grafirnar allt að 3 m djúpar. Mórinn var móbrunn og fingerður með litlum trjáleifum.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Káranes svör við sp, 1-2

GK-322:027 *Vörðuholt* varða óþekkt

64° 19.995N 21° 36.069V

"Fagurhóll er hóll alveg við ána, beint á móti Káranesi. Upp með Bugðu er annar hóll, Vörðuholt, og með ánni er Vörðuholtseyri," segir í örnefnaskrá. Lítil vörðuhruga er á suðvesturenda Vörðuholts um 760 m vestan við Káranes 320:001 og um 1,3 km austan við Laxárnes 001, fast norðan við Bugðu. Vörðuholt er mosagróið klettabelti sem snýr norðaustur-suðvestur frá Laxá í suðvestri í átt að Ármótum í norðaustri. Varðan er grjóthlaðin. Hleðslur vörðunnar eru útflattar og mjög grasi- og mosagrónar. Flatarmál hrúgunnar er 0,5x1 m og hæð hennar er um 0,3 m. Hlutverk óþekkt.

Leiðar af vörðu á Vörðuholti GK-322:027, horft til

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Laxárnes, 4

GK-322:028 *Copelandsvegur* vegur leið

64° 20.228N 21° 36.837V

Samkvæmt Pétri Lárussyni bónda í Káranesi lét eigandi Laxárness, danskur fiskkaupmaður að nafni Copeland, hlaða upp veg í gegn um Laxárnesflóana um eða eftir 1915 að mestu eftir Langholti endilöngu um 1 km suðaustan við bæ 001. Flóarnir eru mjög víðáttumiklar og flatlendar mýrar. Þær eru deigar, þýfðar og mjög grasigrónar. Í flóunum eru nokkur aflöng klappar- og malarholt sem flest liggja norðaustur-suðvestur. Samkvæmt Pétri Lárussyni var Copelandsvegur hlaðinn upp um svipað leyti og áveita 014 eða 1915-1920. Vegurinn var torfhlaðinn en mól var einnig borin ofan í mýrina. Vegurinn sést enn (2010) og er 2-4 m á breidd, en 0,2-0,4 m að hæð og er um 3 km frá Grafarnefi við Hvalfjörð uppá Meðalfellsveg 461 Vegurinn lá í suðaustur frá Grafarnefi, þar sem áætlunarbátar lögðu stundum að (009), beint upp á Ásana fram hjá Félagsgarði að norðaustanverðu. Af Ásunum liggur hann út í mýrina áfram með smá sveigju í suðaustur yfir að Mjóeyrarholti. Vegurinn beygir þar upp á holtið í suðvestur og liggur um 200 m í suðvestur áður en hann beygir aftur út í mýrina í vestur yfir að Litla Skrokkhól. Norðvestan við hólinn beygir vegurinn í suðvestur og heldur áfram í suðvestur á Stóra-Skrokkhól og Langholti að Meðalfellsvegi. Vegurinn lá

Copelandsvegur GK-322:028, horft til norðurs

framhjá Flóakoti 010 að suðaustanverðu. Vegurinn hefur trúlega verið notaður m.a. til að flytja hey úr flóunum og áleiðis til Reykjavíkur.

Hættumat: engin hætta

GK-322:029 náma mógrafir 64° 20.245N 21° 37.368V
"Heima við bæ, norðan Norðurness, er svonefndur Húsavogur, og mýrin þaðan út að Laxárósi er nefnd Laxárnesmýri. Við Húsavoginn er Grafarnef. Þar voru miklar grafir," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt Péttri Lárussyni bónda í Káranesi voru mógrafir meðfram strönd Hvalfjarðar fast suðaustan við Húsavog og um 260 m norðaustan við bæ 001. Á þessu svæði er mjög þýfður og grasigróinn mói. Þurrlendi. Mógrafarsvæðið er um 200 x 100 m stórt og snýr norðaustur-suðvestur. Svæðið virðist sundurgrafið en erfitt er að sjá grafirnar þar sem svæðið er á kafi í háu grasi. Grafirnar sem sjást hafa ekki verið notaðar í langan tíma. Bakkar þeirra eru samfallnir, aflíðandi og vel grónir. Þær dýpstu eru um 1 m.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Laxárnes, 2

GK-322:030 Nýivegur vegur leið 64° 20.058N 21° 37.913V
Á örnefnateikningu af Laxárneslandi er merktur Nýivegur um 300 m suðvestan við bæ 001 og um 20 m suðvestan við vörslugarð 008. Nýivegur liggur frá Þvottavaði GK-323:021 og er hann yngra framhald af gamla þjóðveginum sem lá um vaðið (sjá einnig traðir 013 og Gamlivegur 025). Á þessu svæði er grýtt grasi-, mosa- og lúpínugróin brekka vestan undir hárri klettabungu sem kallast Arnarþúfa. Brekkunni hallar í 5-20° í VNV. Aðeins neðar er mjög brött lúpínugróin og grýtt brekka sem hallar í um 10-20° til suðvesturs niður að Skorá. Vegurinn er að hluta horfinn í lúpínur. Slóðinn er mjög óljós en hann liggur upp frá Þvottavaði (GK-323:021) í ASA upp brekkurnar meðfram Arnarþúfu og þaðan í austur upp á núverandi Hvalfjarðarveg rétt sunnan við fjárhústóft 004. Vegurinn er 3-4 m á breidd og um 400 m langur frá Þvottavaði að þjóðvegi. Samkvæmt örnefnaskrá Blönduholts lá gamla þjóðleiðin um Þvottavað fram undir miðja 20.öld.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Teikning - Laxárnes, Ö-Blönduholt, 4

GK-322:031 heimild um laxveiði 64° 20.462N 21° 36.116V
Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá árinu 1705 segir svo frá: "Laxveiði er góð með steingildrum og torfverki, erfið nokkuð en gagnsöm oftlega." Nákvæm staðsetning er óþekkt en Pétur Lárusson bóndi í Káranesi telur líklegast að hér sé verið að tala um Laxána neðan við Laxfoss um 1,3 km norðaustan við bæ 001. Á þessum slóðum er Laxá um 50 m breið en frekar grunn og straumlítill. Trúlega ekki stígvélafer. Bakkar Laxár eru grasi- og mosagrónir, 0,2-2 m háir og aflíðandi. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: JÁM III, 397

GK-322:032 heimild um kálgarð 64° 20.146N 21° 37.611V
Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður fast sunnan við bæ 001 og um 5 m VNV við útihús 003. Á þessu svæði er slétt malarplan, gamalt timburhús og umfangsmikil steinsteypt útihús með bárujárnsþaki. Ekkert sést til fornleifa.

Samkvæmt túnakorti var garðurinn um 24x10 m stór og snéri VNV-ASA.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-322:033 heimild um kálgarð 64° 20.136N 21° 37.591V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður fast sunnan við útihús 003. Á þessu svæði er slétt malarplan, gamalt timburhús og umfangsmikil steinsteypt útihús með bárujárnsþaki. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var garðurinn um 22 x 16 m stór og snéri VNV-ASA. Svo virðist sem heimreið 024 hafi legið að útihúsi 003 úr suðaustri inn á milli kálgarða 033 og 034.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-322:034 heimild um kálgarð 64° 20.143N 21° 37.576V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður fast austan við nyrðri enda útihúss 003 og að um 5 m norðan við kálgarð 033. Á þessu svæði er slétt malarplan, gamalt timburhús og umfangsmikil steinsteypt útihús með bárujárnsþaki. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var garðurinn um 20 x 10 m stór og snéri VNV-ASA. Svo virðist sem heimreið 024 hafi legið að útihúsi 003 úr suðaustri inn á milli kálgarða 033 og 034.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-322:035 heimild um kálgarð 64° 20.157N 21° 37.643V

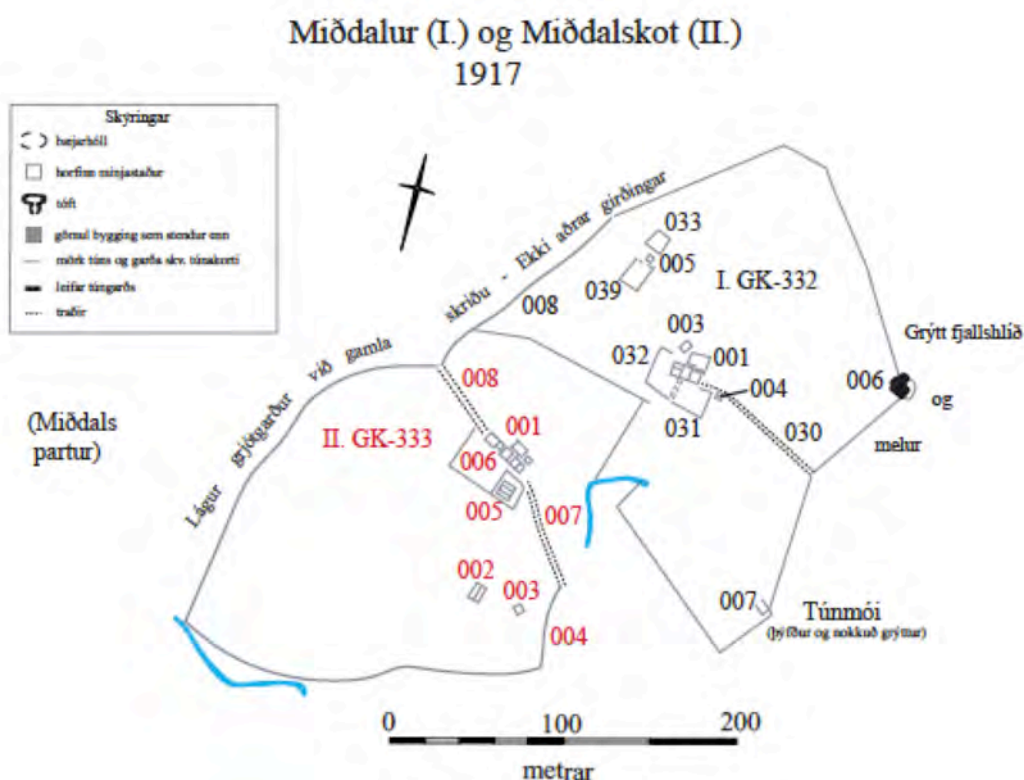
Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður fast vestan við bæ 001 og kálgarð 032. Malarplan er fast VSV við standandi útihús 2010. Á þessu svæði er slétt malarplan, gamalt timburhús og umfangsmikil steinsteypt útihús með bárujárnsþaki. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var garðurinn um 20 x 20 m stór. Punktalína milli kálgarða 032 og 035 gefur trúlega til kynna að hægt var að ganga úr suðri að bæ 001 milli kálgarðanna.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-332 Mýdalur

40 hdr 1705. Í Jarðabókinni frá 1705 er jörðin samanlagt metin á 40 hdr en henni var skipt í fjögur býli, þrír aðgreindir bæjir sem standa þó allir saman og heita allir Mýdalur [001]. Fjórða býlið stendur á túninu og er nefnt Miðdalskot GK-333:001. Einnig er getið um eyðihjáleigu GK-332:012 á bænum sem ekki er vitað hvar var. JÁM III, 385-389. Kirkjunnar 002 í Mýdal er fyrst getið í máldaga Saurbæjarkirkju frá um 1220: "[í Saurbæ] liggja tiundir til millum blikdals ar. Oc ælifsdals ar. Nema af eyri. Oc vr myrdal. Ef þar bua landeigendr. Þa sculu þeir taka sina tiund heima oc hiona sinna allra. En ef leiglendingar bua þar eða hiabuðar menn. Þa scal j saurbæ þeirra tiund gialldaz oc hiona þeirra. Ef þav giora skiptingar tiund." DI I 402. Varðveist hefur máldagi kirkjunnar frá því um haustið 1269: "Mariu kirkia j mydal a .x. Hundrard j lande og ku eina." DI II, 64. Kirkjunnar er enn getið í máldaga Saurbæjarkirkju frá um 1315: "[til Saurbæjar] liggja tijundir til millum blikdalzär oc eilyfsdalzar nema af eyri og yr mydal ef þar bua landeigenndur. Skulu þeir taka heima

Túnakort Miðdals GK-332 og Miðdalskots GK-333 frá árinu 1917

tijund sijna oc allra hiona sinna. Enn ef leiglenndijngar bua þar eða hiabudamenn þa skal j saurbæ gialldast tijunnd þeirra oc hiona þeirra. Ef þau giora skiptijnngar tijunnd" DI III, 32. Í máldaga kirkjunnar frá um 1367 segir að krikjan eigi: "xc j lande og viij ær," DI III, 219. Í máldaga Saurbæjarkirkju frá um 1379 segir: "[til Saurbæjar] liggur tijund til millum blikdalzär og dalzär nema af eyri og mydal," DI III, 342. 1397: Kirkjan nefnd í máldaga Saurbæjarkirkju, DI IV, 114-115. 1397: "a xc j landi þar skal syngia annan hvern dag helgann oc hinn fiorda hvern ottusong. Xvij aurar skulu lvkast j tijdaoffur og skal heima takst tiund Heimamanna.lysa skal fyrer loghelga messudaga svo Mariumesso vns lydur." DI IV, 115. 1468: Landamerkjabréf milli Eilífsdals og Mýdals. DI V, 516. [1491-1518]: Mydals kirkiu maldagi. Mariu kirkia j Mydal aa .x.c j heimalandi og viij ær en Jon Palsson lagdi til suo .iiij. Kugilldi voru." DI VII, 54. Jörðin átti uppsátursítak í landi Mela nálægt Kiðafellsárós. Konungur átti 6 hdr af

jörðinni sem var árið 1847 metin á 36 hdr. JJ, 100. "Mýrdalskot [GK-333:001] er fyrst nefnt 1802, en áður hlýtur það að vera talið með undir höfuðjörðunni, sem með Mýrdals parti [GK-332:037] var talin 40 h. Öll (A.M.) og parturinn þarí útaf fyrir sig 6 h., með 36 al. 1sk. 1 kúg. ... Annars segir þar, að eyðijörðin "Efri-Mýdalur" [GK-332:009] sé yrkt bæði frá Mýdal og Mýdalskoti." JJnm, 100. Jörðin heitir nú Miðdalur GK-332:001. Mýdalskot (GK-333) hjáleiga, lögð undir Mýdal. HÞ telur Mýdalsnafnið réttast: HÞ:"Rannsókn og leiðrjettingar á nokkrum bæjanöfnum á Íslandi" Árbók fornleifafélagsins 1923, 34. 1705: "Tún, engjar og hagar eru sífeldum skriðum undir orpnar, sem árlega spilla, og er jafnan fyrir því hætt, jafnvel heygörðum og fjósum þeirra Sölmundar og Guðlaugs. ... Engjar eru annars litlar mjög, snöggvar og grýttar. Landþröng er mikil. Hætt er fyrir snjóflóðum og foruðum." JÁM III, 388. 1917: Tún 3,3 teigar, garðar 550m². Mestallt tún á Miðdal er slétt.

GK-332:001 *Mýdalur* bæjarhóll bústaður 64° 17.778N 21° 43.044V
Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín er Miðdalur metinn á 40 hdr árið 1705. Þar segir m.a.: "Jörðin er afdeild í fjögur býli, þrjú af þeim, sem þó eru þrír aðgreindir bæir, standa öll til samans og kallast öll heimajarðar nafninu; fjórða stendur í túninu góðan snert frá hinum, og er kallað Mýdalskot [333:001]."

Gamli bærinn í Miðdal sem merktur er inn á túnakort frá 1917 stóð 10-15 m norðan við íbúðarhúsið sem byggt var árið 1921 sem stendur enn sem hluti af fjósi og um 30 m ASA við núverandi íbúðarhús í Miðdal sem byggt var á seinni hluta 20.aldar. Bærinn stóð um 5 m austan við íbúðarhúsið frá 1921 þar sem hlaðan stendur núna. Nákvæm staðsetning bæjanna sem stóðu þétt saman samkvæmt Jarðabók Árna og

Bæjarstæði Miðdals GK-332:001, horft til VNV

Páls er óþekkt en líklegast hafa þeir staðið á svipuðum stað og bærinn sem sýndur er á túnakorti frá 1917. Á þessu svæði er nýtt hátækni fjós, hlaða og sléttað malarplan. Í bókinni Ljósmyndir I eftir Halldór Jónsson segir m.a.: "Þegar Guðmundur Brynjólfsson kemur að Miðdal [1921], kaupir hann jörðina og einnig Miðdalskot fyrir kr. 7000,00 og fylgdu kaupunum sex ær og ein kýr. Á báðum býlum var eiginlega allt í rústum og öll hús að kalla mátti komin að falli. ... Hann reisti allstórt íbúðarhús úr steinsteypu með áfastri steinsteyptri heghlöðu og tveim litlum votheysgryfjum steypum, fjós yfir tuttugu gripi og áburðarkjallara undir fjósinu, ennfremur byggði hann litla fjárhúshlöðu og aðra hlöðu rjett við bæjarhúsin, en þessar hlöður og tilheyrandi gripahús byggði hann með veggjum úr torfi og grjóti með járnþökum." Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var svæðið sem bærinn og aðrar tengdar byggingar og garðar stóðu á um 50x40 m stórt og snéri VNV-ASA. Ekkert sést til bæjarhóls vegna framkvæmda á 20. öld. Ekki er þó útilokað að einhverjar mannvistarleifar leynist enn undir sverði VNV við núverandi útihús og undir þeim eldri sem byggð voru um eða eftir 1921 norðarlega á bæjarstæðinu.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar
Heimildir: JÁM III, 385

GK-332:002 heimild um hálfkirkja

64° 17.830N 21° 42.976V

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá árinu 1705 segir: "Hjer hefur áður hálfkirkja verið, og er hún aflögð fyrir löngu, so sjötigir menn minnst valla að húsið var uppi, og þó voru tíðir löngu fyr aflagðar." Í örnefnaskrá segir: "Brekka beint upp af bæ heitir Kirkjubrekka." Í viðbótum við örnefnaskrá segir einnig: "Kirkjubrekka: Eitt sinn var kirkja í Miðdal. Ef til vill hefur hún staðið undir þessari brekku. Ekki er vitað um grafreiti í Miðdal, nema að einn maður er jarðaður í þessari brekku. Grímur man eftir þúfu sem sagt var leiði þessa manns." Nákvæm staðsetning hálfkirkjunnar og leiðisins er óþekkt en líklegast var kirkjan heima við bæ 001. Kirkjubrekka er um 100 m NNA við bæjarstæði 001 og þó nokkuð ofarlega í hlíðinni ofan við bæ 001 svo ekki er líklegt að brekkan tengist kirkjunni beint þó sjálfst örnefnið tengist henni óneitanlega. Kirkjubrekka er vel grasigróin, nokkuð slétt og hallar í 5-20° til suðvestur. MÝ(R)DALUR Á KJALARNESI (K) - Maríu (SAURBÆJARÞING) - HÁLFKIRKJA [um 1220]: "[í Saurbæ] liggja tiundir til millum blikdals ar. Oc æilífsdals ar. Nema af eyri. Oc vr myrdal. Ef þar bua landeigendr. Þa sculu þeir taka sina tiund heima oc hiona sinna allra. En ef leiglendingar bua þar eða hiabuðar menn. Þa scal j saurbæ þeirra tiund gialldaz oc hiona þeirra. Ef þav giora skiptingar tiund,". Máld DI I 402 [Saurbæjar]. [haustið 1269]: "Mariu kirkia j mydal a .x. Hundrard j lande og ku eina. Þar skal syngia annan hvern dag loghelgan. Ok enn fiorda hvern ottv song og kavpa .xviij. Avrum ad presti ur savrbæ og skal heima týund allra heima manna Lysa skal fyrer loghelga daga fra mariv messv. Vnz lidr paska vikv,". Máld DI II 64. [1315]: "[til Saurbæjar] liggja tijundir til millum blikdalzär oc eilyfsdalzar nema af eyri og yr mydal ef þar bua landeigenndur. Skulu þeir taka heima tijund sijna oc allra hiona sinna. Enn ef leiglenndijngar bua þar eda hiabudamenn þa skal j saurbæ gialldast tijunnd þeirra oc hiona þeirra. Ef þau giora skiptijnngar tijunnd,". Máld DI III 32 [Saurbæjar]. [1367]: "xlvj. Mariukirkia j Mydal a xc j lande og viij ær. Les Vilchinsbok. Vtann hier stendur suo. Skal lukazt atian aurar j tijdaoffur preste j Saurbæ. Annad ber saman,". Hítardalsbók DI III 219. [1379]: "[til Saurbæjar] liggur tijund til millum blikdalzär og dalzär nema af eyri og mydal ef þar bua landeigendur. Þa skulu þeir taka sina tijund heima og allra hiona sinna,". Máld DI III 342, Máld DI IX 17 [Saurbæjar]. 1397: [sbr [1379]]; Máld DI IV 114-115 [Saurbæjar]. 1397: "a xc j landi. Þar skal syngia annan hvern dag helgann oc hinn fiorda hvern ottusong. Xvij aurar skulu lvkast j tijdaoffur og skal heima takst tiund Heimamanna. Lysa skal fyrer loghelga messudaga svo Mariumesso vns lydur,". Máld DI IV 115. [1491-1518]: "Mydals kirkiu maldagi. Maríu kirkia j Mydal aa .x.c j heimalandi og viij ær en Jon Palsson lagdi til suo .iiij. Kugilldi voru. Þar skal syngia annan huern dag helgan og hinn fiorda huern ottusaung. Xvij avrar skulu lukast j tidaoffur og skal heima tkast tiund heimamanna. Lysa skal fyrir laughelga messudaga,". Máld DI VII, 54 [AM 238 4to, bl. 133 (Bessastaðabók)]. 1575: Gíslamáldagi. "Hálfkirkian i Mijdal.ä xc.i heimalande. Jtem iiij mälñijtu kugilldj. Jtem lijtcl klucka. Jördenn xxxc. Lausagötz xxxjc." DI XV, 634. {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. Bl. 63, 64}. Heimild óljós. Í Kirkjubrekku eru tvær þústir 038A og 038B og óljósar leifar, hugsanlega garður 038C. Ólíklegt er þó að umræddar leifar séu af hálfkirkjunni enda staðsetningin ólíkleg vegna mikils halla í brekkunni og fjarlægðar frá bæjarstæði 001.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: JÁM III, 389; Ö-Miðdalur, 6; Ö-viðbætur, 2; DI I, 402; DI II, 64; DI III, 32; DI III, 219; DI III, 342; DI IX, 17; DI IV, 114-115; DI IV 115; DI VII, 54; AM 263 fol. bl. 63, 64, DI XV, 634

GK-332:003 hleðsla útihús

64° 17.787N 21° 43.048V

Samkvæmt túnakorti frá 1917 var útihús um 5 m norðvestan við bæ 001. Á gamalli ljósmynd í eigu Guðmundar Davíðssonar bónda í Miðdal sem tekin er eftir 1921 þegar að steinsteypt íbúðarhús hafði verið reist á bæjarhólnum sést umrætt útihús sem þá var enn uppistandandi, rétt NNV við íbúðarhúsið. Á þessu svæði er sléttað malarplan og grasigróin brekka sem hallar í um 5-10° til suðvestur. Við fyrstu sýn eru engin ummerki um fornleifar á þessu svæði merkjanlegar. Þegar betur er að gáð má sjá langa og mjóa steinaröð rétt á yfirborði um 10 m norðvestan við norðurhorn hlöðunnar. Steinaröðin er um 4 m á lengd, 0,2-0,3 m á breidd og snýr norðaustur-suðvestur. Hún gæti hugsanlega verið leifar af þessu horfna útihúsi. Ekki er óhugsandi að frekari leifar leynist undir sverði. Á ljósmyndinni sést greinilega að húsið er lítill tvískiptur grjót- og torfhlaðinn kofi. Kofinn var með timburpiljum og bárujárnsþaki sem gengið var inn í að norðvestan. Efra húsið var undir burst á meðan slétt en skáhallt skúrþak var yfir því neðra. Á ljósmyndinni sjást hænur á vappi við húsið og ekki er óhugsandi að hluti af því hafi verið notað sem hænsnakofi á þessum tíma.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar**Heimildir:** Túnakort 1917**GK-332:004** heimild um útihús

64° 17.771N 21° 43.011V

Samkvæmt túnakorti frá 1917 var lítið útihús um 20 m ASA við bæ 001. Húsið var um 5 m austan við norðausturhorn kálgarðs 031 og fast sunnan við heimreið 030. Á þessu svæði er stórt hátækniþjós, gömul steinsteypt útihús og malarplan. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var útihúsið lítið eða um 4x4 m stórt.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar**Heimildir:** Túnakort 1917**GK-332:005** heimild um útihús

64° 17.813N 21° 43.078V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús í heimatúni, um 70 m norðvestan við bæ 001 mitt á milli kálgarðs 033 og mannvirkis 039. Á þessu svæði er gróðurhús úr plasti og trjálundur. Fast suðvestan við húsið er slétt grasflöt sem hallar í um 5° til suðvesturs. Fast ofan og norðaustan við það er nýlegur kálgarður. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var útihúsið lítið eða um 4x4 m að stærð. Um 2 m sunnan við húsið var tóft eða hólfi 039 og um 4 m norðan við það var kálgarður 033.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar**Heimildir:** Túnakort 1917**GK-332:006** tóft fjárhús

64° 17.778N 21° 42.892V

Inn á túnakort frá 1917 er merkt tvískipt útihús um 120 m ANA við bæ 001, í útjaðri heimatúns. Tóftir húsanna sjást enn um 155 m austan við núverandi íbúðarhús. Samkvæmt Guðmundi Davíðssyni bónda í Miðdal voru húsin sauðahús. Fjárhúsin eru í grasigróinni og grýttri brekku sem hallar í 10-20° til suðvesturs. Fjárhús 006 eru þrískipt, um 12 x 11 m stór og snúa norðaustur-suðvestur. Veggir tóftarinnar eru nokkuð signir, 1-2 m á breidd og 0,5-1,5 m á hæð. Í veggjum sjást 2-5 umför af hleðslu. Gengið var inn í tóftina að suðvestan. Hólf A er stærst, um 10 x 1 m á breidd að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Nýleg 0,5 m breið, léleg hleðsla virðist vera fyrir hólfinu þar sem gengið var inn en áður hefur hugsanlega verið gengið inn um timburgafl. Hólf B er um 2,5 m suðaustan við hólfi A í suðvesturenda tóftar. Það er um 3 x 2,5 m að innanmáli og snýr einnig norðaustur-suðvestur. Um 2 m þykkur veggur er

suðvestan við hólfið. Hugsanlega hefur verið gengið um dyr á þessum vegg en það er óljóst vegna hruns. Fast norðvestan undir tóftinni í svipaðri línu og hólfi B að suðaustanverðu er um 0,5 m djúp dæld sem er um 1,5 x 1 m að innanmáli og snýr eins og hólfi A og B. Umhverfis dældina eru ójósar hrúgur sem gætu verið leifar af veggjum.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

Fjárhústóft GK-332:006, horft til suðurs

GK-332:007 heimild um útihús

64° 17.705N 21° 42.971V

Samkvæmt túnakorti frá 1917 var útihús eða rétt um 140 m suðaustan við bæ 001 og um 150 m SSV við fjárhús 006. Á þessu svæði er malarplan fast suðvestan við nýlegt bárujárnsklætt fjárhús. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-332:008 heimild um túngarð

64° 17.822N 21° 43.109V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var túngarður í norðvesturjaðri heimatúns, um 90 m norðvestan við bæ 001 og um 35 m vestan og suðvestan við útihús 005. Á túnakorti segir um þennan túngarð: "Lágur grjótgarður við gamla skriðu. Ekki aðrar girðingar." Á þessu svæði er grasigróin brekka sem hallar í 5-10° til VSV og vírgirðing. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var túngarðurinn um 130 m að lengd og lá norðaustur-suðvestur meðfram norðvesturjaðri heimatúns Miðdals 001. Að suðvestan endaði túngarðurinn við vegslóða GK-333:008. Sunnan við vegslóðann tók túngarður GK-333:004 við.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-332:009 *Efri-Mýdalur* bæjarstæði býli

Í Jarðatali Johnsen frá árinu 1847 segir í neðanmálsgrein: "Annars segir þar, að eyðijörðin "Efri-Mýdalur" sé yrkt bæði frá Mýdal og Mýdalskoti." Efri-Miðdals er

ekki getið með þessu nafni í öðrum heimildum, hvorki í Jarðabók Árna og Páls frá 1705 eða í yngri heimildum og hefur því hugsanlega aðeins verið í byggð um stutt skeið. Þó er talað um í Jarðabók Árna og Páls að Miðdalsjörðinni sé skipt í fjögur býli og að þrír aðskildir bæir séu allir á svipuðum stað. Ekki er ólíklegt að Efri-Mýdalur hafi verið einn að þessum bæjum. Ekkert er lengur vitað um hvar eyðibýlið stóð og hvorki eru þekkt örnefni sem gætu gefið vísbendingar um staðsetninguna né heldur eru rústir innan Miðdals sem gætu bent til bústaðar. Ekkert sést til fornleifa.

Heimildir: JJnm, 100; JÁM III, 385; Kjósarmenn, 336-352

GK-332:010 heimild um fjós

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá árinu 1705 segir m.a.: "Tún, engjar og hagar eru sífeldum skriðum undir orpnar, sem árlega spilla, og er jafnan fyrir því hætt, jafnvel heygörðum [011] og fjósum þeirra Sölmundar og Guðlaugs. [...]. Engjar eru annars litlar mjög, snöggvar og grýttar. Landþröng er mikil. Hætt er fyrir snjóflóðum og foruðum." Nákvæm staðsetning fjósanna sem getið er í lýsingu Árna og Páls er óþekkt en ekki er útilokað að mannvirki þessi hafi hugsanlega verið öðru hvoru megin við bæjargilið undir Fjóshamri norðvestan við bæ t.d. þar sem þúst 017 og hrútakofi 018 eru í dag (2010). Einnig er hugsanlegt að eitthvað leynist undir sverði í þúst 013 sem er rétt um 20-30 m austan við bæjargilið. Ekkert sést til fornleifa.

Heimildir: JÁM III, 388

GK-332:011 heimild um heygarð

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá árinu 1705 segir m.a.: "Tún, engjar og hagar eru sífeldum skriðum undir orpnar, sem árlega spilla, og er jafnan fyrir því hætt, jafnvel heygörðum og fjósum [010] þeirra Sölmundar og Guðlaugs. [...]. Engjar eru annars litlar mjög, snöggvar og grýttar. Landþröng er mikil. Hætt er fyrir snjóflóðum og foruðum." Nákvæm staðsetning heygarðsins sem getið er í lýsingunni hér að ofan er óþekkt en ekki er útilokað að mannvirki þessi hafi hugsanlega verið öðru hvoru megin við bæjargilið undir Fjóshamri norðvestan við bæ t.d. þar sem þúst 017 og hrútakofi 018 eru í dag (2010). Einnig er hugsanlegt að eitthvað leynist undir sverði í þúst 013 sem er rétt um 20-30 m austan við bæjargilið. Ekkert sést til fornleifa.

Heimildir: JÁM III, 388

GK-332:012 bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá árinu 1705 segir m.a.: "Hjáleiga hefur af þessari jörðu byggð verið til forna, eyðilögð fyrir allra þeirra manna minni, sem nú eru á lífi. Vita menn ekki hvað þar hafi afgjald verið, og ekki hvað hjáleigan hefur fódrað. Nú eru í hjáleigustæðinu stekkir tveir af hálfri jörðunni,". Nákvæm staðsetning þessarar hjáleigu er óþekkt og Guðmundur Davíðsson bóndi í Miðdal kannaðist ekki við tvo stekki á sama stað neins staðar á landareigninni. Ekki er þó útilokað að hér sé um að ræða sama svæði og nú kallast Laufastekkur 014 í fjallshlíðinni rétt austan við landamerkin milli Morastaða GK-331 og Miðdals GK-332. Þó gæti hún einnig allt eins hafa verið á svipuðum stað og Efri-Mýdalur 009 eða Melbær 037. Ekkert sést til fornleifa.

Heimildir: JÁM III, 389

GK-332:013 þúst óþekkt
Grasigróin þúst er um 60 m norðan við núverandi íbúðarhús í Miðdal sem byggt var á seinni hluta 20.aldar og um 90 m NNV við gamla bæjarstæði 001. Þústin er í grasi gróinni brekku sem hallar í 5-10° til suðvesturs. Hóllinn er um 22 x 16 m stór, 1-3 m á hæð og snýr norðvestur-suðaustur. Búið er að slétta úr bláenda hólsins að suðaustan vegna varnargarðs. Hóllinn er grasigróinn, aflangur og ávalur en engin ummerki um fornleifar sjást á yfirborði. Ekki er þó ólíklegt að fornleifar leynist þar undir sverði af lögun hans og útliti að dæma. Hugsanlegt er að undir sverði leynist annað þeirra fjósa sem nefnd eru í Jarðabók Árna og Páls sem skráð voru undir númeri 010.

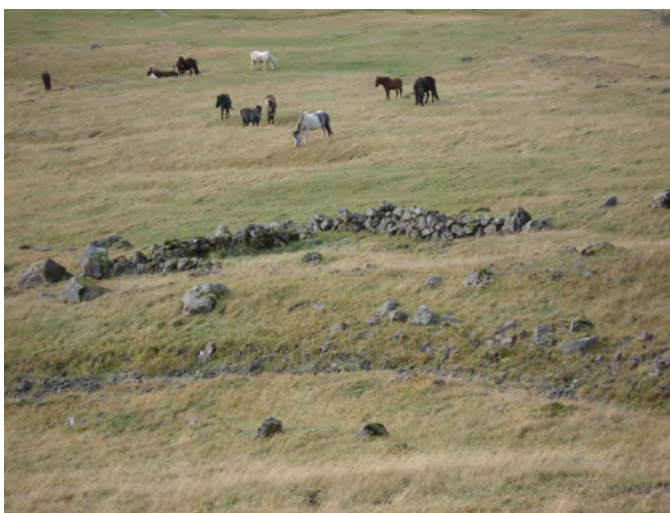
64° 17.821N 21° 43.087V

Þúst GK332:013, horft til austurs

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-332:014 *Laufastekkur* tóft stekkur 64° 18.062N 21° 44.219V
"Uppaf mýrinni [Markmýri] eru klettur, en austur af henni er allmikið svæði, sem heitir Laufastekkur. En neðar með ánni, neðan við mýrina, heitir Laufastekkseyri. Í Laufastekknunum utarlega er gömul rétt," segir í örnefnaskrá. Laufastekkur/rétt er stutt austan við Markmýri, við landamerkin milli Morastaða GK-331 og Miðdals. Réttin er um 1 km norðvestan við bæ 001 og um 300 m NNV við beitarhús 016. Á þessu svæði er grýtt en þó nokkuð sléttlend brekka sem hallar í 10-20° til SSV. Brekkan er mosa- og grasigróin. Í bókinni *Ljósmyndir I* eftir Halldór Jónsson kemur fram að fráfarum í Miðdal var hætt um 1930. Réttin er einföld, þríhyrnd og 15-16 m á hvern kant. Veggir hennar eru grjóthlaðnir, 1-2 m á breidd og 0,2-1 m á hæð. Allt að 4 umförf af hleðslu eru sjáanleg í veggjunum. Hleðslur eru teknar að siga nokkuð. Innanmál tóftarinnar er um 10 x 2-6 og botn hennar er grasigróinn. Grjótið í réttinni er mosagróið. Gengið er inn við vesturhornið á suðvesturhlið um 1-3 m breiðan inngang. Horn réttarinnar vísa í norður, ASA og VSV. Fast upp við austurhorn réttarinnar eru 2-3 stórir steinar og hrúgur af minna grjóti. Um 5 m austan við hornið var líklega áður hólfi eða stekkur. Í mosa- og grasigróinni brekkunni er greinileg um 1 m breidd og <0,3 m há röð af sokknunum grjóthnullungum

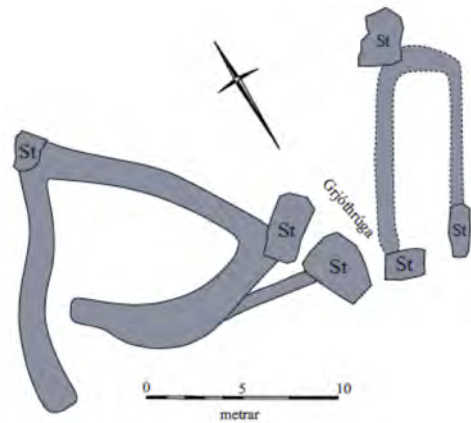

Laufastekkur GK-332:014, vestara hólfi, horft til VSV

sem mynda um 10 m langt og 3 m breitt ferkantað hól sem snýr norðaustur-suðvestur. Gengið var inn að suðvestan. Útlit er fyrir að þessir veggir hafi verið rændir þegar réttin var byggð.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Miðdalur, 2; HJ: Ljósmyndir I, 94

Eystra hól Laufastekkar, horft til norðausturs, og teikning af báðum hólum

GK-332:015 tóft beitarhús

"Austur af Miðhjalla í miðjum hliðum er hjalli, sem heitir Lambhúsahjalli," segir í örnefnaskrá. Lambhúsahjalli er það hátt uppi í fjallshlið Sandfells að engar líkur eru á því að beitarhús hafi verið á honum. Beitarhústóftin sem örnefnin eru dregin af eru hins vegar við rætur Sandfells undir hjöllunum um 750 m VNV við bæ 001 og um 125 m austan við þúst 016. Á þessu svæði er grasigróin, smápýfð brekka sem hallar í 5-10° til suðvestur. Fast norðvestan við tóftina er deig mýri og um 3 m SSV við hana er há og brött grasigróin brekka sem hallar í 45° til SSV. Beitarhúsin eru sigin og ógreinileg. Þau eru tvískipt, um 16 x 6-8 m stór og snúa norðaustur-suðvestur. Veggir þess eru 0,2-0,4 m á hæð og grasigrónir. Aðeins glittir í 1-2 grjóthleðslur innan í hólfi A. Hólf A er ógreinilegt en það hefur trúlega verið um 10 x 2 m að innanmáli og hefur snúið norðaustur-suðvestur. Gengið var inn í hólfið á suðvesturhlið. Hólf B er norðaustan við hólfið A, um 3 x 2 m að innanmáli og snýr norðvestur-suðaustur. B var líklega hlaða. Líklegast hefur verið gengið inn í hólfið B úr hólfi A en vegna þess hversu signir veggirnir eru sést opið ekki lengur.

64° 17.909N 21° 43.927V

Beitarhús GK-332:015

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Miðdalur, 2

GK-332:016 tóft beitarhús

64° 17.910N 21° 44.082V

"Neðar og heldur utar [en 015] eru Fjárhúsbörð," segir í örnefnaskrá. Beitarhúsatóft er um 870 m VNV við bæ 001, um 125 m vestan við beitarhús 015 og 30-50 m norðaustan við Miðdalsá. Á þessu svæði er grasigróið smápýft flatlendi á norðurbakka Miðdalsár sem hallar í 2-5° til suðvestur. Fast suðvestan við tóftina er stórt rofabarð. Tóftin er tvískipt og egglega, um 14 x 10 m stór og snýr norðaustur-suðvestur. Hún er mjög illa farin þar sem veggir eru lítið annað en 2-4 m breiðar og 0,2-0,5 m háar þúfnahrúgur. Í tóftinni má enn greina tvö hólfi. Hólf A er um 5 x 1 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Um 2 m norðaustan við hólf A er hólf B. Hólf B er um 2 x 2 m að innanmáli og aðeins dýpra en hólf A. Í tóftinni glittir víða í hleðslugrjót en aðallega í innanverðu hólfi B. Líklegast er tóftin af beitarhúsum (A) og hlöðu (B). Ekki er hægt að segja til um það hvort beitarhús 016 er eldra eða yngra en 015 vegna þess hversu illa farið beitarhús 016 er.

Hættumat: hætta, vegna rofs

Heimildir: Ö-Miðdalur, 2

Beitarhús GK332:016, horft til suðvesturs

GK-332:017 Fjóshamar þúst útihús

64° 17.820N 21° 43.173V

"Klettur austar og ofan við Lambhúshjalla [sjá 015] heitir Fjóshamar," segir í örnefnaskrá. Þúst er undir Fjóshamri um 130 m norðvestan við bæ 001 og 10-20 m norðvestan við Bæjargil. Á þessu svæði er grasigróin brekka sem er suðvestan undir hamrinum og hallar í 5-20° til suðvesturs. Þústin virðist einföld og er mjög sigin en þó fremur stór og grasigróin. Hún er um 24 x 14 m stór og snýr norðaustur-suðvestur. Norðvesturveggur þústar er greinilegastur. Hann er 3-4 m á breidd, 0,5-1 m á hæð og víða glittir í grjóthleðslur í grasinu. Norðaustur- og suðausturveggir eru mjög signir og lítið annað en 0,2-0,5 m háar og um 6 m breiðar þústir. Gengið hefur verið inn í húsið að suðvestan en þar virðist hafa verið um 1,5 m breiður inngangur. Innanmál þústarinnar er skýrast suðvestast en þar er um 4 x 5 m stórt, skýrt hólf sem hefur mögulega náð a.m.k. 6 m lengra til norðausturs. Hlutverk þústarinnar er óþekkt en fjarlægð frá bæ og nálægð hennar við Fjóshamar gæti bent til að um fjós sé að ræða.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Miðdalur, 2

Útihústóft GK-332:017, horft til ANA

GK-332:018 tóft hrútakofi

64° 17.820N 21° 43.234V

Lítill tóft er á rústahól um 170 m VNV við bæ 001 og um 50 m vestan við þúst 017. Á þessu svæði er grasigróin brekka suðvestan undir Fjóshamri sem hallar í 5-20° til suðvesturs. Svæðinu hefur verið raskað vegna sumarbústaðar sem átti að rísa en var aldrei byggður. Svæðið sem

um ræðir er um 50 x 30 m stórt og snýr norðvestur-suðaustur. Tóft 018A er skýrust og samkvæmt Guðmundi Davíðssyni bónda í Miðdal var hún hrútakofi. Hrútakofinn er á svæðinu suðvestanverðu og frá dyrum kofans var horft niður að bæjarlæknum. Kofinn er um 6 x 6 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Gengið var inn að suðvestan. Innanmál tóftar er um 2x2 m. Veggir hennar eru um 2 m á

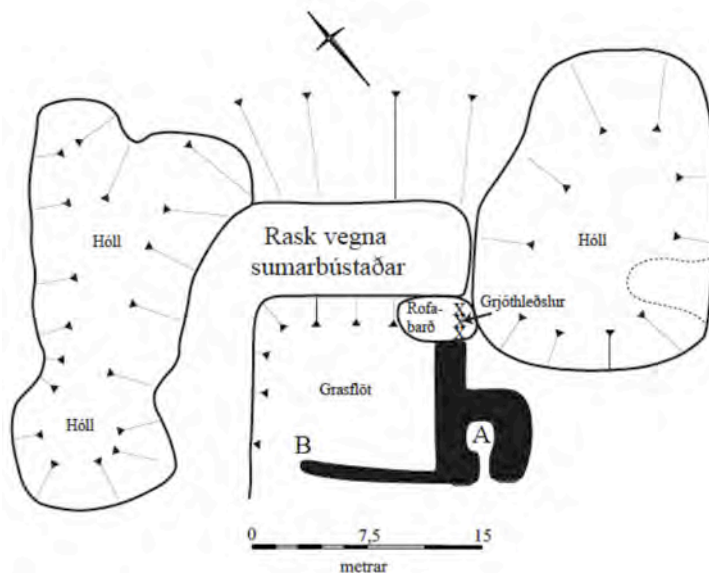

Hrútakofi GK-332:018, horft til vesturs

breidd, 0,2-1,2 m á hæð og eru grasigrónir. Hleðslugrjót er greinilegt norðvestan og suðvestan í tóftinni. Óljós, 2 m breiður garður virðist ganga í norðaustur upp brekkuna út frá norðurhorni kofans. Lítið rofabarð er á þessum garði um 3 m norðaustan við kofavegginn og í barðinu sjást greinilegar grjóthleðslur í garðinum suðaustanverðum. Út frá vesturhorni kofans liggur annað rofabarð en það er lítið annað en 9 m löng, <1m breið og 0,2-0,4 m há tota sem trúlega er ekki mjög gömul. Norðvestan við tóft A er slétt grasflöt (12x10 m að stærð) sem hallar í 5-10° til suðvesturs. Rask vegna sumarbústaðar er norðaustan og suðvestan við þessa flöt. Raskið er L-laga dæld sem er um 3 m á breidd og 0,5-1,5 m á dýpt. Dældin er nú grasigróin en hún virðist hafa verið grafin inn í brekkuna á milli tveggja hóla. Annar hóllinn er suðaustan við dældina og ANA við hrútakofann. Hann er um 21 x 15 m að stærð og 2-3 m hár. Hóllinn er ávalur

og grasigróinn. Ekki er ólíklegt að mannvistarleifar leynist undir sverði í honum þó engin greinileg ummerki séu um tóftir á honum. Fast norðvestan við dældina er annar hóll með tveimur ávölum toppum sem er um 26 x 10-15 m stór og 2-3 m á hæð og snýr einnig norðaustur-suðvestur. Hóllinn lítur út fyrir að vera að hluta uppmokstur upp úr dældinni en ekki er útilokað að mannvistarleifar kunni að leynast undir sverði.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Rústasvæði GK-332:018, hrútakofi neðst til hægri

GK-332:019 tóft útihús

64° 17.845N 21° 43.390V

Lítil niðurgrafin tóft er fast austan við lækjarsprænu sem fellur ofan af Lambhúshjalla. Tóftin er um 300 m VNV við bæ 001 og um 50 m NNA við lækinn sem rennur úr Bæjargili í Miðdalsá. Á þessu svæði er grasigróin, þýfð brekka sem hallar í 10° til SSV. Tóftin er hlaðin úr torfi og grjóti. Hún er tvískipt, um 8 x 4 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Norðausturhluti tóftarinnar er grafinn inn í brekkuna. Veggir hennar eru grasigrónir og hleðslur standa grónar. Í innanverðum veggjum sjást 1-5 umförf af hleðslu. Veggirnir eru 1-2 m á breidd og 0,5-1 m á hæð. Bæði hólfin eru um 2 x 1 m að innanmáli og snúa norðaustur-suðvestur. Hólf A er suðvestar en hólf B. Gengið var inn í tóft að suðvestanverðu, inn í hólf A en inngangur er fallinn saman. Óljós samansiginn gangur er greinanlegur í 1 m breidd veggnum milli hólfa A og B. Tóftin er líklega e.k. útihús.

Hættumat: engin hætta

Útihústóft GK-332:019, horft til suðvesturs

GK-332:020 *Tóftabali* örnefni óþekkt 64° 17.497N 21° 42.273V
"Vestur af Vindásmýri heitir Tóftarballi. Hann er um götuna [þjóðvegur 460] niður undan Vindásgili, slétt flöt," segir í örnefnaskrá. Örnefnið Tóftarballi gefur til kynna að tóft hafi einhvern tíman verið á þessu svæði. Nákvæm staðsetning hennar er óþekkt og engin mannvirki fundust á þessum slóðum. Balinn var neðan við Eyrarfjallsveg 460, um 800 m suðaustan við bæ 001. Á þessu svæði er malarvegur og sléttaður grasballi niður undan Vindásgili. Ekkert sést til fornleifa og Guðmundur Davíðsson bóndi í Miðdal kannaðist ekki við nein mannvirki á þessu svæði en þau gætu hafa verið sléttuð út eða horfið undir veg.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Miðdalur, 3

GK-332:021 *Húsadalur* örnefni óþekkt 64° 18.005N 21° 42.509V
"Ofan og austan við Fjóshamar og Kattartorfur er Húsadalur eða Húsadalir, sem eru beggja vegna við stóra gilið, sem er utan (vestan) við túnið. Þetta gil heitir Bæjargil ...," segir í örnefnaskrá. Húsadalur er í fjallinu ofan við Miðdal um 600 m norðaustan við bæ 001. Guðmundur Davíðsson bóndi í Miðdal kannaðist ekki við útihús í þessum dal og ekki fundust þau við vettvangsrannsókn. Húsadalur er um 200 m langur og 150 m breiður dalur sem snýr norðaustur-suðvestur meðfram suðausturbakka Bæjargils. Dalurinn er mýrlendur og mikið er um djúpar dular lækjarsprænur. Þýft graslendi og mosa- og lyngbreiður eru í botni dalsins og hlíðum. Ekkert sést til fornleifa. Ef hér voru einhvern tíman mannvirki eru þau horfin í þúfur og mýri. Líklegast er að dalurinn sé nefndur eftir bæjarhúsum 001 þar sem dalurinn er í fjallinu beint upp og norðaustur af þeim.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Miðdalur, 2-3

GK-332:022 heimild um leið 64° 17.681N 21° 43.005V
Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá árinu 1705 segir: "Kirkjuvegur lánur og erfður um vetur." Í örnefnaskrá segir svo: "Í mýrarjaðrinum norðanverðum er gata [núverandi þjóðvegur 460]; þar heitir Vaðmelur, þar sem farið var yfir Vindáslæk, en það er lækurinn sem kemur upp úr giliinu. Áður fyrr var farið eftir læknum, áður en hann kom í ána." Engin greinileg ummerki um gamlar götur eru á þessu svæði í dag (2010). Á þessu svæði eru þýft graslendi og mýrar, og sléttuð tún. Ekkert sést til fornleifa. Leiðin lá á milli Miðdals 001 og Eilífdals GK-334:001.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: JÁM III, 389; Ö-Miðdalur, 3

GK-332:023 *Vaðmelur* heimild um vað 64° 17.514N 21° 42.264V
"Í mýrarjaðrinum norðanverðum er gata; þar heitir Vaðmelur, þar sem farið var yfir Vindáslæk, en það er lækurinn sem kemur upp úr giliinu. Áður fyrr var farið eftir læknum, áður en hann kom í ána," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt heimildum var vaðið á Vindáslæk um 80 m suðaustan við bæ 001. Vaðið var líklega við munna Vindásgils (en þó er ekki útilokað að það gæti hafa verið neðar á læknum). Á þessu svæði er þjóðvegur 460 um Miðdal en Vindáslæk hefur verið beint um rör undir þjóðveg 460 og að afleggjara að sumarbústaðabyggð í Vindásgili. Á þessum slóðum er lækurinn um 1 m á breidd og stígvélafer. Bakkar hans eru grasigrónir. Lækurinn rennur út úr Vindásgili í suðvestur en beygði svo í VNV niðri á láglendi og rann í Miðdalsá mun vestar. Ekkert sést til fornleifa. Vaðið yfir Vindáslæk var á leið 022 frá

Miðdal yfir í Eilífsdal.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Miðdalur, 3-4

GK-332:024 *Grjótstekkur* örnefni stekkur 64° 17.477N 21° 43.341V
"Vestur af þessu svæði er lækur austan við Tindastaðahnjúk, sem heitir Stekkjarlækur og rennur alla leið niður. Fer hann fyrst um Grjóthólagil, sem er vestur af Klofningnum. Austan við Stekkjarlæk niðri á jafnsléttu heita Seyrur, þar sem mætist mýri og valllendi. Þar vestur af heitir Grjótstekkur," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt Halldóri Jónssyni höfundu bókanna Ljósmyndir I og II var fráfarum hætt í Miðdal um 1930. Örnefnið Grjótstekkur er í sunnanverðum Miðdal um 600 m SSV við bæ 001 en engar stekkjartóftir fundust á svæðinu. Á þessu svæði er þýfð grasigróin og grýtt brekka sem hallar í um 5° til NNA undir lítilli 1 m hárrí klettastrýtu. Ekkert sést til fornleifa. Þetta svæði hefur verið mikið niðurtraðkað af búpeningi og mikið er um skriðuföll á svæðinu. Ekki er útilokað að stekkur hafi verið á þessu svæði en hann er þá horfinn í þúfur eða undir skriður.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Miðdalur, 5; HJ:Ljósmyndir II, 175

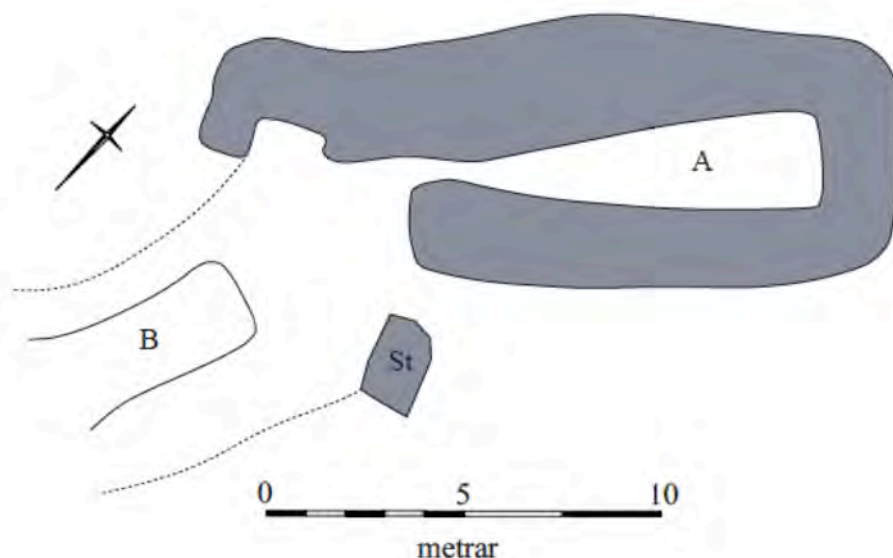
GK-332:025 tóft rétt 64° 17.738N 21° 42.857V
Grjóthlaðin rétt er um 75 m SSA við fjárhústóft 006 og um 165 m ASA við bæ 001. Þetta mannvirki er ekki merkt inn á túnakorti frá 1917. Ekki er þó útilokað að það hafi verið uppistandandi á þeim tíma þar sem það hefur verið utan heimatúns og lítur ekki

út fyrir að vera neitt yngri en fjárhús 006. Á þessu svæði er grasigróin grýtt brekka sem hallar í 5-10° til suðvesturs. Réttin er einföld og grjóthlaðin. Hún er um 16 x 8 m stór og snýr norðaustur-suðvestur. Veggir hennar eru 2-3 m á breidd, 0,4-1,2 m á hæð og 2-4 umför af hleðslu sjást í innanverðri réttinni. Veggir eru grasigrónir. Réttin hefur verið grafin inn í brekkuna að hluta og því eru ytri veggir í norðausturenda tóftarinnar óljósir. Innanmál réttarinnar hefur verið um 10 x 2,5 m en norðvesturveggur er nokkuð hrúnn og um 5 m lengri en sá suðaustari. Stór klettur er um 1,5 m SSA við suðurhorn réttarinnar. Gengið hefur verið inn um 1 m breiðan inngang á suðvesturhlið. Um 4 m SSV við réttina er um <0,5 m djúpt köntuð dæld sem er um 2 m á breidd, a.m.k. um 5 m á lengd og snýr NNA-SSV. Austur- og vesturhliðar dældarinnar minna á traðir. Mögulegt er að rásin hafi verið e.k. rekstrarvegur upp að réttinni gerður í þeim tilgangi að beina fenaði rétta leið. Mögulegt er þó að ummerkin séu einungis merki um náttúrulegt rofabarð sem gróið hefur upp.

Rétt GK-332:025A, horft til suðvesturs

Hættumat: hætt, vegna ábúðar

Rétt GK-332:025A og óþekkt dæld B

GK-332:026 *Leikvöllur* heimild um leikvöll 64° 17.816N 21° 43.110V
 "Leikvöllur er út við gilið, rétt vestur af Leyni," segir í örnefnaskrá. Völlurinn var um 90 m norðvestan við bæ 001 og um 60 m VSV við huldufólksbústað 027. Á þessu svæði er sléttuð tún í brekku sem hallar í um 5° til suðvesturs. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Miðdalur, 6

GK-332:027 heimild um huldufólksbústað 64° 17.822N 21° 43.038V
 "Leikvöllur [026] er út við gilið, rétt vestur af Leyni. Klettur er út við gilið, þar sem var huldufólksbyggð. Þetta huldufólk veitti börnum vernd í leikjum sínum," segir í örnefnaskrá. Huldufólkskletturinn er um 80 m norðan við bæ 001 og um 70 m norðaustan við núverandi íbúðarhús. Kletturinn er 2-2,5 m hár í brekku sem hallar í 5-10° til VSV. Kletturinn er grasigrónir að ofan/austan en ógróið klettafésið snýr til vesturs. Gamall trjálundur er fast suðaustan við klettana.

Huldufólksbyggð GK-332:027, horft til austurs

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Miðdalur, 6

GK-332:028 *Helguhóll* huldufólksbústaður 64° 17.056N 21° 42.723V
 "Vatn fellur til Miðdalsár; þá er næst Hrutatunga. Vestan við hana heitir Illagil að ofan. Þá tekur við breið tunga, er heitir Skessutungur ofan til, en Helguhólstungur neðan til. Neðan til í þeim er grjóthóll, sem heitir Helguhóll," segir í örnefnaskrá. Í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá segir að huldufólk hafi búið í Helguhól. Helguhóll er náttúruleg klettastrýta í sunnanverðum Miðdal, um 1,4 km sunnan við bæ 001 og um 930 m SSV við Grjótstekk 024. Strýtan er mjög greinileg neðarlega í fjallshlíð Tindstaðahnúks. Hún er um 100x 50 m stór, 10-20 m há og snýr norðaustur-suðvestur. Toppur hennar er ógróinn. Á þessu svæði er fjallshlíðin vel grasigróin og mýrlend og hallar í 10-30° til norðaustur.

Helguhóll GK-332:028, horft til SSV

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Miðdalur, 4; Ö-Miðdalur ath og viðb., 1

GK-332:029 heimild um mógrafir

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá árinu 1705 segir: "Móskurður til eldiviðar er nærri þrotinn og þarf árlega annarstaðar til að kaupa, gefa menn 5 álnir venjulega fyrir hvörja gröf, þá er sje tíu fóta löng og tíu fóta breið." Nákvæm staðsetning þessara mógrafa er óþekkt. Mikill hluti dalbotnarins er deigur en þó er ekki víst að mikið finnist af mó í landi Miðdals. Mótekja vel þekkt víða á svipuðum slóðum t.d. bæði á Morastöðum GK-331 og í Eilífsdal GK-334.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: JÁM III, 388

GK-332:030 gata leið

64° 17.720N 21° 42.869V

Inn á túnakort frá 1917 er merktur vegslóði frá bæ 001 í ASA út úr heimatúni. Þessi slóði sést enn fjær bæ 20-25 m ANA við Eyrarfjallsveg 460. Á þessu svæði heima við bæ eru hátæknifjós, málmgryndahólf og malarplan en leifar af heimreiðinni sjást ennþá í þýfðum grasigrónum móa fjær bæ. Vegurinn er vel grasigróinn slóði sem snýr norðvestur-suðaustur frá bæjarstæðinu. Vegurinn lá heim að bæ ofan við íbúðarhúsið sem byggt var

Leið GK-332:030, horft til NNV

árið 1921 en neðan gamla bæjar 001 sem er horfinn. Vegurinn er um 5 m breiður og er aðallega nýttur sem hestagata. Vegurinn hverfur í rofabörð og þjóðveg 460 í suðaustri um 300 m frá bæ 001.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-332:031 heimild um kálgarð 64° 17.771N 21° 43.030V
Samkvæmt túnakorti frá 1917 var kálgarður fast sunnan og suðaustan við bæ 001. Lítill stígur eða gata skildi kálgarða 031 og 032 að. Íbúðarhúsið sem byggt var 1921 og stendur enn (2010) var trúlega byggt þar sem kálgarðurinn var áður. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var kálgarðurinn um 20 x 15 m stór og snéri austur-vestur.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-332:032 heimild um kálgarð 64° 17.775N 21° 43.052V
Samkvæmt túnakorti frá 1917 var kálgarður fast sunnan, suðvestan og vestan við bæ 001. Lítill stígur eða gata skildi kálgarða 031 og 032 að. Íbúðarhúsið sem byggt var 1921 og stendur enn (2010) var trúlega byggt þar sem kálgarðurinn var áður. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var kálgarðurinn um 22 x 18 m stór og snéri norður-suður.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-332:033 heimild um kálgarð 64° 17.816N 21° 43.069V
Samkvæmt túnakorti frá 1917 var kálgarður um 5 m NNA við útihús 005 og um 70 m norðvestan við bæ 001. Á þessu svæði er rabbbaragarður í órækt í brekku sem hallar í um 5° til suðvestur. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt Guðmundi Davíðssyni bónda í Miðdal var á þessu svæði áður gamall kálgarður með grjóthlöðnum veggjum umhverfis en honum var ýtt út upp að bæjargili á 9.áratug 20.aldar til að búa til flóðvarnargarð. Samkvæmt túnakorti var garðurinn um 10 x 10 m stór og snéri NNA-SSV.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-332:034 heimild um ristur
Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá árinu 1705 segir: "Torfrista og stúnga valla bjargleg". Nákvæm staðsetning ristunnar er nú (2010) óþekkt. Guðmundur Davíðsson bóndi í Miðdal kannaðist ekki við að torfrista hafi verið stunduð í landi Miðdals en mikið grasigróið sléttlendi er í botni dalsins.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: JÁM III, 388

GK-332:035 þúst óþekkt 64° 17.625N 21° 43.134V
Egglaga þúst sem gæti vel verið rústahóll er um 310 m sunnan við núverandi íbúðarhús í Miðdal (eftir 1950), um 340 m suðvestan við fjárhús 006 og um 100 m sunnan við Miðdalsá. Á þessu svæði er sléttlent graslendi sem nú (2010) er nýtt sem hagi fyrir nautgripi og mjólkurkýr. Hóllinn er grasigróinn en nokkuð illa farinn vegna ágangs búpenings. Hóllinn er um 30x30 m að stærð og 2-4 m á hæð. Hross hafa verið grafin í

Þessum hól en ábúendur hafa ekki orðið varir við neinar hleðslur eða mannvistarleifar. Útlit hans bendir hins vegar til að þar kunni mannvistarleifar að leynast undir sveriði.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-332:036 brunnur vatnsból 64° 17.788N 21° 43.010V
Samkvæmt Guðmundi Davíðssyni bónda í Miðdal var grjóthlaðinn brunnur um 60 m austan við núverandi íbúðarhús (eftir 1950) og um 15 m norðaustan og ofan við núverandi hæsnakofa, fjós og hlöðu. Á þessu svæði er grasigróinn bali ofan við útihúsin, norðaustan við sléttað malarplan. Brunnurinn var við suðurenda skurðar sem grafinn hefur verið í brekkuna norður-suður. Einu ummerkin um brunninn nú (2010) er lítil grjótdreif. Búið er að fylla uppí brunninn en hann var um 1x1 m að stærð og grjóthlaðinn.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-332:037 *Melbær* heimild um býli 64° 17.751N 21° 43.365V
Í bókinni Kjósarmenn segir: "Melbær. Afbýli af Miðdal. Kristín Ólafsdóttir, ekkja Guðmundar Magnússonar, bjó í Melbæ frá 1848-55." Í byggð til 1896. Í örnefnaskrá segir: "Vestan við túngarð [333:004 og 332:008] er Melbær. Flötin þar út frá heitir Partur. Svo er Jarðfall, þar sem Bæjargilið kom niður." Nákvæm staðsetning Melbæjar er óþekkt en Guðmundur Davíðsson bóndi í Miðdal telur líklegt að bærinn hafi verið í túni um 260 m VSV við bæ 001, undir eða neðan og sunnan við Eyrarfjallsveg 460. Á þessu svæði er sléttað tún og Eyrarfjallsvegur 460 en vegurinn liggur ANA-VSV í gegnum flöt sem kallast Partur. Ekkert sést til fornleifa.

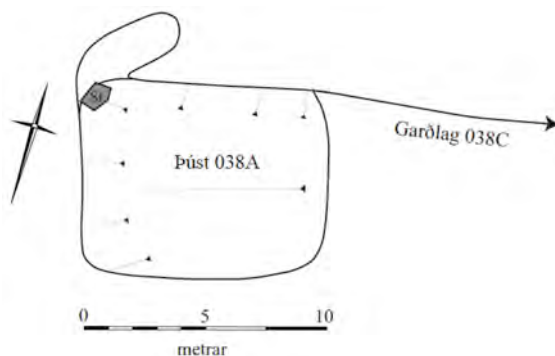
Hættumat: engin hætta

Heimildir: Kjósarmenn, 357; Ö-Miðdalur, 6

GK-332:038 þúst óþekkt 64° 17.814N 21° 42.976V
Í Kirkjubrekku sunnanverðri eru tvær þústir og að auki ummerki sem gætu verið eftir garðlag. Mjög ólíklegt er að mannvirkin séu leifar tengdar kirkju þó að örnefnið bendi til kirkju á þessum slóðum. Svæðið er um 85 m norðaustan við bæ 001 og um 100 m ANA við núverandi íbúðarhús (byggt eftir 1950). Kirkjubrekka er vel grasigróin, nokkuð slétt og hallar í 5-20° til suðvestur. Mannvistarleifarnar sem sjást í Kirkjubrekku eru á svæði sem er um 75 x 70 m stórt og snýr NNA-SSV. Þar eru tvær þústir 038A-038B og meint garðlag 038C. Þúst A er greinilegust en hún er um 10 x 8 m stór og snýr ANA-VSV. Engin greinileg dæld er í þústinni en hún er 0,2-1,2 m á hæð. Þústin virðist hafa verið grafin inn í brekkuna að austanverðu því þar er hún ógreinilegust á meðan vestur- og norðurhliðar sem og suðurhorn þústar eru mjög greinileg. Vestast í þúst A glittir í mögulega í hleðslugrjót í grasinu. Ekki er ólíklegt að rústin sé af einhvers konar útihúsi. Þúst 038B er um 50 m NNV við 038A en innan þess svæðis sem garðlag 038C afmarkar að norðan og austan. Þústin er um 20 x 10 m stór, <0,5 m á hæð og snýr NNA-SSV. Engin greinileg dæld er í miðju þessarar þústar sem er þó nokkuð reglulega ferköntuð. Brekkan á þessum stað er nokkuð brött. Ekki er ljóst hvort um náttúrulega þúst eða mannvirki er að ræða en ekki er óhugsandi að hér hafi verið kálgarður. Beint upp frá þúst 038A virðist vera garðlag en aðeins er hægt að greina innri hlið þess. Þúst A og garðlagið eru greinilega tengd. Garðlagið liggur upp brekkuna í NNA frá þúst A í mildum í gleiðum boga í um 60 m áður en það beygir ofarlega í brekkunni í norðvestur. Í þá átt heldur það áfram um 40 m áður en það fjarar þá út í brekkunni, um 15 m norðan við þúst B. Garðlagið liggur sem sagt umhverfis Kirkjubrekku að norðan- og austanverðu. Ummerkin eru verulega sýn og

ógreinileg en í grasinu glittir á stöku stað í grjóti en engar greinilegar hleðslur fundust. Garðlagið er 2-3 m á breidd og 0,2-0,6 m á hæð. Hlutverk þessa svæðis er óljóst og hallar það nokkuð mikið til SSV. Af landslagi og útliti minja að dæma væri helst að giska á að þær hefðu verið kálgarðar eða náttthagi.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Púst GK-332:038A, horft til suðurs

GK-332:039 heimild um óþekkt

64° 17.810N 21° 43.084V

Samkvæmt túnakorti frá 1917 var gerði eða aðhald um 70 m norðvestan við bæ 001 og um 2 m SSV við útihús 005. Á þessu svæði er gróðurhús úr plasti og trjálundur. Fast suðvestan við gróðurhúsið er slétt grasflöt sem hallar í um 5° til suðvestur. Fast ofan við það er nýlegur kálgarður. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var mannvirkið um 16 x 12 m stórt og snéri NNA-SSV.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-332:040 þúst fjárhús

64° 17.768N 21° 42.881V

Óljósar leifar af mannvirki, mögulega útihúsi, eru í grasigróinni brekku um 130 m austan við bæ 001 og um 20 m SSA við fjárhústóft 006. Þústin er í grasigróinni og grýtttri brekku sem hallar í 10-20° til suðvestur. Þústin er lítið annað en dæld eða sléttuð svæði í brekkunni. Þústin er um 12 x 8 m stór og snýr norðaustur-suðvestur. Engar hleðslur eða hólf eru nú merkjanleg en um 1,2 m hár hjalli er fast ofan við flötina líkt og grafið hafi verið inn í brekkuna á þessum stað. Hugsanlega hefur útihús verið áður á þessum stað.

Fjárhúspúst GK-332:040, horft til suðvesturs

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-333 Mýdalskot

1705, er Mýrdal (GK-332) skipt í fjögur býli, þrír aðgreindir bæir sem standa þó allir saman og heita allir Mýdalur. Fjórða býlið stendur á túninu og er nefnt Miðdalskot. Konungur átti 6 hdr af jörðinni. 1847: Hjáleiga Mýdals GK-332. "Mýrdalskot ... áður hlýtur það að vera talið með undir höfuðjörðinni, sem með Mýrdals parti var talin 40 h. Öll (A.M.) og parturinn þarí útaf fyrir sig 6 h., með 36 al. 1sk. 1 kúg." JJnm, 100. 1917: Meirihluti túna í kotinu er slétt.

GK-333:001 *Miðdalskot* bæjarhóll bústaður 64° 17.756N 21° 43.151V
Miðdalskot var um 100 m VSV við eldri Miðdalsbæ 001 sem byggður var fyrir 1921 og

um 80 m suðvestan við núverandi íbúðarhús í Miðdal GK-332 sem byggt var á seinni hluta 20. aldar. Um kotið segir svo í bókinni Ljósmyndir I eftir Halldór Jónsson sem gefin var út árið 1953: "Baðstofa og bæjarhús öll voru með afbrigðum ljeleg í Miðdalskoti og allt í rauninni að falli komið, er þessi hjón [Gestur Bjarnason og Guðrún Stefánsdóttir] fóru þaðan, vorið 1921. Vorið 1921 var svo Miðdalskotið sameinað Miðdalnum ..." Á þessu svæði er sléttatún og liggur Eyrarfjallsvegur 460 að Eilífsdal ANA við túnið. Engar leifar Miðdalskots sjást lengur og engar leifar í heimatúni þess. Ekki er ólíklegt að mannvistarleifar kunni að leynast undir sverði. Samkvæmt túnakorti voru um 8 hólfr/hús í bæjarröðinni sem var um 30 x 20 m stór og snéri norðvestur-suðaustur. Trúlega hefur verið gengið inn í bæ að suðvestan.

Bæjarstæði Miðdalskots GK-333, horft til austurs

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ljósmyndir I, 80

GK-333:002 heimild um útihús 64° 17.714N 21° 43.169V
Samkvæmt túnakorti frá 1917 var útihús um 80 m sunnan við bæ 001. Á þessu svæði er sléttatún. Ekkert sést til fornleifa. Á túnakorti sést að húsið hefur verið tvískipt, um 10 x 6 m stórt og snéri NNA-SSV.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-333:003 heimild um útihús 64° 17.708N 21° 43.139V
Á túnakorti frá 1917 er merkt útihús um 90 m SSA við bæ 001 og um 25 m austan við útihús 002. Á þessu svæði er sléttatún. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var húsið einfalt, um 5 x 5 m að stærð og snéri norðvestur-suðaustur.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-333:004 heimild um túngarð 64° 17.689N 21 43.182V
Á túnakorti frá 1917 er merktur túngarður í suðurenda heimatúns, um 130 m sunnan við bæ 001. Á þessu svæði er sléttatún. Ekkert sést til fornleifa. Túngarður 004 afmarkaði austur, suður og vesturjaðra heimatúns í Miðdalskoti. Heimatúnið var um 200x180 m að

flatarmáli og lá allt meira og minna suðvestan við bæ 001. Samkvæmt túnakorti var norðurendi garðlags 004 við heimreið 007 og um 80 m suðaustan við bæ 001. Þaðan lá garðurinn í gleiðum boga í suður, í um 50 m áður en hann beygði í VSV. Frá horninu lá garðurinn í tveimur gleiðum sveigum (líkjast öldum) VSV um 210 m að suðvesturhorni heimatúns við Miðdalsá, um 205 m frá bæ. Við ána beygði hann í norður. Á túnakorti segir þar: "Lágur grjótgarður við gamla skriðu - Ekki aðrar girðingar." Um 120 m norðvestan við bæ 001 beygði garðurinn í norðaustur í gleiðum boga. Garðurinn hélt áfram í þá átt um 220 m, með um 3 m breiðu skarði við vegslóða 008 um 70 m norðvestan við bæ 001, áður en það endaði um 30 m norðvestan við útihús 332:005 frá Miðdal. Síðustu 130 m garðlagsins frá vegslóða 008 út á enda í norðaustri eru einnig skráðir undir númerinu 332:008 þar sem garðlagið tengist Miðdalsbænum 332:001. Samtals hefur garðlagið verið um 600 m langt.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-333:005 heimild um útihús 64° 17.748N 21° 43.151V

Á túnakort frá 1917 er merkt útihús, um 15 m sunnan við bæ 001, innan ferkantaðs garðlags sem var fast ASA við kálgarð 006. Á þessu svæði er sléttað tún. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var útihúsið þrískipt, um 8 x 8 m að stærð og snéri VNV-ASA.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-333:006 heimild um kálgarð 64° 17.752N 21° 43.173V

Samkvæmt túnakorti frá 1917 var kálgarður fast suðvestan við bæ 001 meðfram mestalli bæjarlengjunni. Ekki virðist hafa verið nein gata á milli garðs og húsa en þó er líklegt að einhver stígur hafi verið framan við bæinn. Á þessu svæði er sléttað tún. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var gerði umhverfis kálgarðinn sem var um 28 x 25 m stórt og snéri VNV-ASA. Garðlag var aðeins vestan, sunnan og austan við garðinn. Annað minna gerði sem var um 15 x 15 m að stærð var samtengt gerðinu umhverfis kálgarðinn að ASA umhverfis tóft 005. Ekkert hlið hefur verið teiknað inn í þetta minna gerði að mannvirki 005.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-333:007 heimild um leið 64° 17.749N 21° 43.132V

Samkvæmt túnakorti frá 1917 lá heimreið heim að bæ 001 úr suðaustri að suðvesturenda bæjarraðar 001. Á þessu svæði er sléttað tún. Í heimatúni virðist heimreiðin hafa verið um 70 m löng. Þessi vegur hefur trúlega tengst aðalvegi GK-332:022 sem lá ASA-VNV um Miðdal.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-333:008 heimild um leið 64° 17.769N 21° 43.190V

Á túnakorti frá 1917 er merktur vegslóði sem lá til norðvesturs frá norðvesturenda bæjarraðar 001, í gegn um túngarð 004. Á þessu svæði eru sléttuð tún og Eyrarfjallsvegur 460. Ekkert sést til fornleifa. Trúlega hefur þessi vegslóði legið í VNV út Miðdal meðfram fjallshlíðinni norðan við Miðdalsána eða í útihús fjær bæ.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-338 Möðruvellir

GK-338:037 *Sjálfkvíavað* heimild vað 64° 18.764N 21° 30.469V
Í örnefnalýsingu Þorlaksstaða segir frá Sjálfkvíum við Laxá: "Á landamerkjum norður

við Laxá er klettakví eða krókur, sem heitir Sjálfkvíar."

"Á flötinni er ekkert sem bendir til sjálfkvía fyrir fé. Í ánni niðurundan var Sjálfkvíavað," segir í

athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá Eyja. "Í suðvestur frá bænum [Vindás GK-347:001] er Sjálfkvíavað og Sjálfkvíahylur ... Vegur [GK-347:028] til kirkju [GK-348:004] og þingstaðar [GK-348:007] að Reynivöllum, lá yfir Laxá á Sjálfkvíavaði og neðan við Brekkumel. Þar var

farið frá Eyjabæjum [GK-338:001 og GK-339:001], Grjóteyri [GK-341:001] og Flekkudal [GK-340:001]," segir í örnefnaskrá Vindáss. Samkvæmt örnefnaskrá Vindáss var Sjálfkvíavað á Laxá um 250 m VNV við Vindásbæ GK-347:001 og um 60 m vestan við vesturenda túngarðs GK-347:010B. Ekki er vitað um nein dæmi þess að Sjálfkví-örnefni bendi á mannvirki heldur virðist um náttúruheiti að ræða, þ.e. stað sem er "kvíar" af náttúrunnar hendi. Því eru sjálfkvíar ekki skráðar sérstaklega hér. Á þessu svæði er Laxá 6-10 m á breidd á og áreyrar hennar 30-60 m á breidd. Farvegur hennar er grýttur og erfiður yfirferðar en við skráningu var áin stígvélafær og straumlítill. Beggja megin við ána eru 5-10 m háir klettir á fjórum stöðum sem rísa og hníga á árbakkanum eins og öldur. Ekkert sést til fornleifa. Auðvelt er að komast niður brekkuna að ánni frá Vindási GK-347:001 um 250 m norðvestan við bæinn GK-347:001 og eru þar óljósar hesta- og kindagötur (sjá GK-347:028). Örnefnið Sjálfkvíar er trúlega tengt náttúrunni á svæðinu frekar en eiginlegri kví. Klettarnir austan og vestan við Laxá á þessu svæði mynda hálfgerð aðhald og engar heimildir fundust um mannvirki.

Hættumat: engin hættu

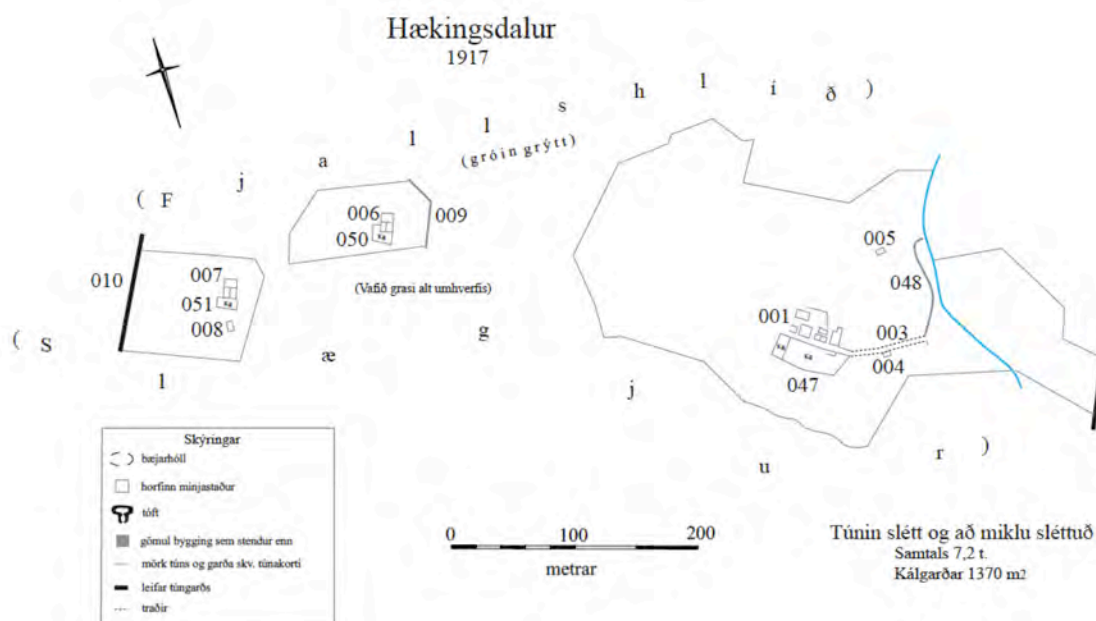
Heimildir: Ö-Eyjar ath og viðb., 3; Ö-Vindás BÓ, 4

Sjálfkvíavað GK-338:037, horft til vesturs

GK-346 Hækingsdalur

30 hdr. 1705. Bænhús var á jörðinni. Eyðihjáleigur tvær 1705, Sauðhús og Háamýri. JÁM III, 419-422. Bændaeign. 30 hdr. 1847. JJ, 100. 1237: Í Sturlungasögu er getið um mann úr Hækingsdal. Sturlunga saga I, 405 og 407. Varðveist hefur landamerkjabréf Vindáss GK-347:001 frá því um 1270 þar sem getið er merkja milli Vindáss og Hækingsdals. DI II, 81-82. Samkvæmt Hannesi Þorsteinssyni er Hækingsdallur réttnefni. "Rannsókn og leiðrjettingar á nokkrum bæjanöfnum á Íslandi" Árbók 1923, 34. 1705: "Túnunum hverutveggjum spillir skriða og snjóflóð, og er fyrir því árlegur háski, kostar og oft erfiði af að moka. Enginu spillir ogso skriða." JÁM III, 421. 1840: "... Þar er heyskapur nokkur, en beitoland arðgott, einkum á sumrum og landrými ..."Sýslu- og sóknarlýsingar Gullbringu- og Kjósarsýslu, 256. Túnakort 1917: Tún 7,2 teigar, slétt, garðar 1370 m².

Túnakort Hækingsdals frá árinu 1917

GK-346:001 Hækingsdalur bæjarhóll bústaður 64° 17.583N 21° 23.814V

Gamli bærinn í Hækingsdal var nálega þar sem íbúðarhúsið á jörðinni stendur nú. Gamli bærinn var þó örlítið vestar, þ.e. austasti hluti hans var við vesturjaðar íbúðarhúss og náði til vesturs, milli þess og útihúss sem nú hefur verið rífið. Greinilegur bæjarhóll er að sunnan og vestan. Aðrar hliðar hans fjara út inn í landslagið. Bæjarhóllinn er 50 X 30 m að stærð og 1-1,5 m á hæð. Hann snýr norðvestur-suðaustur. Grunnur núverandi íbúðarhúss var grafinn ofan í bæjarhólinn

Bæjarstæði Hækingsdals GK-346:001, horft til NNV

að hluta til og nú (2003) er að mestu bara hlað og grasflöt þar sem gamli bærinn stóð. Gamli bærinn var burstabær með fjórum burstum. Vestasta burstin var rifin um 1950 en fram að því var búið í gamla bænum. Umrædd burst var rifin þegar útihús var byggt vestan bæjar en hinar burstirnar þrjár stóðu lengi. Kjallari var undir 2 burstunum. Fjós var sambyggt bæ að aftan austast. Innangengt var í það úr bæjargöngunum. Árið 1976 var teiknuð upp afstöðumynd af túninu í Hækingsdal eftir tilsögn Hannesar Guðbrandssonar. Þar er teiknuð mynd af bænum. Austast var fjós og fast fram af því Reykkofi (gamalt eldhús), vestan við fjósið kom skemma, svo búr, þá gangur stofa og eldhús. Vestast var skúr og síðan lítið sund svo mókofi og fjóshlaða fast við bæinn.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Uppdráttur af túni.

GK-346:002 *Bænhúsholt* heimild um bænhús 64° 17.481N 21° 23.706V
Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá 1705 segir: "Hjer segja menn til forna hafi bænhús verið; aflagt og í auðn komið fyrir allra þeirra manna minni, sem nú lifa.". "Neðan við Stöðul er Bænhúsholt. Þar sjást engar tóftir," segir í örnefnaskrá. Talið er að bænhús hafi verið rúmlega 200 m SSV við bæinn í Hækingsdal 001. Þar er Bænhúsholt. Á háholtinu hafa nú verið byggð útihús (og grafið var niður á fast) en þar voru engar mannvistarleifar enda hafði trú manna ætíð verið sú að bænhúsið væri annars staðar í holtinu, norðvestarlega. HÆKINGSDALUR Í KJÓS (K) – BÆNHÚS. Vestarlega í holtinu eru tveir staðir sem koma til greina fyrir bænhúsið. Annars vegar er lágur hóltoppur á holtinu 20-30 m VNV við útihúsabygginguna og er það VNV horn holtsins. Útlit hóltsins gefur vísbendingu um að þar kunni að reynast einhverjar minjar. Annabella Harðardóttir, heimildamaður hafði hins vegar heyrt menn geta sér til að húsið hefði verið 15-20 m suðvestar í vesturjaðri holtsins. Þar er dæld eða hvompa í holtsjaðarinn og þar var það talinn líklegasti staðurinn í bernsku heimildamanns. Í hvorugan stað hefur verið grafið. Vegurinn heim að Hækingsdal lá um þessar slóðir allt fram til 1962 þegar nýja brúin var gerð. Gamla leiðin lá yfir flóann suðvestan Bænhúsholts, um holtið vestanvert rétt vestan við þar sem bænhúsið er talið hafa verið, en beygði svo til norðurs og norðvestur og lá heim að bæ 001.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: JÁM III, 419; Ö-Hækingsdalur, 6

GK-346:003 heimild um traðir 64° 17.569N 21° 23.765V
Á túnakorti frá árinu 1917 eru teiknaðar upphlaðnar traðir sem lágu í suðaustur frá bænum 001 vestanverðum. Guðbrandur Hannesson heimildamaður man eftir tröðum úr torfi og grjóti sem lágu gróflega í austur að Bæjarlæknum þar sem þær beygðu í suðaustur niður með læknum og eru þetta líklega einu og sömu traðirnar. Norðurör á túnakorti virðist hafa beint meira til VNV en norðurs sem skýrir þessa skekkju. Á þessu svæði er malarplan og sléttuð grasflöt sem hallar um 5° í VSV. Ekkert sést til fornleifa vegna sléttunar og rasks. Samkvæmt túnakorti voru traðirnar um 70 m á lengd.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-346:004 heimild um hesthús 64° 17.571N 21° 23.725V
Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni var lítið hesthús um 50 m ASA við bæ 001, fast sunnan við traðir 003. Á þessu svæði er sléttað tún og malarvegur að núverandi fjárhúsum. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

GK-346:005 heimild um lambhús 64° 17.615N 21° 23.746V
Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús um 80 m norðaustan og ofan við bæ 001 og um 40 m vestan við Bæjarlæk. Á þessu svæði er sléttað tún. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni heimildamanni var lambhús á þessum stað en húsinu var ýtt út upp í brekkuna þegar túnið var sléttað.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

GK-346:006 heimild um beitarhús 64° 17.758N 21° 24.088V
Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var þrískipt útihús og kálgarður 050 á stakstæðum túnskika tæplega 400 m norðvestan við bæ 001. Á þessu svæði er íbúðarhúsið Klörustaðir. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni voru á þessu svæði fjárhús og hlaða úr torfi með bárujárnsþaki. Nyrðra hólf fjárhúss var byggt algerlega úr torfi og grjóti með helluþaki.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

GK-346:007 heimild um beitarhús 64° 17.768N 21° 24.264V
Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var þrískipt útihús og kálgarður 051 á stakstæðum túnskika um 500 m norðvestan við bæ 001 og um 150 m vestan við fjárhús 006. Á þessu svæði er sléttað malarplan og steinsteypt útihús frá Hlíðarási byggð á seinni hluta 20.aldar. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni heimildamanni var á þessum stað fjárhús og hlaða.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

GK-346:008 heimild um beitarhús 64° 17.757N 21° 24.291V
Á túnakorti frá árinu 1917 var útihús um 500 m norðvestan við bæ 001 og um 20 m sunnan við beitarhús 007 og kálgarð 051 í sama túnskika. Á þessu svæði er sléttað malarplan og steinsteypt útihús frá Hlíðarási byggð á seinni hluta 20. aldar. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni heimildamanni var á þessum stað gömul fjárhústóft er hann man fyrst eftir sér.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

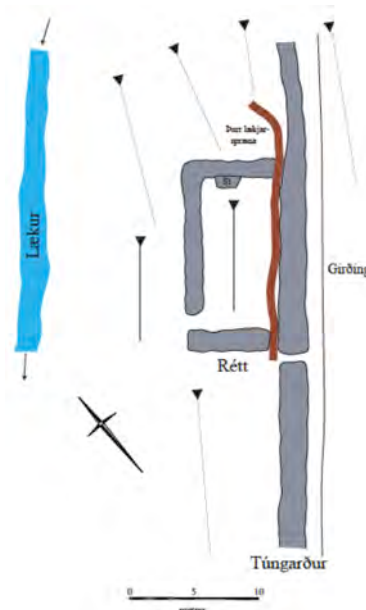
GK-346:009 heimild um túngarð 64° 17.755N 21° 24.040V
Samkvæmt túnakorti frá 1917 var stuttur túngarður um 30 m austan við fjárhús 006 og um 370 m norðvestan við bæ 001. Á þessu svæði er sléttað graslendi og malarplan við Klörustaði. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni heimildamanni var garðlagið grjóthlaðið. Á túnakorti virðist það hafa verið aðeins um 60 m á lengd og legið gróflega norður-suður í austurjaðri túnauka umhverfis fjárhús 006. Ekkert sést til fornleifa vegna uppbyggingar og rasks við Klörustaði.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

GK-346:010 garðlag túngarður

Á túnakorti frá árinu 1917 er túngarður um 80 m VNV við beitarhús 007. Þessi túngarður sést enn ásamt grjóthlaðinni rétt sem áföst er garðlaginu að vestanverðu um 400 m suðaustan við Kýrgil SSV undir Urðum, um 90 m VNV til norðvestan við beitarhús 007 og um 580 m norðvestan við bæ 001. Á þessu svæði er grýtt mosagróin fjallshlíð. Brekkan á þessu svæði hallar 5-30° í SSV og er hún ýtt sem hagi fyrir hross. Beint ofan og NNA við rétt er lítill foss sem fellur ofan af um 10 m háum Hjallaklettum í litlum læk sem rennur í SSV um 10 m norðvestan við rétt. Samkvæmt túnakorti var hluti þessa garðlags í vesturenda lítils túnauka umhverfis fjárhús 007 og 008. Garðlagið og réttin eru á svæði sem er um 100 X 20 m stórt og snýr NNA-SSV. Engin rétt er merkt inn á túnakortið. Garðlagið er grjóthlaðið og liggur í mildum sveig úr norðri í suðvestur. Garðlagið er um 100 m á lengd, 1-1,5 m á breidd og 0,4-1,4 m á hæð (4-6 umför). Grjóthleðslur eru örlítið mosagrónar hér og þar. Garðlagið er vel hlaðið og snyrtilegt í graslendi neðst en lítið annað en grjóthruga efst þar sem hann nær alveg upp í kletta. Um 1 m breitt hlið eða op í garðinn er við suðurhorn réttar um 80 m norðvestan við útihúsin frá Hlíðarási. Annað op er á garðlinum um 50 m NNA við neðri (SV) enda garðlagsins og beygt strax inn í rétt til norðausturs. Ofan við réttina er garðlagið illa hrunið trúlega vegna vatnsrofs og þar því aðeins um 40 m á lengd, um 1 m á breidd og 0,2-0,5 m á hæð. Réttin sjálf er einföld, um 15 X 9 m stór og snýr norðaustur-suðvestur. Suðausturveggur réttarinnar er hluti af túngarði. Innanmál réttar er 12x6 m. Veggir hennar eru 1-2 m á breidd (4-10 umför) og 0,4-1,5 m á hæð. Gengið er inn í réttina við suðurhorn hennar um suðvesturvegg og við vesturhorn hennar um norðvesturvegg. Ekki er víst að inngangur hafi alltaf verið á norðvesturhlið. Þurr lækjarspræna er greinileg inni í tóftinni við suðausturvegg sem hefur trúlega myndast við vatnavexti í læknum að norðvestan. Nokkuð hefur hrunið úr veggjum inn í rétt en minjar eru illa farnar vegna ágangs búpenings og vatnsrofs. Efniviður hefur trúlega verið sóttur í Urðirnar norðan við réttina.

64° 17.802N 21° 24.347V

Rétt og túngarður GK-346:010

Túngarður og rétt GK-346:010, horft

Hættumat: hætta, vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

GK-346:011 garðlag túngarður

64° 17.561N 21° 23.557V

Á túnakorti frá árinu 1917 er sýndur túngarður austan við Bæjarlæk um 220 m ASA við bæ 001. Á þessu svæði er grýtt og grasigróin brekka sem hallar 5-40° í suðvestur. Garðlagið liggur upp á 6-8 m háa öxl við fjallrætur. Garðlagið er nú (2011) lítið annað en löng grjóthrúga þar sem allar hleðslur eru hrundar. Það er 1-2 m á breidd, 0,2-0,5 m á hæð, tæplega 150 m á lengd og liggur NNA-SSV. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni heimildamanni var garðurinn grjóthlaðinn efst og nyrst, en torfhlaðinn neðar. Torfhleðslur virðast þó vera að mestu horfnar vegna sléttunar. Garðlagið hefur verið lengra en sýnt er á túnakorti því að þótt hluti þess sé horfinn er það samt jafn langt og sýnt er á túnakorti.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar**Heimildir:** Túnakort 1917

Túngarður GK-346:011, horft til norðausturs

GK-346:012 Selflatir þúst sel

64° 15.811N 21° 21.722V

Í Jarðabók Árna og Páls frá 1705 segir: "Selstöðu á jörðin í sínu eigin landi góða, þar sem heita Selsvellir á Geitahlíð." Í örnefnaskrá segir m.a.: "Neðan við Brattafell eru Selflatir. Þar var sel áður fyrr og sá enn fyrir tóftum, þar til aurskriða lagði þær undir fyrir nokkrum árum. Sel þetta er rúmlega 2 km frá bænum." Í svörum við spurningaskrá Þjóðháttadeildar um Hækingsdal segir einnig: "Eitt sel enn er í suðaustur frá bæjardyrnum í Hækingsdal. Það sel tilheyrði Hækingsdal, það stendur á Selflötum vestan undir Brattafjalli í Kjósarskarði." Selflatir eru 20-30 m austan við Laxá í norðvesturhlíð Brattafells um 3,7 km SSV við Hækingsdal 001. Selflatir eru grasigróin fjallshlíð og fjallsrætur Brattafells austan við Laxá upp af Þórufossi. Brekkan hallar 5-30° í VNV. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni, heimildamanni, er selið horfið undir skriður.

Þúst eða dæld GK-346:012 í Brattafellsgili, horft til ASA

Engar tóftir eða líklegar þústir sjást á Selflötum eða í nágrenni þeirra norðan við Brattafellsgilslæk. Innst inni í Brattafellsgilinu gætu þó verið leifar fast undir suðurbrún gilsins á suðurbakka Brattafellsgilslækjar á svæði sem er um 14x10 m að flatarmáli. Þar er hugsanlega lítil rétt eða aðhald, A, sem nú (2011) er fullt af jarðvegi. Brúnin hallar 50-80° í norðvestur. Þar er lítið annað en óljós ferköntuð dæld sem er um 4x1,5-2 m að innanmáli og 0,2-0,5 m á dýpt, með hugsanlegum grjóthleðslum í

köntum. Um 4 m norðar á suðurbakka Brattafellsgilslækjar er 0,2-0,5 m há þýfð og ávöl þúst B sem er um 8x7 m að flatarmáli. Ekki er útilokað að fornleifar finnist undir sverði en þó gæti einnig verið aðeins um náttúrumyndun að ræða. Í grasinu glittir víða í grjóti en engar greinilegar vegghleðslur.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: JAM III, 421; Ö-Hækingsdalur, 9; Svör við spurningaskrá IV, Þjóðhátadeild, 21

GK-346:013 *Saudhus* tóft fjárskýli

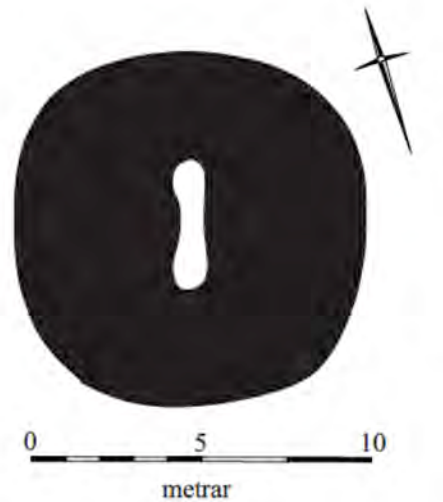
Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá árinu 1705 segir: "Saudhus hefur til forna í Hækingsdalslandi kallað verið þar sem stundum hefur í manna minni selstaða brúkast, og halda menn bygt ból hafi í gamalli tíð verið, og hafa til líkinda þar um girðinga og fóta leifar, ekkert vita menn til þess annað og kann ei aftur að byggjast, því túnstæði alt er komið í mosa, mó og mýri, og mjög brotið af á þeirri, sem þar rennur, kölluð Selá," "Utan við Lágamýri er Selármói. Þar fyrir utan Selárflatir. Í Selármóa voru dældir. Sú þeirra, sem var einna mest áberandi, hét Grænadæld. Og svo kemur Selá. Fyrir utan Selá er fyrst Borgarmýri. Á henni efst er mikil móabyrping, er heitir Fjárborgir," segir í örnefnaskrá. Í svörum við spurningaskrá Þjóðhátadeildar segir svo: "Sauðabyrgi var til frá því gamla daga á svæði þar sem heitir Sauðaborg og Borgarmýri." Hóllinn Fjárborgir er um 155 m suðvestan við stekk 041 og um 1,7 km VNV við bæ 001. Á þessu svæði er mikill grasigróinn hóll í brekku sem hallar 5-20° í suður. Hóllinn er 10-20 m ofan og NNA við sléttað tún á vesturbakka Selár. "Það hafði verið hlaðið en var mjög innfallið þegar Hannes sá það fyrst og á geysistöru svæði. Þar er nú stór gróinn hóll núna, það sést aðeins hvað það hefur verið víðáttumikið. Þessi byrgi voru hlaðin úr

Sauðhús GK-346:013, horft til suðurs

mannvistarleifar leynast örugglega undir sverði. Tóftin er einföld, hringlaga og snýr NNA-SSV. Hún er <0,5 m á hæð, um 10 m í þvermál en innanmál er ferkantað og um

64° 18.065N 21° 25.616V

Fjárskýli GK-346:013

sniddum þannig að veggirnir voru látnir hallast inn og mætast í toppinn. Það var ekki nokkur spýta notuð í það. Þetta var notað yfir fé, aðallega sauði, yfir veturinn svo ekki þyrfti að smala þeim því þeir fóru þarna inn sjálfir." Umræddur hóll er í nú (2011) mjög hlaupinn í þúfur og vel grasigróinn. Hóllinn er gróflega hringlaga, um 45x45 m að flatarmáli og um 0,5-3 m á hæð. Aðeins ein greinileg hringlaga tóft er norðarlega og efst á hólnum en frekari

4x1 m. Líklegast hefur verið gengið inn að sunnan. Þúfnabyrpingar eru bæði norðan og austan við tóftina en ekkert greinilegt er hægt að lesa út úr þeim. Um 70 m ASA við tóft A í Fjárborgum, nær Selánni, er önnur þúst B sem hugsanlega gæti einnig leynt fornleifum. Þústin er óregluleg, um 12x10 m að flatarmáli, <0,5 m á hæð og snýr gróflega norðaustur-suðvestur. Engin greinileg dæld er í miðju þústar.

Hættumat: hætta, vegna jarðræktar

Heimildir: JÁM III, 421; Ö-Hækingsdalur, 3-4; Svör við spurningaskrá IV, Þjóðháttadeild, viðb.

GK-346:014 *Háamýri* bæjarstæði býli 64° 18.150N 21° 26.308V
Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá árinu 1705 segir: "Háamýre, kallað öðru nafni Bjarnakot á Háamýri. Hefur í manna minni hjáleiga verið af Jækingsdal, bygð þar sem aldrei hafði fyr bólstaður verið, og hjelst bygðin um 5 eður 6 ára tíma.

Landskuld var engin nema að geyma sauðfé heimabóndans um vetur við fjárhús það, sem stóð á Sauðhúsum." Háamýri er um 550 m VNV við Fjárborgir 013 og um 2,3 km VNV við bæ 001. Háamýri er þýfð grasi- og mosagróin mýri á flatlendi sem hallar 2-5° í suður. Mýrin er skorin í tvennt af tveimur stórum og djúpum lækjargiljum sem renna til suðurs yfir mýrina. Á vesturbakka eystra gilsins efst í mýrinni rétt neðan og sunnan við línuveg gætu vel verið leifar af tóftum því þar

Háamýri GK-346:014, horft til SSA

eru óvenjulega reglulegar dældir og þústir í landslaginu á minnsta kosti þrem stöðum á svæði sem er a.m.k. 60x60 m stórt. Þó er ekki hægt að lýsa stærð þeirra eða gerð ýtarlegar vegna þúfumyndunar og rofs. Ekki er útilokað að við myndun eystra gilsins hafi bæjarstæði Bjarnakots verið skorið í tvennt. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni, heimildamanni, veiddi ábúandi Bjarnakots lax í poka við Pokafoss.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: JÁM III, 421-422

GK-346:015 *Hólmavað* heimild um vað 64° 15.441N 21° 21.843V
"Landamerki: Merkin eru móti Stíflisdal og Selkoti frá Laxá í Hólmavað á ánni, þá beint í klapparhól, sem er uppi á Brattafelli, austan Kjósarskarðs. Síðan í Steinkirkju [ekki fornleif], svo um Hákjöl að norðan í Hjaltadalsárupptök, svo frá henni móti Vindási um Skálafellsvörðu [017] í Skiptagil. Laxá er á hinn veginn," segir í örnefnaskrá. Hólmavað er á Laxá um 4,3 km SSA við bæ 001 og um 650 m sunnan við Selflatir 012. Laxá er á þessu svæði grýtt í botninn, 4-6 m á breidd, straumhörð en grunn og trúlega stígvélafær. Árdalurinn allur er 10-20 m á breidd og hér hefur áin einu sinni verið tví- til þrískipt. Lítill hólmi er í vestanverðri ánni. Áin breiðir greinilega úr sér í fleiri farvegi í miklum leysingum, bakkar árinna eru flatir og grasigrónir svo auðvelt er að komast að og frá ánni fast vestur undir Brattafelli. Ekkert sést til fornleifa. Mjög líklega hefur verið farið yfir Hólmavað af leið 049 frá Hækingsdal 001

í suðaustur út úr Kjósinni yfir á Þingvallaveg.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 1

GK-346:016 heimild um hesthús

64° 17.618N 21° 23.841V

Samkvæmt afstöðumynd af Hækingsdalsbæ sem gerð var af gamla torfbænum frá því um 1900-1920 eftir frásögn Hannesar Guðbrandssonar árið 1976 var hesthús um 40 m norðvestan við bæ 001. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni, heimildamanni var húsið þó um 70 m NNV við bæ 001 og gat hann bent á nákvæma staðsetningu þess. Á þessum stað er sléttað tún. Ekkert sést á þessu svæði nema óljós þúst í túni. Húsið er ekki merkt inn á túnakort sem líklega þýðir að húsið hafi verið rifð eða fallið í rústir fyrir 1917.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Svör við spurningaskrá IV, Þjóðháttadeild, afstöðumynd

GK-346:017 *Skálafellsvarða* varða landamerki 64° 18.684N 21° 25.270V

"Landamerki: Merkin eru móti Stíflisdal og Selkoti frá Laxá í Hólmavað [015] á ánni, þá beint í klapparhól, sem er uppi á Brattafelli, austan Kjósarskarðs. Síðan í Steinkirkju [ekki fornleif], svo um Hákjöl að norðan í Hjaltadalsárupptök, svo frá henni móti Vindási um Skálafellsvörðu í Skiptagil. Laxá er á hinn veginn," segir í örnefnaskrá. Skálafellstoppur er um 2,4 km norðvestan við bæ 001 og um 1,65 km norðaustan við Vindáshlíð. Á þessu svæði er mosa- og lyngigróið grýtt holt sem snýr VSV-ANA á Skálafelli. Á svæðinu er engin greinileg uppistandandi varða. Þar er hins vegar náttúruleg klöpp sem stendur áberandi hátt upp úr holtinu og snýr VSV-ANA. Vel má vera að klöppin sé það sem kallað var Skálafellsvarða. Klöppin er köntuð, 6-8x2-3 m stór og um 2 m á hæð. Klöppin er gróin mosa og skófum en hún er smátt og smátt að brotna í sundur. Um 55 m norðvestar er svo grjóthrúga sem hugsanlega gæti hafa verið hrunin varða. Hrúgan er aflöng, um 1,5 m há og 4x4 m að flatarmáli. Engin greinileg umför. Ekki er útilokað að hér hafi verið landamerkjavarða en þó virðist staðsetningin ekki vera eins áberandi og náttúrulega klöppin sem nefnd var að ofan.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 1

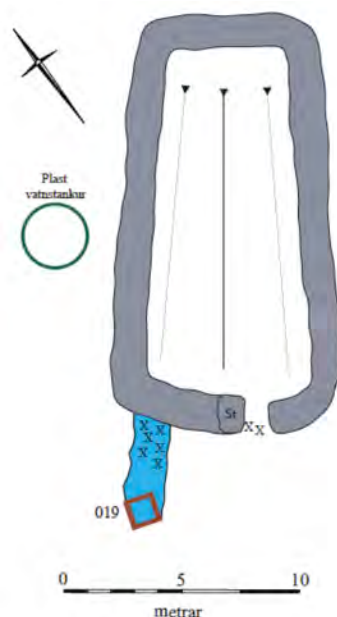
GK-346:018 tóft rétt

64° 17.665N 21° 23.712V

Einföld fjárrétt er um 20 m norðan og ofan við sléttað tún og um 175 m NNA við bæ 001. Á þessu svæði er grýtt graslendi í fjallshlíð sem hallar 5-10° í VSV. Réttin er einföld, um 18 x 8 m stór og snýr norðaustur-suðvestur. Veggir hennar eru grjóthlaðnir, 1-1,2 m á breidd og 0,2-0,8 m á hæð. Innanmál réttarinnar er 15x6 m og má sjá 1-4 umför af hleðslum í veggjum. Inngangur er samfallinn en hann hefur trúlega verið um 1 m breiður í suðvesturenda réttarinnar. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni heimildamanni var réttin notuð fyrir 1900 en grjóti var rænt úr henni þegar núverandi íbúðarhús var byggt. Út frá staðsetningu og byggingu er ekki útilokað að réttin hafi verið nýtt sem kví eða stöðull.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 1

Rétt GK-346:018 og Lambhúslind GK-346:019, horft til suðvesturs

GK-346:019 *Lambhúslind* lind vatnsból 64° 17.664N 21° 23.724V
 "Túnið á milli Bæjarlækjar og Lambhúslindar, er rennur gegnum túnið fyrir vestan bæ, heitir: Efsti hluti þess, bunguvaxið stykki, heitir Hjálmur, þar fyrir neðan að heimreið heitir Lambhúsvöllur," segir í örnefnaskrá. Lambhúslind á uppruna sinn við vesturhorn réttar 018 um 160 m NNA við bæ 001. Á þessu svæði er grýtt graslendi í fjallshlíð sem hallar 5-10° í VSV. Á þessum stað er ferhyrndur mosagróinn timburkassi í grýttu og leirríku dýi sem er gróflega 2x2 m að flatarmáli. Innan í timburkassanum er dýpra vatn en í sjálfu dýinu, eða 0,2-0,8 m. Vatnið frá lindinni rennur í VSV niður í lítinn læk en mest allt vatn úr fjallhlíðinni ofan og norðan við bæinn sem ekki rennur um/í Bæjarlækinn er leitt neðanjarðar með grjótfyllingu í suðvestur undir heimatúnið norðvestan við bæ 001 í ræsiskurði og þaðan að lokum niður í Laxá.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 1

GK-346:020 heimild um smiðju

"Smiðjuflöt fyrir austan bæ og heiman lind. Hannes man eftir smiðju þar. Tóftir voru þarna lengi síðan, en nú er þar allt orðið slétt," segir í örnefnaskrá. Guðbrandur Hannesson, heimildamaður, kannaðist ekki við þessa lýsingu. Samkvæmt Guðbrandi var smiðjan í bæjarröðinni þegar hann man eftir sér milli fjöss og bæjar. Þar er hins vegar merkt skemma á afstöðumynd sem gerð var af gamla torfbænum frá því um 1900-1920 eftir frásögn Hannesar Guðbrandssonar árið 1976. Nákvæm staðsetning er því óþekkt en ekki er ólíklegt að smiðja þessi hafi verið einhversstaðar í túninu rétt norðan eða norðaustan við gömlu bæjarröðina og núverandi íbúðarhús. Á þessu svæði er sléttað tún. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 1; Svör við spurningaskrá IV, Þjóðháttadeild, afstöðumynd

GK-346:021 *Gerði* heimild um nátthaga 64° 17.663N 21° 23.927V
"En túnið fyrir vestan lind og ofan heimreið, út að læk, heitir Sléttatún. Neðst á því var Gerði," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni var Gerði um 180 m norðvestan við bæ 001 og um 330 m suðaustan við beitarhús 007. Á þessu svæði er sléttatún. Í svörum við spurningaskrá Þjóðhátadeildar segir m.a.: "Í Hækingsdal var ekki nátthagi. En Hannes [Guðbrandsson, f.1897] mundi eftir geysistöru hólfi hlöðnu úr sniddum þar. En það var ekki notað sem nátthagi og amma hans sáluga mundi ekki heldur eftir að það hafi verið notað. En Hannes gat ekki ímyndað sér að þetta hólfi hafi verið notað til annars en sem nátthagi. Sumir, sagði hann, halda því fram að þetta hafi verið kirkjugarður en það veit enginn um það. ... Þetta hólfi hafði móðir hans heyrt kallað gerði." Í örnefnaskrá segir: "... Gerði, afgirt svæði með torfgarði, u.þ.b. 80 m. á hlið. Það er miklu stærra en venjulegur nátthagi, þó að það hafi e.t.v. verið notað þannig." Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni heimildamanni var Gerði sléttatún um 1950. Heimildamaður minnstist ekkert á að mannabein hafi komið fram við sléttun. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Hækingsdal, 2; Svör við spurningaskrá IV, Þjóðhátadeild, 6

GK-346:022 *Baulukofi* heimild um óþekkt 64° 17.772N 21° 23.889V
"Túnflötin, sem er fyrir vestan og ofan Sléttatún (og læk), heitir Baulukofablettur. Þar var gamall kofi, sem hét Baulukofi," segir í örnefnaskrá. Baulukofablettur er upp við fjallsrætur um 360 m NNV við bæ 001 og um 160 m ANA við Klörustaði. Á þessu svæði er sléttatún graslendi í brekku sem hallar 2-5° í suðvestur. Litlir lækir eru bæði sunnan og norðan við flötina. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni, heimildamanni, voru á tímabili tveir sumarþústaðir á þessu svæði og sjást enn merki um þá á flötinni en hann man ekki eftir neinum tóftum á þessum stað. Samkvæmt Guðbrandi var þetta tún fyrsta túnið sem hægt var að slá með sláttuvél á hestum. Ekkert sést til fornleifa og hlutverk Baulukofa er óþekkt.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 2

GK-346:023 heimild um áveitu 64° 17.641N 21° 24.373V
"Austast í þeim er dæld, Grænskurðadæld. Þar er grasgefið. Í dældinni voru skurðir, sem Þorleifur [Þórðarson, f.1842] sá, er bjó í Hækingsdal á undan föður Hannesar [1881-1905], gróf til að þurrka hana," segir í örnefnaskrá (ártöl úr Kjósarmenn). Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni, heimildamanni, voru skurðirnir um 450 m vestan við bæ 001 og um 250 m SSV við Hlíðarásbæinn. Á þessu svæði eru sléttuð tún og ræsiskurðir sem snúa NNV-SSA. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni lágu skurðirnir gróflega ASA-VNV í náttúrulegum dældum í landslaginu á þessu svæði um mýrina á norðurbakka Laxár um 500 m norðaustan við ána og rann vatnið úr skurðunum trúlega í Kinnargilslækinn í austri. Ekkert sést til fornleifa vegna sléttunar.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 2-3; Kjósarmenn, 211-212

GK-346:024 þúst sel

64° 18.730N 21° 24.770V

"Upp af Blautaflóa var gamalt sel og má rétt marka það í brekkunni," segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá. Norðaustan og upp af Blautflóa við rætur Hornafells er þúfnabyrping um 2,3 km NNV við bæ 001 og um 2 km norðaustan við Vindáshlíð. Á þessu svæði er grasigróin mýri og þurrlendi á gróinni aurkeilu lækjar sem rennur í suðvestur ofan úr Hornafelli, nokkuð sléttlent en þúfur hér og þar. Brekkunni hallar 5-10° til vesturs. Engar greinilegar tóftir eru á svæðinu. Þar er hins vegar um 0,2-0,4 m há þúfnabyrping á svæði sem er um 16 x 14 m stórt og snýr gróflega norðvestur-suðaustur. Engin greinileg hólfr er hægt að sjá út úr þúfunum en þó glittir þar víða í grjóti.

Blautflói og þústir GK-346:024, horft til VNV

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur ath og viðb, 1

GK-346:025 Barnhús heimild um óþekkt

64° 18.024N 21° 25.914V

"Fyrir utan Enni er Lágamýri. Upp af henni er klapparhæð, er heitir Barnhús. Enga skýringu kann Hannes á því nafni. Þar var kofi," segir í örnefnaskrá. Guðbrandur Hannesson, heimildamaður, kannaðist ekki við tóftir á þessu svæði en talið er að Barnhús hafi verið um 1,9 km VNV við bæ 001 og um 250 m VSV við Sauðhús 013. Á þessu svæði er grasi- og mosagróið dalverpi sem snýr norðaustur-suðvestur inn á milli rofinna malar- og moldarhóla. Dalverpið er um 50 x 100 m stórt. Brekkunni þar hallar í 5-10° til suðvesturs. Ekkert sést til fornleifa á þessu svæði og hlutverk kofans er óþekkt. Ekki er útilokað að tóftin sé horfin vegna jarðvegsrofs.

Hættumat: engin hætta

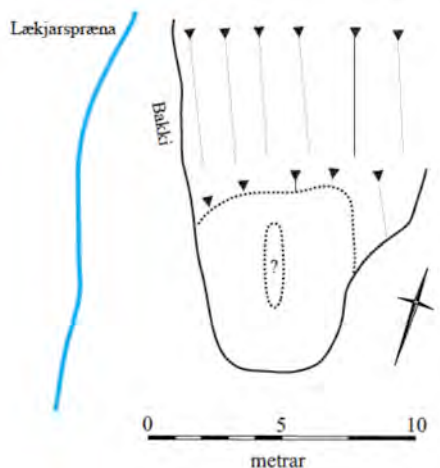
Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 3

GK-346:026 þúst óþekkt

64° 18.119N 21° 25.638V

Óljós þúst er um 1,8 km norðvestan við bæ 001, 130 m vestan við stekk 041 og um 100 m NNV við Sauðhús 013. Á þessu svæði er grasigróin brekka sem hallar 5-10° í suður. Þústin er lítið annað en þýfð tunga út úr brekkunni sem er nokkuð ferköntuð, um 8 x 5 m stór og snýr NNV-SSA. Óljós dæld er í miðri þústinni sem er aflöng, 2-3 m á lengd, <0,5 m á breidd og <0,3 m á dýpt en enginn greinanlegur inngangur er sjáanlegur að sunnanverðu.

Hættumat: engin hætta

Þúst GK-346:026, horft til norðvesturs

GK-346:027 þúst óþekkt

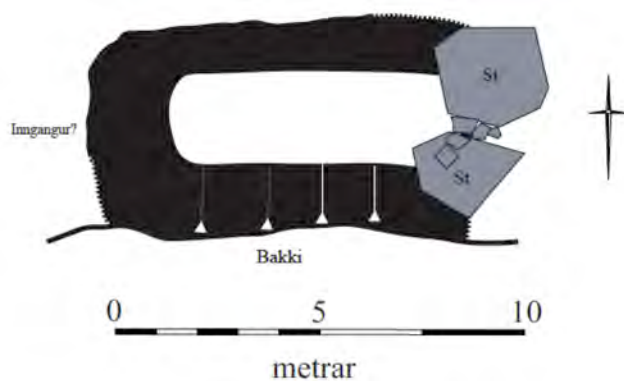
64° 18.150N 21° 25.747V

Óljós þúst er um 220 m vestan við stekk 041, um 190 m norðvestan við Sauðhús 013 og um 1,9 km norðvestan við bæ 001. Á þessu svæði er þýft graslandi fast ofan og NNA við ógróinn mel, fast SSV undir 45° brekku og háu klettabelti. Þústin er mosa- og grasigróin, um 8 x 5 m stór og snýr austur-vestur. Innanmál þústarinnar er skýrast. Hún hefur líklega verið einföld og um 6x2 m að innanmáli. Trúlega hefur verið gengið inn að vestan. Veggir eru nú (2011) lítið annað en 0,3-0,4 m háar þúfur en þeir líta út fyrir að hafa verið 1-2 m á breidd. A.m.k eitt grjót má sjá í þúfunum. Í austurenda þústarinnar eru tveir stórir, 1,5-2 m breiðir og 0,5 m háir klettir og er lítil grjóthleðsla ofan á þeim og á milli þeirra. Ekki er ljóst hvaða hlutverki tóftin gegndi en hún gæti hafa verið stekkur.

Þúst GK-346:027, horft til suðurs

Hættumat: engin hættu

Þúst GK-346:027, hugsanlegur stekkur

GK-346:028 Stóravarða varða óþekkt

64° 18.121N 21° 24.522V

"Þar fyrir heiman er gil, er heitir Uxagil. Þar fyrir heiman eru svo tveir hvammar, Stóri- og Litli-Vörðuhvammur. Sá stóri er ofar í brekkunni og upp af honum er Stóravarða, hlaðin úr hellum, en upp af hinum hvamminum, sem er neðar, er Litlavarða [029]," segir í örnefnaskrá. Stóravarða er um 260 m austan við Litluvörðu 029 og um 1,15 km NNV við bæ 001. Á þessu svæði er grýt mosagróin fjallshlíð. Varðan er á litlum klettahjalla í hlíð sem hallar 20-50° til suðvesturs. Varðan er gróflega ferköntuð og vel hlaðin úr grjóthellum, um 1,8 m á hæð og 1x1,2 m að flatarmáli. Í vörðunni eru 20-25 umför af hleðslum. Grjótið er gróið skófum og örlítið af mosa neðst. Hlutverk er óþekkt.

Stóravarða GK-346:028, horft til VSV

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 4-5

GK-346:029 Litlavarða varða óþekkt

64° 18.124N 21° 24.851V

"Þar fyrir heiman er gil, er heitir Uxagil. Þar fyrir heiman eru svo tveir hvammar, Stóri- og Litli-Vörðuhvammur. Sá stóri er ofar í brekkunni og upp af honum er Stóravarða [028], hlaðin úr hellum, en upp af hinum hvamminum, sem er neðar, er Litlavarða," segir í örnefnaskrá. Litlavarða er um 260 m vestan við Stóruvörðu 028, um 1,3 km norðvestan við bæ 001 og um 1,4 km austan við Vindáshlíð. Á þessu svæði er grýt mosagróin fjallshlíð. Varðan er í brún lítills klettahjalla í hlíð sem hallar 20-50° til suðvesturs. Litlavarða er grjóthlaðin, gróflega hringlaga, 1,5 m að flatarmáli og tæplega 1 m á hæð. Varðan er lítið annað en ólöguleg grjóthruga en þó má sjá ólögulegar hleðslur (5-6 umför). Hlutverk er óþekkt.

Litlavarða GK-346:029, horft til suðurs

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 4-5

GK-346:030 *Ból* tóft fjárhús

64° 17.580N 21° 23.591V

"Austasti hluti túnsins, sem greinist frá heimatúninu með læk er rennur í gegnum túnið, heitir einu nafni Ból, stundum nefnt Bóltún. Lækurinn sá heitir Bæjarlækur," segir í örnefnaskrá. Tvær fornleifar (tóft A og þúst B) voru skráðar í Bóltúni um 180 m austan við bæ 001 og um 40 m vestan við túngarð 011. Á þessu svæði er mosa- og grasigróin 6-10 m há öxl í rótum Bæjarfjalls. Minjarnar eru í brekku sem hallar 5-10° til vesturs og VNV og sjást vel frá bæ 001. Tóft A og þúst B eru á svæði í Bóltúni vestanverðu sem er um 30 x 20 m stórt og snýr norðaustur-suðvestur. Tóft

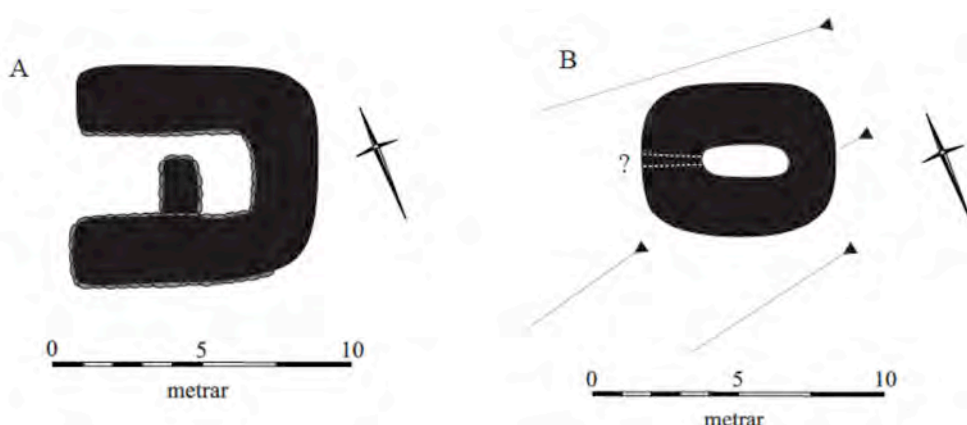
A er tvískipt og hlaðin úr torfi og grjóti. Tóftin er um 8 x 7 m stór og snýr norðvestur-suðaustur. Veggir tóftarinnar eru um 2 m á breidd, 0,4-1 m á hæð og má sjá 2-5 umför af hleðslum í þeim að innan og að utan. Gengið var inn að norðvestan inn í hólfi I, trúlega um timburþil þar sem enginn grjótveggur er í þeim enda tóftarinnar. Hólf I er um 3x3 m að innanmáli. Gengið hefur verið inn í hólfi II úr hólfi I við norðausturvegg. Hólf II er 3x2 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Veggurinn milli hólfa I og II er nú (2011) mjög lágur (<0,3 m), um 1 m breidd grjóthruga svo ekki er óhugsandi að skilið hafi verið milli hólfa með timburþili eða að grjóti hafi verið rænt. Veggirnir eru mosa- og grasigrónir. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni, heimildamanni, voru fjárhús á þessum stað. Þúst B er um 20 m suðvestan við tóft A. Þústin er einföld, um 7 x 5 m stór og snýr VNV-ASA. Innanmál þústarinnar er 3x1 m. Veggir þústarinnar eru vel grasi- og mosagrónir, 1,5-2 m á breidd og 0,3-0,5 m á hæð en engar grjóthleðslur eru sjáanlegar. Hlutverk er óþekkt en útlit þústarinnar gefur í skyn að hér sé um nokkuð eldri minjar að ræða.

Fjárhústóft GK-346:030A, horft til suðausturs

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 1

Ból GK-346:030, fjárhústóft og þúst með óþekkt hlutverk

GK-346:031 *Varða* heimild um óþekkt 64° 17.587N 21° 22.953V
"Austan við Bæjargil efst (en neðan brún) er Leynir, grasigróinn bolli. Hann sést ekki fyrr en komið er upp á Leynirhól, sem er þar fyrir neðan. Þar niður af er Kringlugeiri. Austur af honum var hóll, nefndur Varða, hún er nú hrunin," segir í örnefnaskrá. Varða er um 250 m norðaustan við stekk 040 og um 700 m austan við bæ 001. Á þessu svæði er grýtt aflöng hraunstrýta gróin mosa og skófum sem snýr gróflega austur-vestur. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni heimildamanni er Varða nú (2011) aðeins stór steinn. Engin greinileg varða er á þessu svæði en hugsanlega hefur hún staðið á um 0,5 m háum flötum litlum klettadranga í vesturenda hraunstrýttunnar sem lýst var hér að ofan. Hlutverk er óþekkt.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 5-6

GK-346:032 *Stöðull* heimild um kvíar 64° 17.530N 21° 23.584V
"Fyrir austan túnið næst Bóli er Stöðull. Hannes hóf búskap 1921, hann hætti að færa frá 1929 og var hann síðasti bóndi í Kjós, sem það gerði. Kýr voru mjólkaðar á stöðli nokkru lengur," segir í örnefnaskrá. Stöðull var um 210 m ASA við bæ 001 og um 90 m sunnan við tóft 030A. Á þessu svæði er frekar slétt graslendi fast suðvestan undir Bóli sem hallar 2-5° til VSV. Samkvæmt svörum Hannesar Guðbrandssonar (1897) við spurningalista Þjóðháttaeildar voru aðeins notaðar færiskvíar úr timbri í Hækingsdal og var fráfærum hætt árið 1929. Engar fornleifar sjást á svæðinu og reistur hefur verið sumarbústaður í norðvesturenda flatarinnar vestan undir Bóli (sjá 030).

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 6; Svör við spurningaskrá IV, Þjóðháttaeild, 5, 20

GK-346:033 *Ingugrafir* heimild um mógrafir 64° 17.450N 21° 23.321V
"Fyrir austan túnið næst Bóli [sjá 030] er Stöðull [032]. [...] Fyrir austan Stöðul eru Ingugrafir. Þar var færður upp mór áður fyrr. Sagt er að einhver Inga hafi farizt þar í mógröf. Brekkurnar þar ofan við heita Stekkjarbrekkur [sjá 040]," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni voru Ingugrafir á svæði um 470 m ASA við bæ 001 og um 150 m suðvestan við stekk 040. Á þessu svæði er sléttá tún. Ekkert sést til fornleifa vegna sléttunar. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni var fyllt upp í grafirnar um 1970. Mórinn úr gröfunum var þéttur og fingerður en lélegt eldsneyti. Mórinn var skorinn og þurrkaður í 30x30 cm hnausum sem þurrkaðir voru á Mel meðfram Þveránni. Bakkar grafanna voru beinir og grafirnar allt að 4 m á dýpt. Börnunum í Hækingsdal var bannað að fara nálægt gröfunum og var þeim sagt að ef þau hættu sér of nálægt myndu Brúklukkur (ófleygar vatnabjöllur) fljúga upp í þau og kæfa þau. Óljóst hversu stórt mógrafasvæðið var í raun en ekki er ólíklegt að hægt hafi verið að finna mó á svæði a.m.k. 200x200 að flatarmáli á vesturbakka Þverár. Fólkið í Hækingsdal fékk einnig oft að taka mó í landi Fremri-Háls GK-345:009.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 6

GK-346:034 varða óþekkt

64° 17.086N 21° 23.662V

"Fyrir austan Þverá neðst og næst Laxá er Kerlingarás. Þar fyrir austan er vörðuhóll, er heitir Haghóll," segir í örnefnaskrá. Varða er efst á Haghól um 930 m sunnan við bæ 001, um 150 m norðaustan við sumarbústaðabyggð sunnan við Kerlingarás og um 30 m beint ofan og NNV við stekk 042. Haghóll er náttúrulegur grasi- og mosagróinn aflangur grjóthóll eða klettanípa sem er 8-10 m á hæð og liggur norðaustur-suðvestur. Hlíðar hennar halla 20-50° til suðaustur og norðvestur. Varðan er illa hlaðin úr óreglulegu hellugrjóti og öðrum steinum en hleðslur eru signar og varðan lítið annað en stór grjóthrúga. Varðan hefur verið stór og mikil um sig en hún er nú hrunin til NNA, niður í brekkuna. Hún hefur verið gróflega hringlaga í grunninn og um 2x1,5 m að flatarmáli en hún er nú (2011) aðeins 0,5-0,8 m á hæð. Grjótið er mosagróið neðst og skófir út um allt. Hlutverk vörðunnar er óþekkt.

Varða GK-346:034, horft til vesturs

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 6

GK-346:035 hleðsla varnargarður

64° 17.469N 21° 24.679V

"Á síðustu búskaparárum Þorleifs [hætti búskap 1905] braut áin árbakkann, að vísu ekki stórt svæði ... Þorleifur hlóð fyrir skarðið og varð að flytja grjót á hestum í bakkrókum, að vísu ekki langa leið og tókst að stöðva rennslið ..." Óljósar grjóthleðslur eru um 730 m VSV við bæ 001 og um 20 m frá núverandi farvegi Laxár. Á þessu svæði er grýtt og hálf grasigróin flóðaslétta Laxár og fornir grasi- og mosagrónir bakkar hennar suðvestan við sléttuð tún og mýrar. Bakkarnir eru 0,5-1,5 m á hæð. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni, heimildamanni, var þessi garður mikið mannvirki meðfram Laxánni, um 2 m breiður og um 50 m langur. Nú (2011) sést lítið á þessu svæði annað en 1-2 óljósar og um 2 m breiðar vel grasigrónar raðir og hrúgur af grjóti ofan á og í árbakkanum sem hugsanlega gætu verið gamlar útflattar grjóthleðslur. Um 100 m neðar og norðvestar með ánni glittir einnig í hugsanlegar grjóthleðslur í grasinu ofan á bakka Laxár en þó er ekki hægt að fullyrða neitt með vissu.

Varnargarður GK-346:035, horft til NNV

Hættumat: hættu, vegna rofs

Heimildir: HJ: Ljósmyndir I, 228

GK-346:036 *Dagmálafjallssvarða* varða eyktamark 64° 17.225 21° 21.773

"En brekkur austan við Þverá upp af Kerlingarás heita Grænubrekkur. Fjallið þar upp af heitir Dagmálafjall. Á hábungu þess er Dagmálafjallssvarða, sem er eyktamark," segir í örnefnaskrá. Dagmálafjallssvarða er í norðvesturbrún Dagmálafjalls um 1,8 km ASA við bæ 001 og um 1,1 km VNV við hæsta punkt Dagmálafjalls. Dagmálafjall er á þessu svæði grýttur, hálfmosagróinn ávalur melur. Varðan er lítil og stendur á lágri klöpp. Varðan er grjóthlaðin og grunnflötur hennar er þríhyrndur. Langhlið er tæplega 1 m á lengd á meðan skammhliðar eru um 0,5 m á lengd. Í vörðunni sjást 3-4 gróflega hlaðin umför og er hún 0,6-0,8 m há. Frá vörðunni hátt á Dagmálafjalli rétt glittir í bæjarstæði Hækingsdals í VNV.

Dagmálafjallssvarða GK-346:036, horft til norðvesturs

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 7

GK-346:037 heimild um skotbyrgi 64° 16.559 21° 21.933

"Austur af Strákagilsbotnum heitir Grenhlið. Þar voru tvö tófugren og enn er þar grjóthlaðin við hvort gren," segir í örnefnaskrá. Grenhlið er brött grasgræn brekka hátt í vesturbrúnum Hlíðar ofan og norðaustan við Laxá og norðan við Grindagil, um 2,4 km suðaustan við bæ 001 og um 750 m vestan við Grindagilstjörn. Grenhlið er um 350x80 m að flatarmáli og liggur NNV-SSA. Brekkan er vel grasigróin og þýfð en mjög brött og hallar 60-80° niður til VSV. Neðst í brekkunni ofan við snarbrött klettabelti er mjög mjór hjalli sem hallar 5-10° til VSV. Ekkert sést til fornleifa á svæðinu trúlega vegna gróðurs og jarðvegsskriðs niður brattar brekkurnar.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 8

GK-346:038 þúst beitarhús 64° 16.606 21° 22.928

Ólöguleg grasigóin þúst er á austurbakka Laxár fast norðaustan við vegslóða 049 um 1,9 km suðaustan við bæ 001. Árbakki Laxár er á þessu svæði mjög sléttlendur og vel grasigróinn. Stutt ofan og norðaustan við þústina er hátt og bratt klettabelti suðvestan við Dagmálafjall. Þústin er vel grasigróin, um 12x12 m að flatarmáli og <0,8 m á hæð. Í þústinni suðaustanverðri er aflangt, <0,5 m djúpt rofabarð þar sem

Þúst GK-346:038, horft til NNA

glittir í hugsanlegt hleðslugrjót hér og þar. Í norðvesturhluta þústarinnar er aðeins grasigróinn lágur hóll. Í suðvesturenda þústar er löng röð af grjóti sem liggur norðvestur-suðaustur sem gæti hafa verið hluti af suðvesturvegg. Ekki er útlokað að á þessu svæði hafi verið tvískipt beitarhús þar sem gengið hefur verið inn að suðvestan. Frekari rannsókna er þó þörf til að skera endanlega úr um hlutverk mannvirkisins.

Hættumat: engin hætta

GK-346:039 heimild um skotbyrgi

64° 17.791 21° 20.849

"Vestan þá og upp af Þverárdal er annar dalur, heitir hann Vestri-Hrossadalur. Vestan við hann eru hæðir nokkrar, heita þær einu nafni Grenhæðir. Þar eru þrjú gren. Sést vel byrgi við eitt þeirra," segir í örnefnaskrá. Grenhæðir eru rétt ofan við brúnir um 2,4 km austan við bæ 001, norðan og ofan við ána í Vestri-Hrossadal og um 650 m norðan við Þverá. Grenhæðir eru grasigróinn hæðóttur hjalli í suðvestanverðum Kjöl sem er um 500x250 m að flatarmáli og liggur ASA-VNV. Hjallinn er þýft grasigróið mólendi þar sem mikið er af deigum mýrarflákum með mikið af rofabörðum á milli. Brekkan á svæðinu hallar 2-10° í suður og SSV. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 10

GK-346:040 tóft stekkur

64° 17.495N 21° 23.182V

Hannes Guðbrandsson greinir frá fjórum stekkjum [040-043] í svörum við spurningaskrá Þjóðhátadeildar. Samkvæmt honum var hætt að nota þá alla þegar hann og fjölskylda hans fluttu í Hækingsdal árið 1905. Þrír þeirra sáust vel árið 1976 þegar starfsmenn Þjóðhátadeildar ræddu við Hannes og gerðu afstöðumynd. Stekkur 040 er um 540 m ASA við bæ 001 og um 250 m suðvestan og neðan við vörðu 031. Á þessu svæði er frekar flatt graslendi, fast undir um 5 m hárra

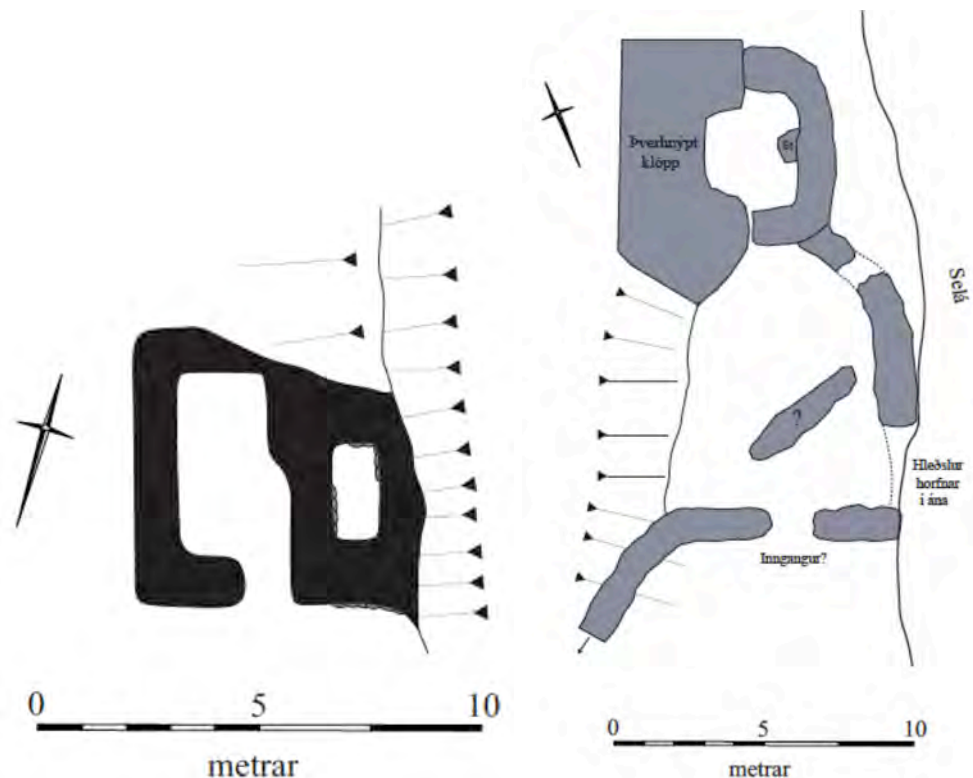
Stekkur GK-346:040, horft til VSV

þverhníptri grasigróinni brekku. Graslendið hallar um 2-5° í suðvestur. Um 5 m vestan við tóftina eru þúfur og rofabörð og 15-20 m austan og ofan við syðstu tún frá Hækingsdal. "Einn stekkurinn var hlaðinn úr torfi (sniddum), hann er nú mjög gróinn [040]. En þrír voru algjörlega hlaðnir úr grjóti [041-043]. Þeir virðast vera á líkum aldri og hljóta því að hafa verið notaðir samtímis. Auk þess sem þeir eru allir eins í laginu nema þessi úr torfinu. Hann var stór rétt sem ærnar voru hafðar í og minni viðbygging þar sem lömbin voru höfð. Grjót var neðst í veggjum lambakróarinnar en ekki í aðalréttinni. Hinir stekkirnir voru ferhyrndir nærri jafnhliða þannig að lambakróin var mjó aflöng og lá meðfram allri hlið stærri réttarinnar þannig að báðar réttirnar saman mynduðu nærri því jafnhliða ferhyrning." Stekkirnir eru merktir inn á Afstöðumynd sem gerð er eftir lýsingum Hannesar Guðbrandssonar. Af túninu í Hækingsdal sem teiknuð var 1976. Stekkur 040 er vel grasi- og mosagróinn. Hann er tvískiptur og snýr NNV-SSA. Vegghleðslur eru um 1-1,5 m á breidd og 0,2-0,5 m á

hæð. Hólf A er vestar, um 4x2 m að innanmáli og snýr NNV-SSA. Hólf B er fast austan við hólf A. Hólf B er þó minna, um 2x1 m að innanmáli, en snýr eins. Í veggjum hólf B glittir í grjóthleðslur (1-3 umför) en grjótið er lítið og vel grasigróið. Engar grjóthleðslur voru sjáanlegar í hólfi A. Gengið var inn að SSA inn í hólf A um 1 m breiðan inngang og trúlega einnig inn í hólf B þó engin merki sjáist um slíkt. Ekki er ljóst hvort hólf A hefur verið hlaðið úr sniddum.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Svör við spurningaskrá IV, Þjóðhátadeild, 1, afstöðumynd

Stekkir GK-346:040 (vinstri) og GK-346:041 (hægri)

GK-346:041 tóft stekkur

64° 18.126N 21° 25.480V

Hannes Guðbrandsson greinir frá fjórum stekkjum [040-043] í svörum við spurningaskrá Þjóðhátadeildar. Samkvæmt honum var hætt að nota þá alla þegar hann og fjölskylda hans fluttu í Hækingsdal árið 1905. Þrír þeirra sáust vel 1976 þegar starfsmenn Þjóðhátadeildar ræddu við Hannes og gerðu afstöðumynd eftir lýsingum hans. Stekkur 041 er á vesturbakka Selár um 1,7 km norðvestan við bæ 001 og um 150 m norðaustan við Sauðhús 013. Á þessu svæði er grasigróinn grýttur árbakki Selár. Brekkunni hallar 2-5° til SSV. Tóftin er undir fastri 2-3 m hárri klöpp fast vestan við Selá. "Einn stekkurinn var hlaðinn úr torfi (sniddum) [040], hann er nú mjög gróinn. Ein þrír voru algjörlega hlaðnir úr grjóti [041-043]. Þeir virðast vera á líkum aldri og hljóta því að hafa verið notaðir samtímis. Auk þess sem þeir eru allir eins í laginu nema þessi úr torfinu[...]. Hinir stekkirnir voru ferhyrndir nærri jafnhliða þannig að lambakróin var mjó aflöng og lá meðfram allri hlið stærri réttarinnar þannig að báðar réttirnar saman mynduðu nærri því jafnhliða ferhyrning." Grjóthlaðin stekkur og garðlag eru á svæði sem er um 50 x 20 m stórt og snýr norðaustur-suðvestur. Stekkurinn er einfaldur, 6-7 x 4 m stór og snýr norðaustur-suðvestur. Gengið var inn

að suðvestan um mjög mjóan inngang sem er <0,5 m á breidd. Allur norðvesturveggur stekkjarins er náttúruleg 2-3 m há klöpp. Innanmál stekkjarins er 4x2-3 m. Veggir hans eru um 1 m á breidd og 0,5-1,6 m á hæð. Fast suðvestan og neðan við stekkin og klöppina er stórt bjöllulaga hól sem hefur verið um 9x6-7 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur eins og stekkurinn. Veggir hólfsins eru mjög illa farnir og signir og er SSA-horn þess svo til alveg horfið í Selána. Trúlega hefur verið gengið inn í hólfið að suðvestan um 1,5 m breiðan inngang. Út frá vesturhorni hólfsins liggur svo um 40 m langur siginn grjótgarður í suðvestur sem hugsanlega hefur verið nýttur til að beina fé inn í stekkin. Veggir hólfsins og hleðslur garðlagsins eru vel grasigrónar og signar, 0,2-0,5 m á hæð og 0,5-1 m á breidd. Ekki er útilokað að stekkurinn hafi verið endurhlaðinn að hluta á einhverjum tímamarki þar sem lýsingin í spurningaskrá Þjóðháttaeildar er ekki að passa við þennan stekk en það er þó ekki víst. Enginn annar stekkur þekkist á svæðinu sem gæti passað betur við lýsinguna.

Stekkur GK-346:041, horft til SSV

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Svör við spurningaskrá IV, Þjóðháttaeild, 1, afstöðumynd

GK-346:042 tóft stekkur

64° 17.081N 21° 23.624V

"Austanvert við Ásalæk er fljót eitt mikið í Laxá. Það heitir Stekkjarfljót. Fram í Stekkjarfljót gengur Stekkjarmelur. Vestan í honum, á bakka Ásalækjar, er Stekkur. Þar er hleðsla úr hellugrjóti, sem stendur enn vel," segir í örnefnaskrá. Hannes Guðbrandsson greinir frá 4 stekkjum (040-043) í svörum við spurningaskrá Þjóðháttaeildar sem hætt var að nota þegar hann fjölskylda hans flutti í Hækingsdal árið 1905. Þrír þessa sáuust vel 1976 þegar starfsmenn Þjóðháttaeildar ræddu við

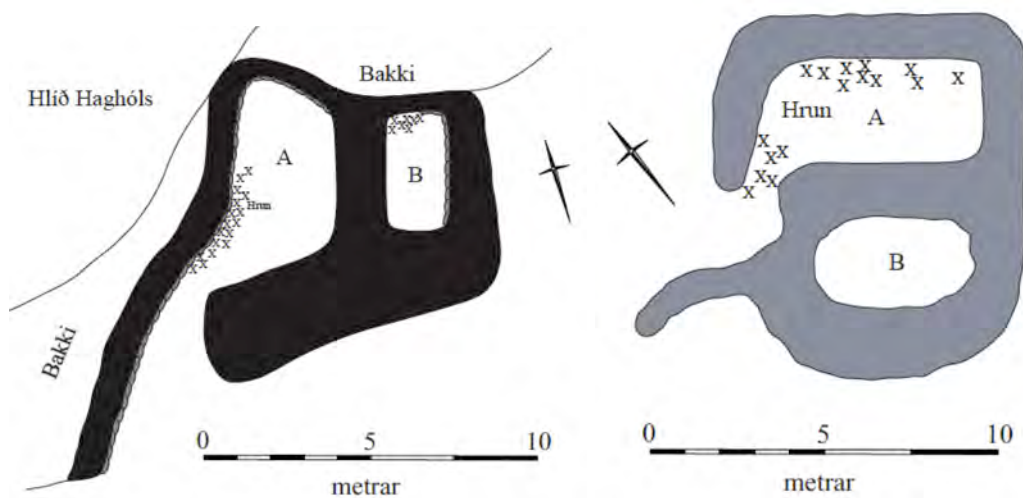
Stekkur GK-346:042, horft til SSA

Hannes og gerðu afstöðumynd eftir lýsingum hans. Stekkur 042 er um 950 m sunnan við bæ 001, um 850 m SSA við stekk 040 og um 30 m ASA við vörðu 034. Á þessu svæði er mosa- og grasigróinn mói. Fast norðvestan við stekk er Haghóll (sjá 034). "Einn stekkurinn var hlaðinn úr torfi (sniddum), hann (040) er nú mjög gróinn. Ein þrír voru algjörlega hlaðnir úr grjóti (041-043). Þeir virðast vera á líkum aldri og hljóta því að hafa verið notaðir samtímis. Auk þess sem þeir eru allir eins í laginu nema þessi

úr torfinu.[...] Hinir stekkirnir voru ferhyrndir nærri jafnhliða þannig að lambakróin var mjó aflöng og lá meðfram allri hlið stærri réttarinnar þannig að báðar réttirnar saman mynduðu nærri því jafnhliða ferhyrning." Stekkur 042 er vel grasi- og mosagróinn, tvískiptur og grjóthlaðinn. Hann er um 10 x 6-9 m stór og snýr VNV-ASA. Hólf A er fast austan undir Haghól. Það er um 6 x 3 m að innanmáli og snýr NNA-SSV. Gengið var inn í hólfið úr suðvestri um vesturhorn hólfsins. Hólf B er samsíða hólfi A. Um 1,5 m þykkur veggur skilur á milli þeirra. Hólf B er um 3,5 x 2 m að innanmáli. Ekki er ljóst hvar gengið hefur inn í hólf B en líklega hefur það verið að sunnan. Veggir stekkjarins eru 1-2 m á breidd og 0,4-1 m á hæð en hleðslur eru nokkuð signar og grasigrónar. Norður- og vesturhliðar tóftar er mikið til náttúruleg grýtt hlið Haghóls þó þar sjáist signar hleðslur sem hallast uppí brekkuna.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 11; Svör við spurningaskrá IV, Þjóðhátadeild, 1, afstöðumynd

Stekkir GK-346:042 (vinstri) og GK-346:043 (hægri)

GK-346:043 tóft stekkur

64° 17.885N 21° 24.627V

"Engjarnar fyrir ofan hann næst túni eru Forir. Þar upp af er nokkuð gróinn grjótbali, er heitir Stekkjarbali. Þar var síðast hafður stekkur. Móðir Hannesar mundi eftir honum í bernsku sinni," segir í örnefnaskrá. Hannes Guðbrandsson greinir frá fjórum stekkjum (040-043) í svörum við spurningaskrá Þjóðhátadeildar sem hætt var að nota þegar hann og fjölskylda hans fluttu í Hækingsdal árið 1905. Þrír þeirra sáust vel 1976 þegar starfsmenn Þjóðhátadeildar ræddu við Hannes og gerðu afstöðumynd eftir lýsingum hans. Stekkur 043 er um 270 m norðvestan við túngarð og rétt 010 og um 860 m norðvestan við bæ 001. Á þessu svæði er grasi- og mosagróin skriða við rætur Bæjarfjalls fast ofan og NNA við djúpan ræsiskurð sem snýr norðaustur-suðvestur. "Einn stekkurinn var hlaðinn úr torfi (sniddum), hann (040) er nú mjög gróinn. Ein þrír voru algjörlega hlaðnir úr grjóti (041-043). Þeir virðast vera á líkum aldri og hljóta því að hafa verið notaðir samtímis. Auk þess sem þeir eru allir eins í laginu nema þessi úr torfinu.[...] Hinir stekkirnir voru ferhyrndir nærri jafnhliða þannig að lambakróin var mjó aflöng og lá meðfram allri hlið stærri réttarinnar þannig að báðar réttirnar saman mynduðu nærri því jafnhliða ferhyrning." Stekkur 043 er vel mosa- og grasigróinn, tvískiptur og grjóthlaðinn. Stekkurinn er um 10 x 9 m stór og snýr norðvestur-suðaustur. Hólf A er um 6x3 m að innanmáli og snýr norðvestur-suðaustur. Ekki er alveg ljóst hvar gengið hefur verið inn en hugsanlega hefur það verið á suðvesturvegg

við vesturhorn hólfsins. Hólf B er minna en liggur samsíða hólfi A. Um 1,5 m breiður mjög siginn grjótveggur skilur á milli hólfa. Hólf B er um 5x2,5 m að innanmáli og snýr norðvestur-suðaustur. Enginn greinilegur inngangur sést inn í hólfið vegna sigs en hugsanlega hefur hann verið á norðvesturhlið hólfsins fast sunnan við inngang inn í hólfi A. Veggir stekkjarsins eru mjög signir, 1-2 m á breidd og 0,2-0,4 m á hæð. Óljós um 3 m langur grjótveggur eða tota liggur gróflega út í vestur frá miðju hólfi B. Veggurinn er um 0,5-1 m breið, einföld röð af vel grasigrónu grjóti. Hlutverk hans hefur trúlega verið að beina fé inn í stekkin.

Stekkur GK-346:043, horft til ASA

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Hækingsdalur, 3; Svör við spurningaskrá IV, Þjóðháttadeild, 1, afstöðumynd

GK-346:044 hleðsla óþekkt

64° 17.638N 21° 23.647V

Óljósar hleðslur sjást í útjaðri heimatúns um 170 m norðaustan við bæ 001 og um 50 m suðvestan við rétt 018. Á þessu svæði er sléttað tún neðan og suðvestan við garðinn og grasigróinn mói að ofan og norðaustan. Brekkunni hallar í 5-10° í suðvesturs. Grjót-hleðslurnar eru mjög sokknar í jörðu og vel grasigrónar en sjást óljóst á um 40 m löngum kafla. Þar sem þær eru greinilegastar sjást 1-2 umför af um 0,5 m breiðum og 0,3 m háum hleðslum. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni hefur ekki verið hlaðinn túngarður á þessu svæði í hans tíð og enginn túngarður er teiknaður á þessu svæði á túnakorti frá 1917. Hugsanlega eru þetta leifar um varnargarð sem hlaðinn hefur verið til varnar flóðum úr Bæjarlæknum.

Hleðslur GK-346:044, horft til VNV

Hættumat: hætt, vegna ábúðar

GK-346:045 heimild um brunn

64° 17.610N 21° 23.699V

Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni, heimildamanni, var lokræsi hlaðið í heimatúni frá Bæjarlæk í suðvestur, heim í fjós og þaðan áfram niður á tún. Á þessu svæði er sléttað tún og núverandi íbúðarhús í Hækingsdal. Samkvæmt Guðbrandi lá lokræsið inn í fjós þar sem eldhúsglugginn í núverandi íbúðarhúsi er nú (2011). Samkvæmt Guðbrandi

Hannessyni, heimildamanni, var um árið 1900 leitt vatn úr Bæjarlæk með grjóthlöðnu lokræsi í VSV um 110 m heim í stóran brunn í fjósinu og þaðan úr brunninum áfram niður á tún. Samkvæmt Guðbrandi er ræsið enn til staðar í túninu ofan/norðaustan við bæinn undir sverði og sést gamalt rör í bakka Bæjarlækjar þar sem ræsið byrjaði. Í brunninum í fjósinu voru ætíð hafðir tveir silungar til að halda skordýrum frá. Þegar ræsið var byggt var fyrst grafinn 30-40 cm breiður og 30-40 cm djúpur skurður. Ofan í skurðinn voru svo settir hellusteinir á ská upp á rönd svo þeir héldu hver öðrum uppi að ofan og mynduðu þríhyrningslaga op fyrir vatnið til að ferðast um í botni skurðarins. Samkvæmt Guðbrandi sést suðvesturendi ræsisins einnig í skurði neðan/suðvestan við bæ. Lengd ræsisins hefur verið að minnsta kosti 100-200 m þegar bæði aðrennsli og frárennsli er tekið með í reikninginn. Ekkert sést til ræsis á yfirborði og brunnurinn er horfinn vegna núverandi íbúðarhúss.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-346:046 garðlag varnargarður
Mjög siginn varnargarður er um 210 m norðan við bæ 001 og um 80 m VNV við rétt 018, meðfram lítilli lækjarsprænu sem rennur í VSV niður úr Sneiðunum milli Bæjargils og Kinnagils. Á þessu svæði er mosa- og grasigróin brekka sem hallar í 5° til VSV. Lækurinn rennur um láglendi gróflega í vestur og er 2-5 m norðan við garðinn. Garðlagið er grjóthlaðið en mjög sigið (varla meira en 1 umfar sem sést á yfirborði) og snýr norðvestur-suðaustur. Garðlagið er 0,5-1,2 m á breidd, 0,2-0,5 m á hæð og um 75 m á lengd. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni var garðlagið hlaðið til varnar flóðum úr læknum í leysingum.

Hættumat: engin hætta

64° 17.691N 21° 23.780V

Varnargarðlag GK-346:046, horft til vesturs

GK-346:047 heimild um kálgarð 64° 17.579N 21° 23.815V
Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður 2-5 m vestan við bæ 001. Norðurörin merkt á túnakortið er hins vegar röng og bendir til VNV svo kálgarðurinn var í raun suðvestan við bæ. Á þessu svæði er sléttað malarplan framan og suðvestan við núverandi íbúðarhús. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var kálgarðurinn tvískiptur, 50-60 x 20 m stór og snéri norðvestur-suðaustur meðfram bæjarröð 001. Samkvæmt Guðbrandi Hannessyni, heimildamanni, var torfhlaðið garðlag umhverfis garðinn og í honum voru ræktaðar m.a. kartöflur og rófur.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-346:048 heimild um varnargarður 64° 17.554N 21° 23.713V
Á túnakorti frá árinu 1917 er teiknað garðlag á vesturbakka Bæjarlækjar. Á þessu svæði er sléttað tún. Í túninu sést um 40 m langur, óljós hryggur NNA-SSV á vesturbakka Bæjarlækjar sem hugsanlega gæti verið leifar af þessu garðlagi en gæti þó

einnig aðeins verið náttúrumyndun. Staðsetning garðsins á túnakorti gefur til kynna að hann hafi verið varnargarður gegn flóðum úr Bæjarlæknum.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-346:049 vegur leið

64° 15.596N 21° 21.991V

Greinileg gömul leið eða vegslóði er við norðausturbakka Laxár fast suðvestan við Selflatir 012. Á þessu svæði er norðausturbakki Laxár milli árinna og fjallanna norðaustan í Laxárdal mjög landþröngur og nokkuð þverhníptur á köflum, sérstaklega við Þórufoss. Þó er bakkinn að mestu nokkuð vel grasgróinn og auðveldur yfirferðar. Gamli vegslóðinn er 3-5 m á breidd og að minnsta kosti um 4 km á lengd í landi Hækingsdals 001. Vegslóðinn liggur norðvestur-suðaustur meðfram norðausturbakka Laxár milli Hækingsdals 001 og Stíflisdals ÁR-459 í Þingvallahreppi. Um 5 km eru milli bæjanna. Ekki voru neinar greinilegar eldri hestagötur suðvestan við Selflatir en mjög líklega hefur verið hér lengi leið milli bæjanna.

Hættumat: engin hætta

GK-346:050 heimild um kálgarð

64° 17.757N 21° 24.101V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður fast vestan við fjárhús 006. Norðurörin merkt á túnakortið er hins vegar röng og bendir til VNV svo kálgarðurinn var í raun SSV við útihúsin. Á þessu svæði er íbúðarhúsið Klörustaðir. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-346:051 heimild um kálgarð

64° 17.766N 21° 24.275V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður fast VSV við fjárhús 007. Norðurörin merkt á túnakortið er hins vegar röng og bendir til VNV svo kálgarðurinn var í raun SSV við útihúsin. Á þessu svæði er sléttað malarplan og steinsteypt útihús. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

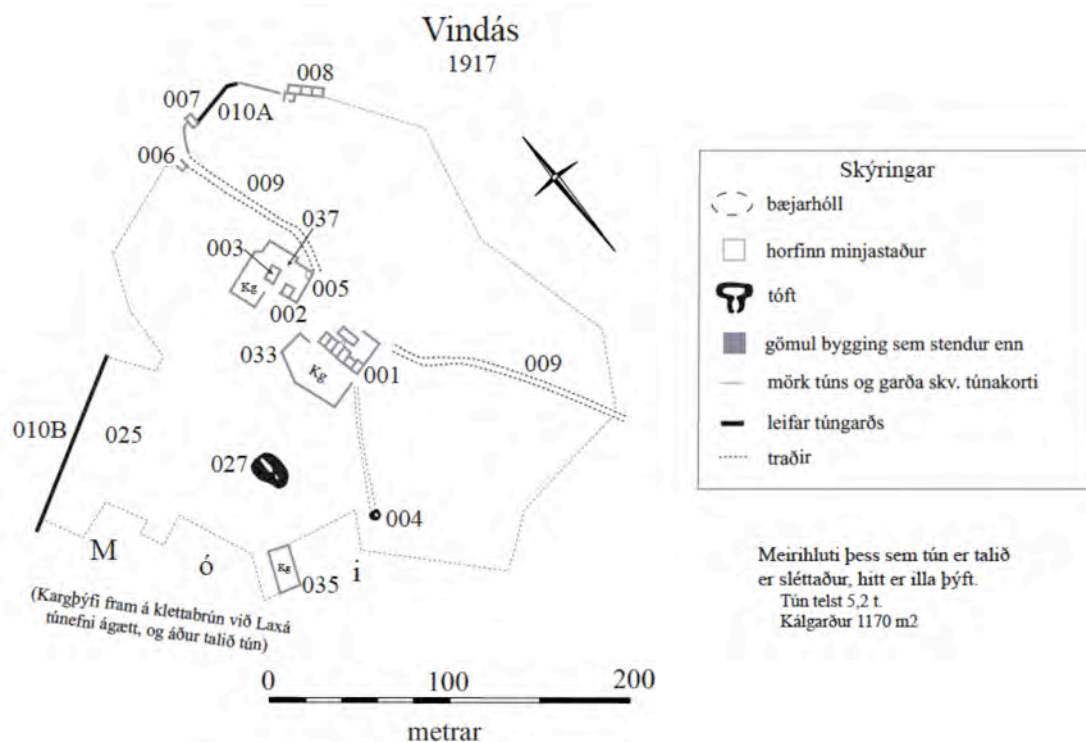
GK-346:052 heimild um smalakofa

Í svörum við spurningaskrá Þjóðhátadeildar segir Hannes Guðbrandsson að smalarnir hafi byggt sér skýli úr grjóti, og tveir kofar séu vel sjáanlegir ennþá inni í Hrísdal. Staðsetning Hrísdals er óþekkt en örnefnið Hríshvammur er þó þekkt innan jarðarinnar í Hækingsdal. Í örnefnaskrá segir m.a.: "Austan við Grindagil er Hríshvammur. ... Upp af Hríshvammi er tunga vestur úr Geitahlíð, sem er eins og blaðsýft eyra í langinu, nefnd Blaðstýfing. Hríshvammur er austast í brekkum austan við Grindagil, en austan við hvamminn eru gljúfur í Laxá, sem heita Þrengsli." Ekkert er þó minnst á smalakofa í örnefnaskrá og engin greinileg ummerki um slík mannvirki fundust við skráningu á svæðinu. Staðsetning smalakofanna er því óþekkt.

Heimildir: Svör við spurningaskrá IV, Þjóðhátadeild, 12; Ö-Hækingsdals, 8-9

GK-347 Vindás

20 hdr 1705. Bústaður sóknarprests í Kjós gefin af kóngi eftir að bærinn að Reynivöllum eyðilagðist í skriðum og snjóflóði árið 1664. JÁM III, 422-423. Varðveist hefur landamerkjabréf jarðarinnar frá því um 1270. Um landamerki milli Vindáss og Reynivalla annarsvegar og Vindáss og Hækingsdals hinsvegar. DI II, 81-82. 1352/1397 og um 1478 á Reynivallakirkja skjólgarð GK-347:034 í landi jarðarinnar ásamt kastar skurði GK-347:011. (DI III 70-71, DI IV, 116-117, DI VI, 178-79). 1705: "Engjar eru nær öngvar, sem þessari jörðu fylgdi áður hún var prestunum gefin, og brúkar því presturinn engið, sem óskpilt varð eftir, þá beneficium fordjarfaðist, so mikið af því og lítið sem hönum líkar. Högum spilla skriður." JÁM III, 422-423. 1840: "... Heyskaparlítil jörð með stóru og þýfðu túni. Þar er allgott beitarland um sumar og vetur og skógarblettur af smáviði í Sandfellshlíð." Sýslu- og sóknarlýsingar Gullbringu- og Kjósarsýslu, 256. Túnakort 1917: Tún 5,2 teigar (meirihluti sléttað), garðar 1170 m².

Túnakort Vindáss frá árinu 1917

GK-347:001 Vindás bæjarhóll bústaður 64° 18.749N 21° 30.166V Vindásbærinn er í Laxárdal austan við Laxá og VNV undir Sandfelli. Hann er um 3 km SSA við Reynivelli 348:001 og um 5,5 km VNV við Hækingsdal 346:001. Leifar af bæjarhólnum eru nú (2011) um 10 sunnan við gamla fjósið og um 70 m suðvestan við yngsta íbúðarhúsið sem byggt var árið 1952. Í landi Vindáss er sumarbúðir KFUM og KFUK en þær eru staðsettar rúma 3 km suðaustan við bæ 001 rétt norðvestan við landamerki Vindáss og Hækingsdals GK-346:001. Þar sem gamli bærinn stóð er sléttað tún, steinsteypt fjós, einföld röð af háum lauftrjám og slétt malarplan þar fast fyrir sunnan en þar eru m.a. geymdar heyrúllur og vélar. Samkvæmt bókinni Kjósarmenn eftir Harald Pétursson var tvíbýli að Vindási frá um 1820 og fram til 1884. Ekki er ljóst hvort búið var á tveimur stakstæðum bæjum eða ekki. Ekki er útilokað að annar bærinn

hafi staðið þar sem heitir Ljóskollutóft (sjá 027) en engar heimildir hafa fundist um slíkt. Gamli bærinn er nú (2011) horfinn vegna bygginga sem reistar voru á 20. öld. Samkvæmt Magnúsi Lárussyni, heimildamanni, byggði Ólafur Einarsson (í Vindási 1905-1944) steinsteypt hús á bæjarhólnum, t.d. votheyslöðu sem og tvær heyllöður úr torfi og grjóti á fyrri hluta 20. aldar. Ekki er lengur búið að staðaldri í Vindási en tún eru enn nýtt til sláttu og sem beitiland fyrir hesta. Samkvæmt túnakorti frá 1917 var bæjarröðin um 30x40 m stór og snéri gróflega norður-suður. Í túninu sunnan við malarplanið eru í dag (2011) óljósar leifar bæjarhólsins sem er um 30x25 m að flatarmáli, 0,2-0,5 m á hæð og snýr austur-vestur. Engar greinilegar dældir eru í hólnum en mjög líklegt er að fornleifar finnist þar undir sverði. Að minnsta kosti 5-10 m af lengd norðurhluta gamla bæjarhólsins virðist horfinn undir malarplan og útihús.

Bæjarhóll Vindáss GK-347:001, horft til NNV

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-347:002 *Fjósafllöt* heimild um útihús 64° 18.771N 21° 30.173V
 "Sunnan við vestri tröðina er Fjósafllöt, þá Haus að Stefánsstötu [021], en sunnan við hana er Gerði [025] og við suðurenda þess Fagrihóll," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús um 40 m norðan við bæ 001. Samkvæmt Magnúsi Lárussyni, heimildamanni, kallast túnið um 20 m norðan við þetta svæði Fjósflöt en ekki er ljóst hvort örnefnið tengist steinsteyppta fjósinu sem byggt var 1967 og stendur enn eða eldri byggingum 002 og 003 sem stóðu áður á svæðinu. Á þessu svæði er gamalt steinsteypt fjós, malarplan, lítil hestarétt og bárujárnsklæddur skúr. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4; Túnakort 1917

GK-347:003 heimild um útihús 64° 18.778N 21° 30.173V
 "Sunnan við vestri tröðina er Fjósafllöt, þá Haus að Stefánsstötu [021], en sunnan við hana er Gerði [025] og við suðurenda þess Fagrihóll," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús um 55 m norðan við bæ 001. Samkvæmt Magnúsi Lárussyni, heimildamanni, kallast túnið fast norðan við þetta svæði Fjósflöt en ekki er ljóst hvort örnefnið tengist steinsteyppta fjósinu sem stendur enn eða eldri byggingum 002 eða 003 sem stóðu áður á svæðinu. Fast vestan við útihús 003 og um 60 m NNV við bæ 001 var einnig kálgarður. Á þessu svæði er malarplan, lítil hestarétt, bárujárnsklæddur skúr og sléttáð graslendi fast norðan við malarplanið. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4; Túnakort 1917

GK-347:004 *Brunnur* þúst brunnur

64° 18.700N 21° 30.220V

"Austan við Fagrahól er Bolamói og nær austur að Brunni, sem er vatnsból bæjarins," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt Magnúsi Lárussyni, heimildamanni, var Brunnur um 100 m SSV við bæ 001 um 20 m vestan við sáðsléttur 026. Á túnakorti Vindáss frá árinu 1917 var bygging á þessum stað svo ekki er ólíklegt að brunnhús hafi verið yfir Brunninum. Brunnurinn var þar sem nú (2011) er deig, 0,2-2 m djúp grasigróinni lögð milli sléttaðra túna. Lægðin snýr NNA-SSV og er hallinn á svæðinu 2-20° í SSV niður að Laxá. Ekkert vatnsrennsli virðist vera á svæðinu. Samkvæmt Magnúsi Lárussyni er búið að fylla upp í brunninn en Magnús mundi ekki hvenær það var gert eða hvort brunnurinn var hlaðinn.

*Þúst GK-347:004, hugsanlega leifar
brunnhúss, horft til suðurs*

Umhverfis brunninn virðast vera leifar af lítilli yfirbyggingu en veggir hennar eru orðnir mjög niðurtroðnir og þýfðir vegna ágangs búpenings. Þústin er grasigróin, um 6 x 6 m stór. Innanmál er 2 x 1,5 m og snýr norður-suður. Veggir eru niðurtroðnir og hlaupnir í þúfur, 1,5-2 m á breidd og 0,2-0,5 m á hæð. Engar grjóthleðslur eru sjáanlegar. Ekki er ljóst hvar gengið var inn en ekki er ólíklegt að það hafi verið að norðanverðu. Brunnurinn sjálfur er alveg horfinn á yfirborði.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Vindás BÓ, 4

GK-347:005 heimild um útihús

64° 18.770N 21° 30.155V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var einhvers konar mannvirki eða lítið útihús um 15 m austan við útihús 002. Það hefur verið um 40 m vestan við yngsta íbúðarhúsið. Á þessu svæði er sléttað malarplan austan við gamalt steinsteypt fjós. Ekkert sést til fornleifa. Nákvæmt hlutverk óþekkt.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-347:006 heimild um útihús

64° 18.822N 21° 30.165V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús í jaðri heimatúns um 130 m norðan við bæ 001 og um 25 m VSV við útihús 007, fast vestan við traðir 009. Á þessu svæði er sléttað tún. Ekkert sést til fornleifa. Nákvæmt hlutverk er óþekkt.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-347:007 þúst útihús

64° 18.830N 21° 30.140V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús í jaðri heimatúns um 150 m norðan við

bæ 001 og um 60 m VNV við útihús 007 og um 20 m norðaustan við traðir 009. Á þessu svæði er þýft og grýtt graslandi fast norðan við sléttaða Lambhúsflöt (sjá 008). Rúst útihússins er mjög illa farin vegna ágangs búpenings og innri lögun er ógreinanleg. Aðeins er hægt að sjá út úr mosa- og grasigrónum þúfunum ólögulega aflanga og rúnaða þúst sem er um 20x10 m stór, <0,5 m á hæð og snýr norður-suður. Víða glittir í hleðslugrjót. Nákvæmt hlutverk tóftar er óþekkt.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-347:008 *Lambhúsflöt* heimild um lambhús 64° 18.810N 21° 30.066V
 "Norðan við vestari tröðina er Lambhúsflöt, hallar til vesturs. Hesthúsflöt [023] er norðan við bæinn, austur af henni er Norður-Bali," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var útihús um 140 m NNA við bæ 001 og um 70 m austan við traðir 009 og er það líklega það hús sem Lambhúsflöt dró nafn af. Á þessu svæði er sléttað tún í norðvestanverðri öxl bæjarhjallans sem kallast Lambhúsflöt. Efst á hjallanum er malarvegur sem liggur til VSV framhjá yngsta íbúðarhúsinu að malarplaninu austan við bæjarhól 001. Ekkert sést til fornleifa vegna sléttunar og vegagerðar. Óljós hæð, <0,2 m há er í túninu á svipuðum slóðum en hún er of ógreinileg til að hægt sé að fullyrða að mannvistarleifar leynist undir sverði.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4; Túnakort 1917

GK-347:009 vegur traðir 64° 18.730N 21° 30.123V
 "Heimreið (Tröð) liggur þvert í gegnum túnið frá austri til vesturs, norðan við bæinn [001]," segir í örnefnaskrá. Hér mætti halda að verið væri að lýsa núverandi malarvegi heim að bænum frá Kjósarskarðsvegi 48 en líklega er þó verið að lýsa gamla þjóðveginum eins og hann lá 1917 milli Reynivalla 348:001 og Hækingsdals 346:001 þegar túnakortið var teiknað en þá lá þjóðvegurinn gróflega NNV-SSA framhjá Vindásbænum 001 að austanverðu og má sjá traðir heima við bæinn. Engar traðir eru við núverandi heimreið. Ekki er ljóst af hverju áttunum er ruglað svo en trúlega hefur áttin út með fjallinu ofan við Vindásbæinn á þessum stað verið kölluð austur en ekki norður eins og áttirnar liggja í raun og veru. Á þessu svæði eru sléttuð tún og malarplan á bæjarstæði Vindáss en gamla vegstæðið er ennþá frekar greinilegt, sérstaklega SSV við bæjarhól 001. Gamli vegslóðinn og traðir Vindásbæjar sjást á svæði sem er um 300 m á lengd.

Traðir GK-347:009, horft til NNV

Vegslóðinn og traðirnar eru skýrastar fast SSA við bæjarhól 001 þar sem þær liggja í SSA um sléttað tún. Þaðan má rekja veginn um 170 m út úr heimatúninu (en vegurinn sjálfur verið alls um 250 m langur ef hlaðið heima við bæ er talið með). Grasigróinn slóðinn er um 3 m á breidd og 0,2-1,5 m háir bakkar sjást ennþá greinilega beggja

megin en aðallega þó að vestan. Engar grjóthleðslur eru greinilegar. Bakkarnir eru vel grasigrónir og skarpir. Á bæjarstæði hverfur slóðinn undir malarplan og sléttað graslendi en kemur þó óljóst í ljós aftur um 50 m norðan við bæ 001. Vegurinn hefur trúlega tengst vegi 041 í suðaustri í hliðinni vestan undir Múla þar sem Kjósarskarðsvegur 48 er nú (2011) og vegi 048 í norðri neðan og vestan í holtunum norðan við bæinn en þar eru sléttuð tún.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Vindás BÓ, 3

GK-347:010 garðlag túngarður

64° 18.829N 21° 30.114V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 tengdi lítill túngarður A í útjaðri heimatúns suðausturhorn útihúss 007 við NNV-enda útihúss 008. Leifar þessa túngarðs sjást greinilega um 150 m NNA við bæ 001 fast NNV við Lambhúsflöt. Samkvæmt túnakorti afmarkaði einnig um

100 m langur túngarður eða þúst

B útjaðar heimatúns um 160 m

VNV við bæ 001. Á svæðinu þar

sem túngarður A sést óljóst er

sléttuð Lambhúsflöt í

norðvesturöxl bæjarholtsins og

þýfður mosa- og grasigróinn mói

norðan við flötina. Þar sem leifar

túngarðs B sjást er sléttað tún.

Saman afmörkuðu túngarðar A

og B norðvesturenda heimatúns

að hluta samanlagt á um 150 m

löngu kafla. Samkvæmt túnakorti

afmarkaði túngarður A

heimatúnið að NNV-verðu. Hann

var um 60 m á lengd og í laginu

eins og bjúgverpill. Garðurinn lá frá útihúsi 007 um 30 m í ANA áður en hann beygði í

ávölum boga í suðvestur og hélt áfram um 30 m að útihúsi 008. Helmingur garðlagsins

er nú (2011) horfinn vegna túnasléttunar. Fast neðan og NNV við Lambhúsflöt sjást þó

ennþá greinilegar leifar hleðsla. Hleðslurnar eru útflattar og þýfðar en hleðslugrjót er

vel greinilegt í þúfunum. Garðlagið er 2-3 m á breidd, 0,2-0,4 m á hæð og liggur um 40

m í ANA frá þúst 007. Þar beygir það í suðaustur en nær aðeins um 5 í þá átt áður en

það hverfur í sléttað tún. Túngarður B afmarkaði norðvesturenda heimatúnsins.

Garðurinn er nú (2011) lítið annað en 90 m langur áberandi hryggur í túninu sem er 4-5

m á breidd og 0,2-0,5 m á hæð. Hryggurinn snýr suðvestur-norðaustur og endar í vestri

í brún bæjarholtsins ofan og austan við Laxá en að austan í sléttuðu túni. Á einum eða

tveimur stöðum glittir í grjót í túni.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-347:011 heimild um mógrafir

Í Íslenskum fornbréfum frá 1352/1397 og um 1478 á Reynivallakirkja skjólgarð GK-

347:049 í landi Vindáss GK-347:001 ásamt kastar skurði (mógröf). Staðsetning

Reynivallamógrafar í landi Vindáss er óþekkt en ekki er útilokað að hún hafi þegar

verið skráð undir númeri 014, 016 eða 042.

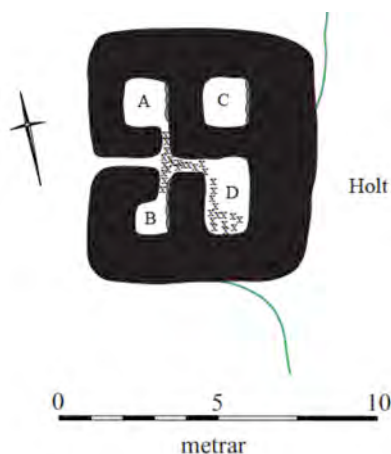
Túngarðlag GK-347:010, horft til VSV

Heimildir: DI III 70-71, DI IV, 116-117, DI VI, 178-79

GK-347:012 *Sognssel* tóft sel 64° 18.931N 21° 28.232V
"Úr Sandfellstjörn rennur Fossá. Vestan við hana, nokkru eftir að hún fellur úr tjörninni er Sognssel og eru rústir þess enn mjög greinilegar. Frá Sandfellstjörn gengur kvos til norðurs inn í Hryggi og heitir Hryggjardalur," segir í örnefnaskrá Bjarna Ólafssonar frá Króki. "Austan við tjörnina er Sandfellsflói, blautur og víðáttumikill, austan við tjörnina, en líklega heitir hitt öðru nafni. Þar var sel, sem heitir Sognssel. Það er nokkuð eftir að Fossá fellur úr Sandfellstjörn, og eru þar gamlar rústir," segir í örnefnaskrá Ara Gíslasonar. Sognsselstöft er um 1,6 km ANA við bæ 001, um 4,9 km suðaustan við Sogn 350:001 og um 250 m norðvestan við Sandfellstjörn. Seltóftin er fast utan í 2-4 m háu holti að suðvestan. Holtið er aflangt, um 250 m á lengd, um 150 m á breidd og snýr NNA-SSV. Hlíðar holtsins eru þýfðar og mosa-, grasi- og lyngigrónar en holtið er þó ógróið í toppinn. Sognsselstöft er fjórskipt, ferköntuð og grjóthlaðin. Hún er um 8 x 7 m stór og snýr NNA-SSV. Veggir tóftarinnar eru 1-2 m á breidd og 0,5-1,2 m á hæð en hleðslur eru víða nokkuð signar og grasi- og mosagrónar. Gengið var inn í tóftina á VNV-hlíð gróflega fyrir miðju eða um 4 m frá norðvesturhorni tóftar. Inngangurinn var um 2 m langur til ASA áður en hægt var að beygja inn í hól A til vinstri og hól B til hægri. Hól A er 1,5x1,5 m að innanmáli en mögulegt er að það hafi áður náð um 0,5 m lengra til norðurs og snúið NNA-SSV. Hól B er 1x1 m stórt. Hól C er um 1 m ASA við hól A. Hól C er um 1,5x1,5 m að innanmáli líkt og hól A og gæti einnig hafa náð til norðurs áður. Ekki er ljóst hvar gengið hefur verið inn í hól C en mögulega var innangengt úr hólfi A. Hól D er um 1 m SSV við hól C og um 1 m ASA við hól B. Hól D er um 2,5x1,5 m að innanmáli og snýr NNA-SSV. Um 4 m langur og 0,5 m breiður beinn gangur er frá útgangi tóftarinnar á VNV-hlíð sem liggur í ASA beint inn í hól D á VNV-hlíð hólfsins fast upp við norðvesturhorn þess. Mikið grjóthrun er í hólfunum.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 1; Ö-Vindás AG, 1

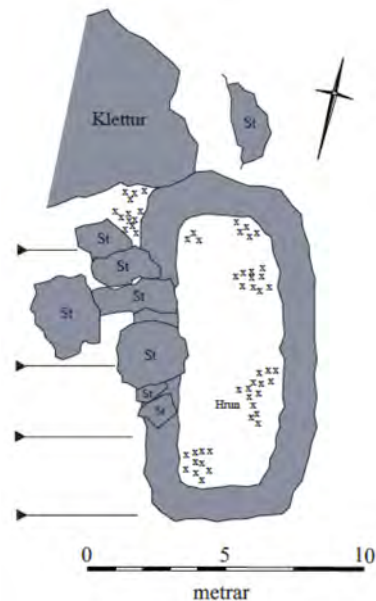
Sognssel GK-347:012, horft til norðvesturs

GK-347:013 *Kvíamýri* tóft kvíar 64°18.842N 21°29.903V
"Fossá sem áður er nefnd, fellur fram af Reynivallahálsi niður í Hvammá, beygir síðan meir til vesturs og fellur í smá fossum niður í Leyni og heitir þar frá Leynislækur. Úr Leyni rennur hann milli Leynismýrar og Kvíamýrar, um Leynislækjarmóa og saman

við Gíslalæk áður en þeir falla í Laxá," segir í örnefnaskrá. Í vesturjaðri Kvíamýrar er einföld grjóthlaðin rétt eða kví um 270 m norðaustan við bæ 001, um 10 m vestan við Kjósarskarðsveg 48 og um 5 m norðan við heimreið heim að bæ 001. Tóftin er ANA í bæjarholtinu í grasigróinni grýttri brekku sem hallar í 10-20° til ASA. Tóftin er einföld, um 12 x 6 m stór og snýr NNV-SSA. Innanmál tóftarinnar er um 10x4 m. Veggir tóftarinnar eru grjóthlaðnir, 1-1,5 m á breidd, 0,2-0,4 m á hæð en hleðslur eru mjög signar. Óljóst er hvar gengið var inn í réttina og ekki er útilokað að réttin hafi verið tvískipt. Stórir náttúrulegir steinar og klettur mynda hluta vesturveggjar tóftar og stór jarðfastur klettur er fast norðvestan við hana. Ekki er alveg víst að þessi tóft af kvíunum sem Kvíamýri er nefnd eftir en engin önnur líklegri tóft fannst á svæðinu.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 1

GK-347:014 heimild um mógrafir

64°19.008N 21°30.059V

"Skammt norðan við Brekkumel er Litlimelur, norðan við hann Grafarhringsmelur og Grafarhringur. Austan við Grafarhring er Grafarhringsholt og þar næst Kvíaholt," segir í örnefnaskrá. "Grafarhringur er hringlaga mýrarspíla í kvos vestan við Grafarhringsholt). Þar er mikið af fornum mógröfum, svo sem nafnið bendir til," segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá. Nákvæm staðsetning Grafarhrings er óljós en talið er að hann hafi verið á svæði 450-500 m NNA við bæ 001 og um 100 m vestan og neðan við Kjósarskarðsveg 48. Á þessu svæði er slétta tún og hagi fyrir hesta. Ekkert sést til fornleifa og Magnús Lárusson, heimildamaður, kannaðist ekki við mógrafir á þessum stað.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Vindás ath og viðb., 2

GK-347:015 Stöðull tóft kvíar

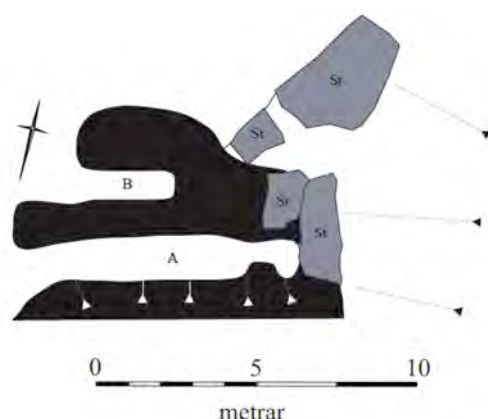
64°18.661N 21°29.949V

"Milli Kvíamýrar [sjá 013] og Langáss er Móholt [sjá 016], suðvestan í því er Stöðull, þar eru tóftarbrot," segir í örnefnaskrá. Stöðullinn er í suðvesturenda Móholts er tóft að VNV-verðu, um 240 m suðaustan við bæ 001 og um 20 m ANA og ofan við gömlu traðir 009. Tóftin er í þýfðu graslendi undir Móholti sem er um 4 m hátt á þessum stað. Brekkunni hallar í 30-40° til norðvesturs. Tóftin er um 10 m SSV við steinsteypta

geymslu sem hulin hefur verið með jarðvegi. Tóftin er tvískipt og grjóthlaðin, um 10 x 7 m stór og snýr VSV-ANA. Tóftin er grasigróin og hleðslur signar. Hólf A er sunnar, um 9x1 m að innanmáli og snýr ANA-VSV. Smá grjóthruga í austurenda hólfsins gæti gefið til kynna að hólfið hafi verið tvískipt en þó gæti einnig verið um hrun að ræða. Hólf B er um 1 m norðan við hólfið A. Hólf B er helmingi minna eða 3x1 m að innanmáli og nokkuð óljóst en snýr eins og hólfið A ANA-VSV. Gengið var inn í bæði hólfin að vestanverðu. Veggir eru 1-2 m á breidd og 0,4-1 m á hæð en þeir eru hæstir þar sem stór grjót og jarðfastur klettur hafa verið nýtt í veggina, sérstaklega í austurenda tóftarinnar. Tóftin hefur hugsanlega verið að hluta grafin inn í hlið hóltsins að sunnan. Ekki er alveg víst að hér sé um að ræða Stöðultóftina sem talað er um í örnefnaskrá en engin önnur líklegri tóft fannst á svæðinu.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 2

Stöðull GK-347:015, horft til vesturs

GK-347:016 náma mógrafir "Milli Kvíamýrar [sjá 013] og Langáss er Móholt," segir í örnefnaskrá. Greinilegar mógrafir eru norðan við norðausturenda Móholts, um 420 m austan við bæ 001 og um 280 m ANA við Stöðul 015. Á þessu svæði er þýft mosagróið graslendi og mýri sem er sundurgrafin ræsissturðum á suðurbakka lítillar lækjarsprænu sem rennur úr Leynislæk niður í mýrina milli Móholts og Syðri-Leynimels. Svæðið þar sem mórinn var tekinn var að minnsta kosti 200x100 m stórt

64°18.731N 21°29.644V

Mógrafir GK-347:016, horft til norðvesturs

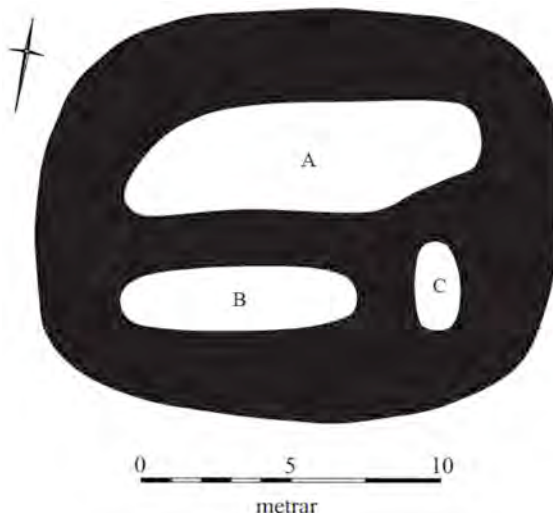
og snýr austur-vestur. Stærsta og greinilegasta gröfin er ferköntuð, um 8x4 m að flatarmáli, um 1 m á dýpt og snýr norðvestur-suðaustur. Fleiri minni og óljósari mógrafir eru á svæðinu en þær voru ekki mældar sérstaklega.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 2

GK-347:017 tóft stekkur

64°18.292N 21°29.954V

"Skammt austan við Nesás er Jarðfall, og í framhaldi af því Stekkjargil, sem gengur inn í Langamel. Stekkjarhæð er austan við Stekkjargil, þá Stekkjarlaut, þar næst Stekkjarmói. Þar eru tóftarbrot. Þá taka við Stekkjarbrekkur meðfram Langamel að Langamelslæk," segir í örnefnaskrá. Stekkurinn er í Stekkjarmóa um 20 m ofan og ANA við Laxá um 870 m SSA við bæ 001. Á þessu svæði er grasigróið stórbýft nes við Laxá í brekku sem hallar í 2-5° til VSV. Tóftin er þýfð og grasigróin. Erfitt er að greina lögun hennar en hún virðist hafa verið þrískipt. Tóftin er um 18 x 14 m stór og snýr ANA-VSV. Hólfín þrjú eru lítið annað en óljósar dældir sem eru 0,2-0,5 m á dýpt. Hólf A er nyrst, 12x2-3,5 m að innanmáli og snýr ANA-VSV. Hólf B er um 2 m sunnan við hólf A. Hólf C er um 8 x 2 m að innanmáli og er samsíða A. Hólf C er austan við hólf B. Hólf C er minnst eða um 3x1,5 m að innanmáli og snýr NNW-SSA. Veggir eru signir, 1-3 m á breidd og 0,4-1 m á hæð. Ekkert hleðslugrjót er sjáanlegt. Líklega hefur verið gengið inn að vestan en engir greinilegir inngangar eru sjáanlegir.

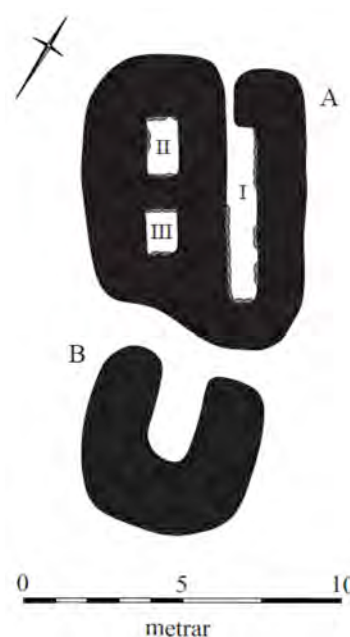
Stekkur GK-347:017

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 2

GK-347:018 Fornistekkur tóft stekkur

64°18.453N 21°29.554V

"Ásar kallast einu nafni grjóttásar sem liggja austur af Langás. Þar í er lægð með valllendismóa og heitir þar Fornistekkur. Þar er stekkjarrúst," segir í örnefnaskrá. Fornistekkur er í miðjum Ásunum um 740 m suðaustan við bæ 001, um 280 m austan við Kjósarskarðsveg 48 og um 440 m norðaustan við stekk 017. Stekkurinn er í mjórri 1-3 m djúpri grasigróinni lægð sem snýr norðvestur-suðaustur milli tveggja grýtttra mela í Ásunum. Lægðin er um 100 x 30 m stór. Undirlendið í lægðinni virðist vera smátt og smátt að rofna í burtu úr norðvestri þó enn sé þýft og grasi gróið þar sem tóftin er. Í lægðinni eru tvær grjóthlaðnar og grasigrónar tóftir á svæði sem er um 15 x 8 m stórt og snýr norðvestur-suðaustur. Tóft A er þrískipt, 9-10 x 7 m stórtog snýr norðvestur-suðaustur. Hólf I er norðvestast og stærst eða um 6x1 m að innanmáli. Gengið var inn í það að norðvestan. Hólf II er um 1,5 m suðvestan við hólf I í norðvesturenda tóftar. Hólfið er um 2x1 m að innanmáli. Hólf III er

Stekkur GK-347:018

svo um 1 m suðaustan við hólfi II. Hólf III er um 1,5x1 m að innanmáli. Öll hólfin snúa norðvestur-suðaustur. Ekki er hægt að greina hvar gengið hefur verið inn í hólfi II og III. Veggir tóftarinnar eru 1-2 m á breidd og 0,2-0,8 m á hæð en engin umför eru greinanleg vegna sigs. Tóft B er um 2 m SSA við tóft A. Tóft B er einföld, um 5 x 5,5 m stór og snýr NNV-SSA. Veggir tóftarinnar eru 1-2,5 m á breidd, 0,2-0,5 m á hæð en mjög lítið hleðslugrjót er greinanlegt vegna sigs og gróðurs.

Hættumat: hætta, vegna rofs

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 3

Fornistekkur GK-347:018, tóft 018A til vinstri, tóft 018B til hægri, horft til suðausturs

GK-347:019 *Hústóftir* heimild um beitarhús 64°18.088N 21°29.206V
 "Austan við Múlagilslæg niður undir Laxá eru Hústóftir, þar eru rústir eftir beitarhús," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt Magnúsi Lárussyni, heimildamanni, voru Hústóftir um 1,4 km suðaustan við bæ 001 og um 20 m VSV við Kjósarskarðsveg 48. Á þessu svæði er stórbýft graslendi efst og austast á Hústóftarklökk fast VSV við þjóðveginn. Hústóftir virðast vera horfnar í þúfur. Á þessu svæði sést ekkert nema óljós aflöng þúst í landslaginu sem er um 40 x 20 m stór og snýr norðvestur-suðaustur. Þústin er 0,4-1 m á hæð en engin hólfi eða veggir eru greinanleg. Svæðið er mjög nálægt þjóðvegi 48 svo ekki er ólíklegt að rask vegna vegagerðarinnar hafi haft einhver áhrif á tóftina sem stóð á þessu svæði. Magnús Lárusson, heimildamaður, telur að Vindás II hafi á tímabili verið á þessum stað en engar heimildir fundust um slíkt.

Hættumat: engin hætta

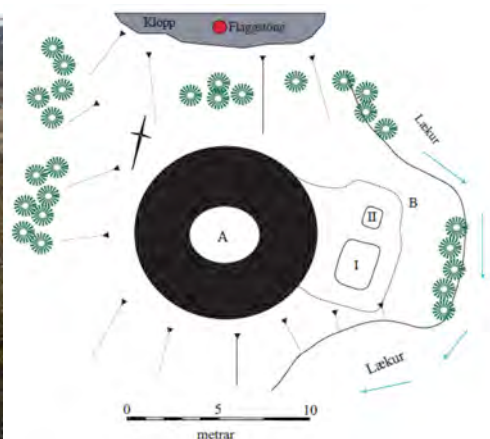
Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 3

GK-347:020 *Fjárhúsás* tóft beitarhús 64°17.891N 21°27.542V
 "Austan við Bollabörð er Fjárhúsás og neðan við hann Háimelur, sem fyrr er nefndur. Austan við Fjárhúsás eru beitarhúsatóftir mjög fornar. Í vestanverðum Fjárhúsás og milli hans og Skiptagils er víða nokkur birkiskógur og heitir einu nafni Vindáshlíð," segir í örnefnaskrá BÓ LEYSA ÚR. "Vestur af Skóginum upp af Klífsnesi er geysimikill klapparás með hliðinni, sem heitir Fjárhúsás. Í hlið austan hans eru geysimiklar rústir eftir fjárhús," segir í örnefnaskrá Ara Gíslasonar. Suðaustan í Fjárhúsás fannst ein greinileg tóft við skráningu um 2,6 km suðaustan við bæ 001, um 700 m VSV við sumarbúðirnar í Vindáshlíð og um 10 m SSV við fánastöng neðri sumarbústaðar 2 í Vindáshlíð. Á þessu svæði er grasigróin þýfð dæld eða lækjardrag fast austan undir Fjárhúsás. Í draginu eru fimm sumarbústaðir (2-7). Bústaður nr. 7 er

niðri við Kjósarskarðsveg 48 og fjórir ofar. Tóftin sem fannst er um 250 m fyrir ofan og NNA við sumarbústað 7 í birkikjarri. Fánastöngin sem nefnd var að ofan er á ógróinni klöpp 8-10 m NNV við tóftina fast sunnan við sumarbústað nr. 4. Brekkunni hallar í 2-10° til SSV. Lítil lækur rennur um 3 m suðaustan við tóftina. Samkvæmt örnefnalýsingu eiga þetta að vera umfangsmiklar rústir en þegar gengið var um svæðið fannst aðeins ein greinileg tóft. Tóftin er á lágum grasi- og mosagrónum þýfðum hól í brekkunni. Tóftin er um 15x15 m stór og 1-2 m á hæð að sunnanverðu. Tóftin er einföld, gróflega kringlótt, 9-10 m í þvermál og snýr ANA-VSV. Innanmál hennar er 3,5x3 m og snýr ANA-SVS. Enginn greinilegur inngangur er í tóftina en hún virðist hafa vera grjóthlaðin. Veggir hennar eru um 3 m á breidd og 0,5-1 m á hæð. Útlit og staðsetning tóftar minnir frekar á fjárskýli en beitarhús. Búið er að gróðursetja tré í veggir tóftarinnar. Fast ANA við enda tóftarinnar eru tvær óljósar ferkantaðar dældir sem hugsanlega gætu hafa verið hluti af mannvirki og voru þær skráðar sem 020B. Dæld I er 2,5x2 m að stærð, <0,4 m á dýpt og snýr NNA-SSV. Dæld II er um 1 m NNA við dæld I. Dæld II er um 1x1 m að flatarmáli og um 1 m á dýpt. Umhverfis dældirnar eru engir greinilegir veggir heldur aðeins óljósar þúfur sem eru 0,2-0,4 m á hæð. Hlutverk dældanna er óþekkt. Lítil þúst C var svo skráð um 40 m SSA við tóft A suðvestan undir um 1 m háum þýfðum og grasigrónum hjalla. Þústin er um 5x5 m að flatarmáli, um 0,5 m á hæð og snýr norðvestur-suðaustur meðfram bakkanum. Innanmál er um 2x2 m og <0,3 m á dýpt. Enginn greinilegur inngangur er í þústina og engar greinilegar grjóthleðslur. Vegna trjágróðurs og sumarbústaðabyggðar er erfitt að fá góða yfirsýn yfir svæðið og tímafrekt að leita að fornleifum. Miðað við örnefnalýsingu er líklegt að fleiri tóftir finnist á svæðinu.

Hættumat: stórhætta, vegna trjáræktar

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 3; Ö-Vindás AG, 2

Fjárskýli (?) og þúst GK-347:020, horft til suðurs á ljósmynd

GK-347:021 *Stefánargata* heimild um leið 64°18.778N 21°30.280V
 "Stefánargata, forn heimreið, lá til vesturs við Brekkumel sunnanverðan," segir í örnefnaskrá. Frá lýsingu í örnefnaskrá að dæma var gatan austan við Gerði 025 og Ljósollutóft 027 um 110 m VNV við bæ 001. Á þessu svæði er sléttað tún. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 3

GK-347:022 sáðslétta tún 64°18.810N 21°30.114V
Á Lambhúsflöt (sjá 008) eru greinilegar leifar af sáðsléttu um 120 m NNA við bæ 001 og um 10 m SSA við túngarð 010. Á þessu svæði er sléttað tún í brekku sem hallar í 5-10° til NNV. Í túninu eru enn greinanlegar a.m.k fimm daufar <0,5 m breiðar og <0,3 m djúpar rásir sem liggja NNV-SSA samsíða í hallanum í brekkunni. Um 5 m eru á milli rásanna. Svæðið er samtals um 50x30 m stórt.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-347:023 *Hesthúsflöt* örnefni hesthús 64°18.761N 21°30.125V
"Norðan við vestari tröðina er Lambhúsflöt [sjá 008] hallar til vesturs. Hesthúsflöt er norðan við bæinn, austur af henni er Norður-Bali," segir í örnefnaskrá. Hesthúsflöt er fast norðaustan við bæjarhól 001, þar sem yngsta íbúðarhúsið stendur. Á þessu svæði er sléttað tún/grasflöt milli íbúðarhúss og bæjarhóls 001. Ekkert sést til fornleifa. Ekki er útilokað að staðið hafi hesthús á þessum bletti en þó er alveg jafn líklegt að hesthúsið hafi verið í bæjarröðinni 001 og að flötin hafi verið nefnd Hesthúsflöt vegna þess að heyjað var af flötinni handa hestunum.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4

GK-347:024 *Vindássel* heimild um sel 64°18.908N 21°27.666V
Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá 1705 segir: "Selstöðu á jörðin í sínu eigin landi, en brúkast þó ekki, heldur í selstöðu þeirri, er beneficio tilheyrir á Seljadal [skráð undir númerinu GK-348b:001 sem hluti af Seljadal]". Í svörum Hannesar Guðbrandssonar bónda í Hækingsdal við spurningum Þjóðhátadeildar segir einnig um sel frá Vindási: "Vindássel var einnig til þarna vestur af Sandfelli. Á Vindásflóum stendur það. Einn flóinn heitir Selflóí þar sem selið hefur staðið líklega." Vindássel fannst ekki á flóunum austur og norðaustur af Sognsseli 012 um 2 km austur af bæ 001 í Vindási. Flóarnir norðan við Sandfell og Sandfellstjörn eru mjög deigir og á mörgum stöðum mjög rofnir í drullu- og sandflög. Selflóí er ekki nefndur í örnefnaskrá Vindáss svo staðsetning selsins er mjög óljós. Ekki er útilokað að það sé horfið vegna rofs eða sokkið í þúfur og mýri.

Hættumat: hætta, vegna rofs

Heimildir: JÁM III, 423; Svör við spurningaskrá IV, Þjóðhátadeild, 21

GK-347:025 *Gerði* örnefni óþekkt 64°18.773N 21°30.335V
"Sunnan við vestri tröðina er Fjósafllöt [sjá 002 og 003], þá Haus að Stefánargötu [021], en sunnan við hana er Gerði og við suðurenda þess Fagrihóll," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt örnefnaskrá var gerðið um 140 m VNV við bæ 001 á svæðinu milli Ljósakollutóftar 027 og túngarðs 011 austan við Fagrahól. Á þessu svæði er sléttað tún. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4

GK-347:026 sáðslétta tún
Í túnbrekkunni austan og ofan við Brunn 004 eru greinilegar leifar af sáðsléttum um 100 m sunnan við bæ 001 og um 70 m suðvestan við traðir 009. Á þessu svæði er sléttað tún sem hallar í 5-15° til vesturs. Í túninu sjást greinilega a.m.k sex rásir sem liggja samsíða ANA-VSV með 4-5 m millibili niður túnbrekkuna að girðingu á svæði sem er um 35x30 m stórt. Rásirnar eru um 0,5 m á breidd, <0,3 m á dýpt og um 35 m langar. Rásirnar hafa trúlega verið fleiri en lítið sést af þeim nú (2011) vegna sléttunar.

64°18.696N 21°30.165V

Sáðslétta GK-347:026, horft til suðausturs

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-347:027 Ljósollutóft þúst óþekkt

64°18.738N 21°30.297V

"Í suður frá bænum við norðurjaðar Bolamóa er Ljósollutóft," segir í örnefnaskrá. "2. Ljósollutóft. Enginn vissi, af hverju þetta sérstæða nafn var dregið, en tóftin er á allhárri hæð í suðvestur frá bænum. Snýr tóftin frá austri til vesturs, á að gizka 20 m á lengd og 3-4 m á breidd. Afhýsi lítið hafði verið í austurendanum, en þá dyr á milli þess og aðalhússins. Auk þess höfðu verið dyr á afhýsinu, og sneru þær í átt til bæjarins. Dyr aðalhússins höfðu verið á vesturenda þess. Tóftir þessar voru mjög fornar, en þó greinilegar. Einu sinni grófum við bræður holi niður í afhýsið og komum þar niður á viðarkol og viðarkolaösku, en ekki var það rannsakað meir. Nú mun vera búið að slétta yfir Ljósollutóft," segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá. Ljósollutóft er nú (2011) lítið annað en sléttaðir hólar um 110 m vestan við bæ 001 og um 80 m norðvestan við Brunn 004. Á þessu svæði er sléttað tún á háum austurbakka Laxár. Í túninu eru tveir mjög áberandi hólar á svæði sem er um 80x80 m stórt. Hóll A er um 22 x 14 m stór, 2-3 m á hæð og snýr norður-suður. Efst í hólnum eru tvær aflangar dældir sem snúa báðar norður-suður og eru þær 0,2-0,4 m djúpar. Dæld I er um 10x3 m að innanmáli en dæld II er um 3x2 m. Nyrðri hóllinn er óljósari. Hann er um 30x25 m að stærð, 1-2 m á hæð og snýr norðaustur-suðvestur. Engar greinilegar dældir eru í hólnum.

Ljósollutóft GK-347:027, horft til suðvesturs

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4; Ö-Vindás ath og viðb, 1

GK-347:028 heimild um leið

64°18.802N 21°30.435V

"Vegur til kirkju [348:004] og þingstaðar [348:007] að Reynivöllum, lá yfir Laxá á Sjálfkvíavaði [GK-338:037] og neðan við Brekkumel. Þar var farið frá Eyjabæjum [338:001 og 339:001], Grjóteyri [341:001] og Flekkudal [340:001]," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt örnefnaskrá var Sjálfkvíavað á Laxá um 250 m VNV við bæ 001 og um 60 m vestan við vesturenda túngarðs 011. Gatan hefur líklega verið í vesturbrún holtanna í Vindási vestan við tún og austan við Laxána um 240 m VNV við bæ 001. Á þessu svæði eru malareyrar Laxár, sléttuð tún og framræstar mýrar. Um 0,5 m breiður malarstígur sem liggur NNA-SSV er greinilegur í brekkunni ofan við ána en hann hverfur um 50 m norðar í sléttuð tún eða tekur skarpa beygju og breytist í hálfgerð einstigi (<0,3 m á breidd) upp bratta grasigróna brekku í SSA í átt að bæ 001. Ekki er ljóst hvort einhver ummerki sjást um leiðina norðar í landi Vindáss en líklega hefur hún tengst vegi 041 við Gíslalæk um 800 m NNA við bæ 001. Leiðin hefur verið um 1 km á lengd í landi Vindáss. Vestan við Laxá hefur leiðin trúlega legið í VSV suður fyrir Klauf og Nautahjalla í suðausturenda Greniáss norðan við Eyjatjörn í VNV að Eyjum GK-338:001 og vestur yfir Sandsá í átt að Flekkudal. Ekki er ólíklegt að enn sé hægt að finna leifar af leiðinni milli Laxár og Eyjatjarnar (sjá einnig 338:038).

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4, 5

GK-347:029 heimild um vað

64°18.577N 21°30.229V

"Við Nestá er Nestáarhylur. Milli hans og Berghyls er vað. ... Frá Sandi [342:001] var farið [til kirkju 348:004 og þingstaðar 348:007 að Reynivöllum á vaðinu vestan við Nestá og [upp] á veginn [041] austan við túnið," segir í örnefnaskrá. Samkvæmt örnefnaskrá var vaðið yfir Laxá um 320 m sunnan við bæ 001 og um 280 m VSV við Stöðul 015. Laxá er á þessu svæði 5-15 m á breidd, stígvélafær en þó frekar straumhörð. Árbakkar og eyrar eru grýtt en auðvelt er að komast yfir þar sem bakkar eru aflíðandi austan megin og aðeins 0,2-1 m á hæð vestan megin. Ekkert sést til vegslóða á þessu svæði í landi Vindáss en um 300 m langur slóði (sjá 031) hefur verið frá vaðinu í austur upp á veg 041.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4, 5

GK-347:030 heimild um vað

64°18.052N 21°29.395V

"Við Litlu-Eyri er vað. ... Frá Möðruvöllum [GK-343:001; var farið til kirkju GK-348:004 og þingstaðar GK-348:007 á Reynivöllum GK-348:003] á vaðinu við Litlueyri og á veginn [041] austan við Langamel," segir í örnefnaskrá. Litla-Eyri er um 1,4 km SSA við bæ 001 og um 160 m VSV við Hústóftir 019.

Á þessu svæði er Laxá um 4-6 m á breidd og stígvélafær þó grýttar áreyrnar séu um 200 m breiðar. Auðvelt er að komast yfir.

Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4, 5

GK-347:031 heimild um leið

64°18.593N 21°30.167V

"Við Nestá er Nestáarhylur. Milli hans og Berghyls er vað [029]. ... Frá Sandi [GK-

342:001] var farið [til kirkju GK-348:004 og þingstaðar GK-348:007 að Reynivöllum GK-348:003] á vaðinu vestan við Nestá og [upp og austur] á veginn [041] austan við túnið," segir í örnefnaskrá. Leiðin frá Sandi hefur líklega legið frá vaði 029 í austur upp á veg 041 um 350 m sunnan við bæ 001 á svæðinu þar sem mógrafir 042 voru einnig. Á þessu svæði er djúpt lækjargil í gegn um hálfgróinn mel og þýft graslendi. Ekki eru neinar greinilegar vísbendingar um gamla götu eða leið á þessu svæði. Hugsanlega hefur verið riðið upp eftir lækjardraginu (nafn óþekkt) í austur að vegi 041. Ekki er þó útilokað að malarvegurinn sem liggur frá Kjósarskarðsvegi 48 um 120 m sunnan við lækjardragið sé á svipuðum stað og leiðin var áður. Leiðin hefur trúlega legið frá Laxá í vestur inn í land Eyjabæjanna (sjá GK-338:017), norður fyrir Eyjafell sunnan við Eyjatjörn og yfir Sandsá heim að Sandi 342:001. Vegslóðinn hefur verið um 300 m langur í landi Vindáss 001.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4, 5

GK-347:032 heimild um kolagröf 64°17.879N 21°27.358V
"Kolhrúgur eru austan við Fjárhúsás [020] ofanverðan," segir í örnefnaskrá. "Kolhrúgur eru móabörð, nokkru austan við Fjárhúsás í Vindáshlíð. Þar mun hafa verið gert til kola," segir í athugasemdum og viðbótum við örnefnaskrá. Nákvæm staðsetning kolagrafanna er óþekkt en svæðið í Vindáshlíð ASA við Fjárhúsásinn er um 2,8 km suðaustan við bæ 001 og um 550 m VSV við sumarbúðirnar og kirkjuna í Vindáshlíð. Á þessu svæði er grasigróið þýft graslendi og kjarr á víð og dreif sunnan undir Vindáshlíð. Hlíðinni hallar í 2-10° til suðurs og SSV. Ekkert sést til fornleifa.

Hættumat: stórhætta, vegna trjáræktar

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 3; Ö-Vindás ath og viðb, 2

GK-347:033 heimild um kálgarð 64°18.744N 21°30.189V
Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður fast vestan við bæ 001. Á þessu svæði er sléttuð tún og rafmagnsstaur. Brekkunni hallar í 5-10° til vestur. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var garðlag umhverfis kálgarðinn að norðan, vestan og sunnan.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-347:034 heimild um vörslugarð
Í Íslenskum fornbréfum frá 1352/1397 og um 1478 á Reynivallakirkja skjólgarð í landi Vindáss GK-347:001 ásamt kastar skurði (sjá mógröf GK-347:011). Staðsetning þessa skjólgarðs er óþekkt.

Heimildir: DI III 70-71, DI IV, 116-117, DI VI, 178-79

GK-347:035 heimild um kálgarð 64°18.710N 21°30.294V
Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var kálgarður um 60 m vestan við Brunn 004 og um 130 m suðvestan við bæ 001. Á þessu svæði er sléttuð tún í brekku sem hallar 5-10° í suður niður í átt að Laxá. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var ekki garðlag umhverfis garðinn.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-347:036 tóft rétt

64°18.675N 21°29.923V

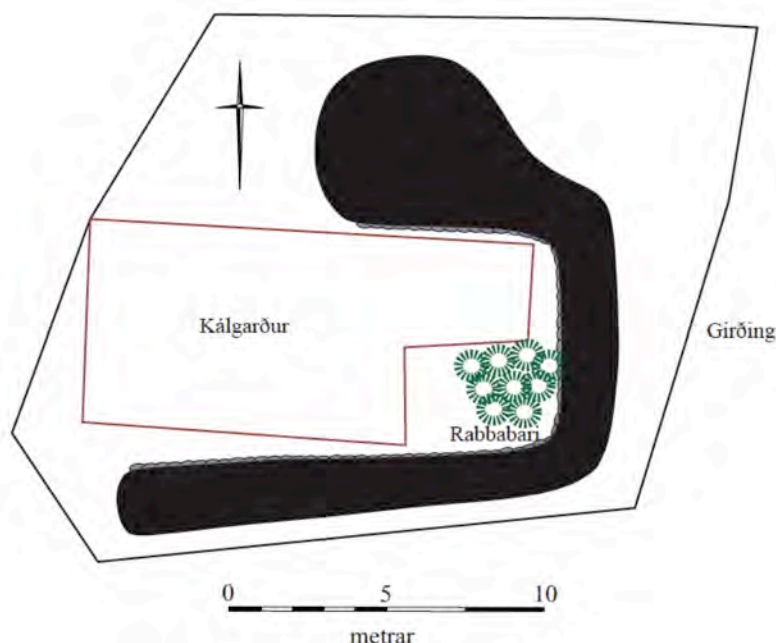
Einfalt grjóthlaðið mannvirki er um 240 m suðaustan við bæ 001 og um 30 m norðaustan við tóft 015. Á þessu svæði er grasi- og mosagróin brekka í Móholti norðvestanverðu. Brekkan er þýfð og grýtt og hallar í 20-30° til norðvesturs. Tóftin er fast ANA við steinsteypa geymslu sem hulin hefur verið jarðvegi og fast ASA við sléttað tún milli Móholts og bæjarhjallans. Í miðri tóftinni er kartöflu- og rabbabaragarður. Tóftin er grjóthlaðin og einföld, um 16x12 m stór og snýr austur-vestur.

Rétt GK-347:036, horft til ASA

Innanmál hennar er um 14x7-8 m. Veggir eru grjóthlaðnir, 1,5-2 m á breidd og 0,4-1 m á hæð (3-5 umför). Hleðslur standa grasigrónar en búið er að eyðileggja norðurvegg til hálfis en þar er búið að ýta honum upp í eina 6x4 m stóra grjóthrúgu trúlega þegar túnið var sléttað. Aðeins 7 m langur veggur er eftir uppistandandi að norðan. Enginn veggur virðist hafa verið á vesturhlið en þó er ekki útilokað að hann sé einnig í grjóthrúgunni. Trúlega hefur verið gengið inn að vestan upp í brekkuna.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Rétt GK-347:036

GK-347:037 heimild um heygarð

64°18.776N 21°30.162V

Samkvæmt túnakorti frá árinu 1917 var heygarður fast ANA við útihús 002 og 003. Á þessu svæði er malarplan, lítil hestarétt og sléttað graslandi fast norðan við

malarplanið. Ekkert sést til fornleifa. Samkvæmt túnakorti var líklega garður umhverfis heygarðinn að norðan, austan og sunnan.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

GK-347:038 þúst útihús

64°18.802N 21°30.038V

Óljós þúst er á miðju bæjarholtinu um 140 m norðaustan við bæjarhól 001 og um 130 m suðvestan við kvíar 013, fast suðaustan við heimreiðina heim að bæ. Á þessu svæði er sléttað tún. Þústin er um 15x10 m stór, <0,5 m á hæð og snýr norður-suður. Mjög óljós dæld er í miðju þústarinnar en dældin er aðeins um 2x1 m að innanmáli og <0,3 m á dýpt. Þústin er þessleg að mannvistarleifar geti leynst undir sverði. Staðsetning og stærð þústar gæti gefið til kynna að hér gæti hafa staðið útihús.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-347:039 þúst óþekkt

64°18.805N 21°29.929V

Mjög óljós þúst er sunnan við núverandi heimreið heim að Vindási, um 220 m ANA við bæjarhól 001, um 30 m vestan við Kjósarskarðsveg 48 og um 70 m SSV við tóft réttartóft 036. Á þessu svæði er grýtt grasigróin brekka sem hallar í 5-20° til ANA í austurenda bæjarhjallans. Þústin er um 8 x 5 m stór snýr gróflega norður-suður. Þústin er <0,4 m á hæð og sjást 3-4 steinar í röð á tveimur stöðum í grasinu.

Þúst GK-347:039, hlutverk óþekkt, horft til suðurs

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-347:040 þúst óþekkt

64°18.711N 21°30.212V

Óljós aflöng dæld er um 80 m SSV við bæ 001 og um 20 m NNA við brunn 004. Dældin virðist grafin inn í sléttaða túnbrekku sem hallar í 5-10° til suðvesturs. Dældin er um 2x1 m að innanmáli, 0,2-0,4 m á dýpt og snýr austur-vestur. Engir greinilegir veggir sjást umhverfis dældina en hugsanlega mætti greina óljósar þústir á svæði sem er um 8 x 7 m stórt. Líklegt virðist að eitthvert mannvirki hafi verið á þessum stað áður.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

GK-347:041 gata leið

64°18.838N 21°29.339V

"Vegurinn sem liggur fram dalinn norðan við Laxá, kemur í Vindásland við Gíslalæk [sjá 348:023], liggur síðan um Litlamel, norðan við túnið, austur Langamel, ofan við Hústóftir [019], um Vindáseyrar, Háamel og Vindáshlíð. Þessi vegur lá áfram [yfir Laxá] að Hækingsdal [346:001] og Fremra-Hálsi [345:001], enn fremur um Kjósarskarð og Stíflisdal til Þingvalla. ... Frá Sandi [GK-342:001] var farið [til kirkju

GK-348:004 og þingstaðar GK-348:007 að Reynivöllum á vaðinu [GK-347:029] vestan við Nestá og [upp] á veginn austan við túnið. Frá Möðruvöllum [GK-343:001] á vaðinu [GK-347:030] við Litlueyri og á veginn austan við Langamel. Frá Írafelli [GK-344:001] var farið yfir Laxá á Norðlingavaði [GK-343:026] eða neðan við Háamel og þar á veginn," segir í örnefnaskrá. Leifar þessa vegar sjást ennþá greinilega t.d. ofan og austan við Leyni norðvestan undir Múla um 600 m austan við bæ 001 og ofan við Kjósarskarðsveg 48 um 150 m norðaustan við Hústóftir GK-347:019. Gatan lá um hálfgróna mela, móa og mýrar undir fjöllum í landi Vindáss. Þar sem gamli þjóðvegurinn sést er hann 0,2-1 m djúpur malarlóði

Gata GK-347:041, horft til suðurs

sem er 0,5-1,5 m breiður og vel greinilegur. Slóðinn hefur verið um 4 km í landi Vindáss frá Gíslholtslæk í norðri að Laxá og Svínadalsá í ASA. Á köflum er gatan horfin vegna rasks við gerð Kjósarskarðsvegar 48. Vegurinn var einnig skráður í landi Reynivalla undir númeri GK-348:023. Ekki er ólíklegt að við ármót Laxár og Svínadalsár í vestri hafi vegurinn skipts í tvennt og legið upp með Svínadalsánni í átt að Írafelli GK-344:001 og haldið áfram meðfram Laxánni í landi Írafells í suðvestur í átt að Stíflisdalsvatni. Leiðin var ekki skráð í landi Írafells.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 4, 5

GK-347:042 frásögn mógrafir 64°18.498N 21°30.086V
Samkvæmt Magnúsi Lárussyni, heimildamanni voru mógrafir á austurbakka Laxár, norðvestan við Nestá um 470 m SSA við bæ 001. Á þessu svæði er nokkuð flatt en þýft gras- og mýrlendi sem hallar í 2-5° til VNV. Frá Kjósarskarðsvegi 48 liggur malarvegur úr VNV-ASA niður að Laxá. Ekki fundust nein greinileg ummerki um mógrafir en svæðið sem um ræðir er um 200x200 m stórt.

Hættumat: engin hætta

GK-347:043 varða landamerki 64°19.714N 21°27.921V
Varða sem gæti verið á landamerkjum, er á norðvesturmerkjum Vindáslands í Hryggjunum á Reynivallahálsi, um 254 km norðaustan við bæ 001 og um 400 m norðvestan við vörðu 044. Stendur í norðausturenda grjótholts sem snýr norðaustur-suðvestur á Reynivallahálsi. Holtið er örlítið mosa- og lyngigróið og um 1-3 m á hæð. Norðvesturbrún holtsins er mun greinilegri en sú suðaustanverða. Þessi varða er lítið annað en mosagróin hringlaga grjóthruga sem er <0,4 m á hæð og 1x1 m að flatarmáli. Engin önnur greinileg varða sést í nágrenninu.

Hættumat: engin hætta

GK-347:044 varða landamerki

64°19.544N 21°27.601V

Varða sem gæti verið á landamerkjum er við norðvesturmerki Vindáslands, við Fossá, í Hryggjunum á Reynivallahálsi um 2,54 km norðaustan við bæ 001 og um 20 m suðvestan við Svínaskarðsveg 046. Á þessu svæði eru mosa- og lyngigrónir klettur og varðan stendur í norðurbrún 5-6 m hárrar klettabrikur sem snýr norðaustur-suðvestur samsíða Svínaskarðsvegi 046. Varðan er hlaðin úr hellusteinum, um 1,2 m á hæð (15-20 umför) og um 1x1 m að stærð. Varðan er við Svínaskarðsveg 046 sem liggur til norðausturs í átt að Fossá (sjá GK-356:026). Grjótið í vörðunni er örlítið mosagróið en varðan mjókkar upp í topp.

Landamerkjavarða GK-347:044, horft til austurs

Hættumat: engin hætta

GK-347:045 varða landamerki

64°19.322N 21°27.290V

Varða sem gæti verið á landamerkjum er í Hryggjunum á Reynivallahálsi um 2,45 km NNV við Vindáshlíð og um 2,55 km ANA við bæ 001. Á þessu svæði eru Hryggir lítt mosagróinir melar. Varðan er hrunin og því lítið annað en ferköntuð grjóthruga úr þursabergi sem er <0,4 m á hæð. Hún er 1x1 m stærð.

Hættumat: engin hætta

GK-347:046 Svínaskarðsvegur gata leið

64°19.538N 21°27.662V

"Svínaskarðsvegur [sjá einnig GK-356:026] sem var mjög fjölfarinn á sumrin bæði af Kjósverjum, og þó einkum þeim sem ferðuðust á hestum milli Reykjavíkur og norður- og vesturlandsins, lá yfir Laxá á Norðlingavaði, upp Klifsnes, Vindáshlíð, Sandfellsmela norðan við Sandfell, sunnan við Hryggi, vestan við Dauðsmannsbrekku og síðan áfram yfir að Hvalfirði [í landi Fossár]. Þessi vegur meðan hann lá um Vindásland, var alltaf í daglegu tali nefndur Þjóðvegur (sjá einnig GK-338:038 og GK-343:040)," segir í ornefnaskrá. Svínaskarðsvegur sést ennþá vel austan, norðaustan og norðan við Sandfell og á Reynivallahálsi um 2 km austan við bæjarhól 001 og um 140 m austan við Sandfellstjörn. Slóðinn liggur að mestu um sendna og grýtta mela og mosagróna móa. Svínaskarðsvegur er 2-5 m breiður malarvegur eða slóði sem liggur frá Laxá í suðri upp Vindáshlíð norður fyrir Sandfell að austanverðu að landamerkjum Vindáss í norðri. Vegurinn hefur verið um 4,5 km á lengd í Vindáslandi. Vegurinn er ennþá vel greinilegur mest alla leiðina frá brekkunum ofan við sumarþúðirnar í Vindáshlíð að landamerkjum í norðri.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Vindás BÓ, 5

GK-347:047 *Selstígur* gata leið

64°18.438N 21°28.798V

"Selstígur lá yfir Ása, austan við Eystri Hvammamýri, upp Múla og Múlahorn vestan við Sandfell, og þar á þjóðveginn [046]. Í framhaldi af Selstíg lá gata norður yfir Hryggi, að Seljadal. Eins og nafnið bendir til mun Selstígur í fyrstu einkum hafa verið notaður til selfara, því Sogn átti sel [348:012] við Sandfellstjörn sunnanverða, en Vindás átti sel [348b:010] í Seljadal, skammt vestur af Skálafelli. Einnig var hey flutt niður Selstíg, þegar heyjað var uppi á Vindásflóum, en það mun hafa verið stundað nokkuð einkum þegar tvíbýli var á Vindási. Allmikil umferð var um Selstíg meðan búið var á Seljadal. Einnig fóru hann margir sem leið áttu yfir Reynivallaháls." Samkvæmt Magnúsi Lárussyni, heimildamanni, var beygt út af leið 041 suðvestan undir Múla þegar farið var Selstíg. Þá var farið upp með Múlalæk um 200 m norðan við Hústóftir 019 og um 1,5 km suðaustan við bæ 001. Selstígur lá um grýtta bratta fjallshlíð, grasigróna móa og gróðurlausa grýtta mela. Selstígur lá upp með Múlalæk í norðaustur en þegar komið var upp á brúnina var beygt í NNA meðfram Sandfelli. Gengið var um stíginn í boga meðfram Sandfelliinu norðvestan verðu og norður fyrir það sunnan við Sandfellstjörn í ANA, en stígurinn tengdist Svínaskarðsleið 046 um 2,1 km austan við bæ 001 og 300 m suðaustan við Sandfellsvatn. Stígurinn hefur verið um 2 km á lengd.

Hættumat: engin hættu**Heimildir:** Ö-Vindás BÓ, 5**GK-347:048** *Steinkugil* gata leið

64°18.733N 21°28.753V

"Norðan við Leyni er Leynismelur nyrðri, ofan við hann Þverbrekkur. Mosató er lítil mosapemba ofan við Þverbrekkur, en austan við þær Vestari-Hvammur. Upp af honum Steinkugil. ... Stundum var þó á leið milli þeirra [Vindáss 001 og Seljadals GK-348b:001] bæja gengið um Steinkugil, vestan við Fossá. Þegar heyjað var uppi á Vindásflóum hafði heyskaparfólkið jafnan gengið um Steinkugil," segir í örnefnaskrá. Steinkugil er ANA við Hvamma um 1,1 km austan við bæ 001, um 550 m norðan við Selstíg á brún Múla og um 550 m VSV við Sandfellstjörn. Stígurinn lá um grýtta og gróna fjallshlíð, ógróið gil og mela. Stígurinn hefur verið um 1,5 km á lengd. Engar greinilegar götur eru í Hvömmunum neðan við gilið við leið 041.

Hættumat: engin hættu**Heimildir:** Ö-Vindás BÓ, 2, 6